

KÖNYVTÁRI

FIGYELŐ

1981 | 6

ORSZÁGOS
KÖNYVTÁRÜGYI TANÁCS
KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI
ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Az Országos Könyvtárügyi
Tanács és a Könyvtártudományi
és Módszertani Központ
folyóirata

27. ÉVFOLYAM
1981. 6. SZÁM

Szerkesztő bizottság:
Arató Ferenc, Balázs Sándor,
Fekete Gézané, Földi Tamás,
Gál Andorné,
Gálné Ballagi Ágnes,
Héberger Károly, Horváth Tibor,
Juhász Jenő, Kováts Zoltán,
Kövendi Dénes, Mohor Jenő,
Ruzsás Lajosné, Takács Miklós,
Vályi Gábor, Zircz Péter

Szerkesztők: Bárdosi Mária
Gerő Zsoltné
(felelős szerkesztő)

Szerkesztőség:
1827 Budapest VIII., Múzeum u. 3.
Telefon: 134-000/272 m.

Megjelenik kéthavonként
Példányszáma: 1000
Egyes szám ára: 24,- Ft
Évi előfizetési díj: 144,- Ft

Terjeszti a Magyar Posta,
Előfizethető
a postahivatalokban
és a Posta Központi Hírlap Irodánál.
(Budapest 1900
Telefon: 180-855)
Csekk számlaszám: 215-96.162

Külföldre előfizethető
a Kultúra
Könyv és Hírlap
Külkereskedelmi Vállalatnál
(Budapest P.O.B. 149
1376)

Kiadja a Népművelési Propaganda Iroda
Felelős kiadó Nemes Iván igazgató
Készült a NPI nyomdájában
7 A/5 ív terjedelemben
Felelős vezető Vymeták Ferenc
8693/81

HU ISSN 0023-3773
Index: 26 408

TARTALOM

WALLESHAUSEN Gyula	
Fejlődnek is a könyvtárak – vagy csak növekednek? (Gondolatok az innovációról)	405
BERECZKY László	
Az Új Könyvek – jelen és jövő	414
ANTAL László	
A nem hivatásos könyvkiadásról	422
URBÁN László	
Levél az építészekhez a kerékbekötöttek sorsa fölötti aggodalommal	429
A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára szolgáltatásainak tízéves fejlődése	
EGYHÁZY Tiborné – KOVÁTS Zoltán:	
A Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat	432
KOVÁTS Zoltán – DÖMÖTÖR Lajosné:	
A Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat hatása a könyvtári szolgáltatások egyéb területeire	435
TÓTH Jánosné	
Egy megyei napilap feltárásának tapasztalatai. A veszprémi Napló mutatója 1945–1979	439
ZENGŐ Gábor – ZENGŐ Gáborné	
Javaslat egy újfajta katalógusra	446

K i t e k i n t é s

LINE, M. B.	
Információs szolgáltatások tervezése a társadalomtudományokban (Töm.: SZABÓNÉ TÖRS Hanna.)	448
CHANDLER, G.	
Kína könyvtári rendszere (Töm.: ZOLTÁN Imre.)	451
BARTLEY, L. K.	
Az időszaki kiadványok nemzetközi azonosító számának (ISSN) alkalmazása az Egyesült Államok Postai Szolgálatára (Töm.: SZILVÁSSY Zoltánné.)	457

S z e m l e

Microforms and library catalogs. A reader. <i>Mikroformák és könyvtári katalógusok</i> . Szöveggyűjtemény. Szerk. DIAZ, A. J. (Ism.: SÁRDY Péter.)	460
Normirovanie práce vo vedeckých knižniciach. <i>Munkanormázás a tudományos könyvtárakban</i> . Összeáll. FRATRIČOVÁ, M. (Ism.: RÁCZ Ágnes.)	463
Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve, 1978. Szerk. NÉMETH Mária. (Ism.: KULCSÁR Péter.)	465
Mediamobiles. Views from the road. <i>Mozgó mediotékák. Látvány az utakról</i> . Szerk. ROBERTS, D. – BOYLE, D. (Ism.: KIGLICSNÉ KATONA Rita.)	467
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	469
Contents	471
Inhalt	474
Содержание	477

E számunk szerzői, munkatársai: ANTAL László (Európa Könyvkiadó), BERECZKY László (KMK), DÖMÖTÖR Lajosné (VVEKK), EGYHÁZY Tiborné (VVEKK), KIGLICSNÉ KATONA Rita (KMK), KOVÁTS Zoltán (VVEKK), KULCSÁR Péter (ELTE Egyetemi Könyvtár), RÁCZ Ágnes (KMK), SÁRDY Péter (MM), SZABÓNÉ TÖRS Hanna (KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat), SZILVÁSSY Zoltánné (OSZK), TÓTH Jánosné (Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém), URBÁN László (KMK), ZENGŐ Gáborné (FSZEK), ZOLTÁN Imre (tájékoztató mérnök), WALLESHAUSEN Gyula (MKKEKK).

FEJLŐDNEK IS A KÖNYVTÁRAK – VAGY CSAK NÖVEKEDNEK? (Gondolatok az innovációról)*

WALLESHAUSEN GYULA

„A library is a growing organism.”
(A könyvtár növekvő szervezet)

Növekedés és következményei

Ötödik törvényét Ranganathan 1931-ben fogalmazta meg először¹ és azóta ez a legnyomósabb érv minden könyvtárigazgató kezében, ha a fenntartót a létszám növeléséért vagy a könyvtár alapterületének bővítéséért, új helyiségekért ostromolja, s érveit adatokkal támasztja alá – a számokkal pedig nem lehet kukoricázni. Végül, szívós küzdelem után kényelmesebb otthont kap a könyvtár.

...De addig sok minden történik. Először az állomány – a három növekedési tényező közül ez a legkeményebb – növekszik a fantáziát (és az 5–10 éves terveket, prognózisokat) megcáfoló ütemben. A raktár hamarosan megtelik, s a könyvek „átfolynak” a dolgozói térbe, összébbszorítva a könyvtárosokat – bár közben a létszám is emelkedik, mert a gazdagabb gyűjtemény egyre több olvasót vonz, a javuló, gazdagodó szolgáltatások is növelik a forgalmat. De a dolgozókat valahol el kell helyezni! Benyomulnak hát az olvasóterembe, vagy az olvasói tér egyik-másik sarkába helyeznek el íróasztalokat: közben a katalógusok – ezek is szaporodnak – a folyosóra kerülnek, s amikor az olvasók már-már leülni sem tudnak, az anyaintézmény kerít egy-két zugot valahol a pincében vagy a padlástérben, illemhelyet alakítanak át dolgozószobává... Aztán jönnek az épületen kívül, a város különböző pontjain bérelt helyiségek, ahol néhány dolgozót, vagy műhelyt el lehet helyezni. Ekkor már az állomány is kiszorul külső raktárakba, s ott lassan, de biztosan pusztul a költöztetéstől, a penésztől és a gombáktól.

Természetesen közben a létszám is felduzzad, a szervezet pedig összekuszálódik, áttekinthetetlené válik. Párhuzamosságok keletkeznek, ugyanakkor hézagok is támadnak, amelyeket csak a létszám további növelésével lehet megoldani. Az objektíve fennálló rendetlenség, szervezetlenség, szabályozatlanság szubjektivitásba – személyeskedésbe, nézeteltérésekbe – csap át, sok energiát köt le, amiből úgy igyekszik az igazgató kijutni, hogy „személyre” szóló megoldásokat keres, így viszont tovább fokozódik a szervezetlenség.

* Egy készülő tanulmány vázlata.

S amikor már mindenkinek elfogy a türelme, – túl a kritikus ponton – végre megszületik a döntés: bővül a könyvtár, esetleg új otthont kap. Lázás számítgatások, tervezés, prognózis stb., majd harc a beruházási keretért. Aztán jön a tervmódosítás, mert a beruházási keret nem elegendő...

Végre, sok izgalom és határidőmódosítások után, néhány év múlva átköltözik a könyvtár! Az állomány újból összekerül, hozzáférhetővé válnak a könyvek, az addig szétszórtan működő szervezeten igazítanak valamit, a dolgozók összerázódnak néhány év alatt. De az igazgató már ráncolja a homlokát: fogy a hely a raktárban, gyorsabban, mint ahogyan a prognózis jelezte...

Aztán kezdődik előlről minden. Ördögi kör ez – de hogyan lehet kijutni belőle? Meddig növelhetők a könyvtárak? Nincs határ?

Ranganathan evolúciós elmélete

A szakirodalom gyakori témája a könyvtár növekedése, de ennek folyamatát, szükségességét és következményeit Ranganathan fogalmazta meg a legérzékletesebben.

Ranganathan kijelenti: „Ismert biológiai tény, hogy kizárólag a növekvő szervezet marad életben. Az a szervezet, amelyik megszűnik növekedni, megkövül és elenyészik. Az ötödik törvény felhívja a figyelmünket arra, hogy a könyvtár, mint intézmény, a növekvő szervezet minden tulajdonságával rendelkezik. A növekvő szervezet új dolgokat fogad be, elveti a régi dolgokat, változnak a méretei, új alakokat és formákat vesz fel. *Eltekintve az alakváltozással együttjáró hirtelen és látszólag összefüggéstelen változásoktól*, (kiemelés tőlem W. Gy.) a folyamatos változások új formák kialakulásához vezetnek, ami mint ‚variáció’ ismeretes a biológia nyelvén.” Ez a változás végtelen lassú volt: a paleozoikus korszak alaktalan és differenciálatlan egysejtűje sok-sok fejlődési fokozaton ment át, amíg kialakult belőle maga az ember. „Igy van ez a könyvtárral is” – állapítja meg kiindulásul Ranganathan.²

A továbbiakban a könyvtár – az élő szervezet – *egyik attributumával, a növekedéssel* foglalkozik, igen részletesen (327–351.p.) mutatva be a növekedés három fő tényezőjét (könyvek, olvasók, személyzet), illetve a növekedés következményeit.

Az élő szervezet *másik attributumának* – „új fajták” kialakulásának – a bemutatására azonban kevés teret szán Ranganathan (351–353.p.). Igen röviden áttekinti a könyvtártörténet ismert szakaszait (még a jövőre is vet egy pillanatast), s anélkül, hogy elmerülne a részletekben, kijelenti, hogy a könyvtári szervezet differenciálódása létrehozott egy sereg könyvtárfajtát, mint pl. városi, községi, felsőoktatási, gyermekkönyvtár, rabok könyvtára és különféle szakkönyvtárak.

Néhány megjegyzést kell fűznöm a fentiekhez.

1. Ranganathan a hangsúlyt a könyvtár növekedésére helyezi, a folyamatos apró *menyiségi* változásokra, amelyek – szerinte – az élővilágra jellemző evolúció törvényének engedelmessé, *minőségi* változást eredményeznek. (Egy groteszk példával: az evolúció törvényét elfogadva, a katalógusszekrények számának növekedése – az élővilág-

hoz hasonlóan – minőségi változást eredményezne, vagyis a felhalmozott cédulakatalógusok önmaguktól – számítógépes visszakeresést tennének lehetővé.)

Csakhogy az ember által létrehozott könyvtár társadalmi képződmény, s mint ilyen nem a biológia törvényeinek engedelmeskedik. Az élő szervezet emberi beavatkozás nélkül is fejlődik, a társadalmi jelenségek, intézmények minden változását (növekedést és fejlődést) azonban csak emberi beavatkozás idézheti elő, ez pedig nem csupán evolúciót, hanem *revolúciót* is feltételez.

2. Jóllehet Ranganathan érzékeli az ugrásszerű minőségi változásokat, („...elveti a régi dolgokat... új alakokat és formákat vesz fel. Eltekintve a hirtelen és látszólag összefüggéstelen változásoktól...” stb.) ezekre elméletében nem keres magyarázatot. Pedig Ranganathan kitűnően ismerte a növekedés ellentétének, a fejlesztésnek lehetőségeit a kötetkatalógustól a számítógép alkalmazásáig, csakhogy evolúciós elméletébe ezeket nem tudta beilleszteni.

3. Ranganathan az evolúció *egyik* attributumát, a növekedést, a könyvtár *belső* növekedésével ábrázolja, a másik attributumát, a fejlődést pedig a könyvtárügyön (könyvtári rendszeren) mutatja be. Vagyis Ranganathan szerint az egyes könyvtárak *méretbeli* növekedése, továbbá sokasodása a könyvtárak olvasói rétegek stb. szerinti szakosodásához, differenciálódásához vezet. Ez utóbbit *minőségi változásként* fogja fel.

4. Az élővilágból merített evolúciós elmélet téves, így következtetései is hibásak. A növekedés ellensúlyozására tett javaslatok csupán két gondolatra korlátozódnak: a) az épület előrelátó, a növekedés mindhárom tényezőjével számoló tervezése, b) a nyilvános könyvtárak méreteinek korlátozása. Valóban nincs más megoldás?

Mi az innováció?

Az innováció, mint fogalom, a tudományos-műszaki forradalom legfrissebb terméke, amelyet a különböző ágazatok, főleg a gazdasági élet elméleti és gyakorlati szakemberei a legutóbbi egy-két évben gyakran használnak. Van, aki beruházást ért alatta, más viszont új terméket, gyártmányt. Ám hiába keressük e fogalom tartalmát, a hetvenes években kiadott közgazdasági terminológiai szótárak nem ismerik.³

Az innováció jövevényyszó – a magyarban – valóban meglehetősen újkeletű fogalom, tartalmát Joseph A. Schumpeter osztrák közgazdász 1911-ben fejtette ki.⁴

Schumpeter a növekedés és fejlődés egységére, a dialektika ismert törvényére alapozza elméletét. Szerinte a népesség és a gazdaság növekedése önmagában nem eredményez fejlődést, vagyis nem hoz létre új minőséget.

A fejlődés „új kombinációk” létrehozásának eredménye. A kombinációk alábbi öt esetét sorolja fel:

1. új javak előállítás,
2. új (termelési, kereskedelmi) eljárás bevezetése,
3. új piac megnyitása,
4. új beszerzési források meghódítása,
5. új szervezet létrehozása.⁵

Schumpeter tehát tágan értelmezi az innovációt, nem korlátozza pusztán új termékek, anyagi javak előállítására, teret kapnak az ötletek is. Egy a lényeg: ugrásszerűen kell létrehozni új minőséget.

Az innováció tehát „*alkotó, újító, ésszerűsítő tevékenység a szó legtágabb értelmében*”.⁶

Jóllehet Schumpeter a gazdasági (vállalkozói) tevékenység szempontjából vizsgálta az innovációt, ennek fogalma kiterjed távolabbi területekre is.⁷

A könyvtári innováció

A fentiek ismeretében az innováció – úgy tűnik – előkelősködő szinonímája a fejlesztésnek, divat, mint ahogy divat volt egy sereg ágazatban, így a könyvtári életben is a szervezés, a vezetés, a prognosztika, a hivatástudat stb. – hogy csak az elmúlt negyedszázad néhány divatos hullámáról tegyek említést.

Ám, ha divat is, jó szolgálatot tesz: *a fejlesztésre irányítja a figyelmet, segíti e fogalom tisztázását és vizsgálódásra késztet, amire napjainkban nagy szükség van. A növekedésről – e szükségszerű, mégis szorongató valóságról – sok szó esik, ellensúlyozásáról viszonylag kevés: a növekedés és fejlődés összhangjának, egységének a vizsgálata a könyvtárelmélet és a szakajtó mellőzött területe, holott a kettő egymáshoz való viszonyának ismerete és tudatos alkalmazása a könyvtárpolitika nélkülözhetetlen tényezője.*⁸

Maga a „*fejlesztés*” helyes értelme is elhomályosult. A hétköznapi – pongyola – szóhasználat ugyanis fejlesztésnek nevezi azt is, ami csupán növekedés, pl. „létszámfejlesztés”. Ebben a megvilágításban önmagában egy beruházás (pl. új könyvtárpépület, raktár, vagy térbővülés) nem jelent innovációt, csupán utat nyit a fejlesztéshez (a szervezet korszerűsítéséhez, új szolgáltatásokhoz stb.).⁹

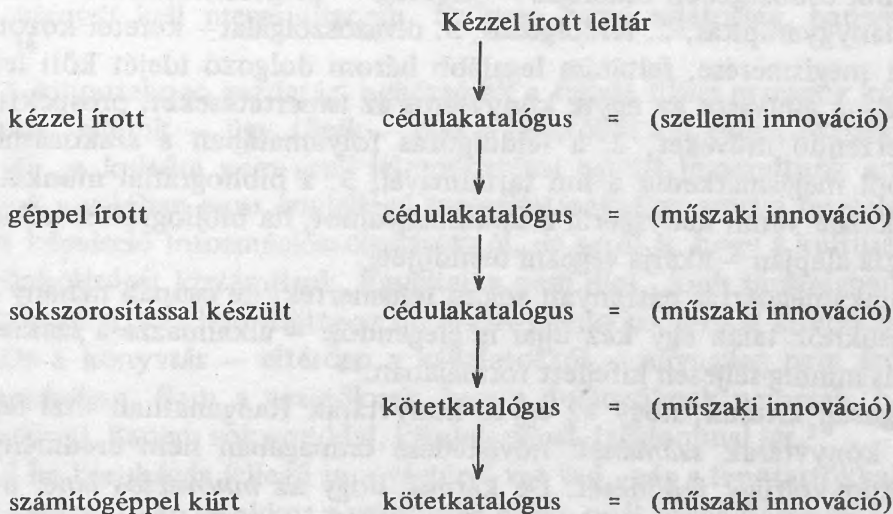
„Fejlesztési terv” címet viseli sok olyan összeállítás, ahol csupán a növekedésre való felkészülésről esik szó, minőségi változást jelentő – tehát valódi – fejlesztésről igen kevés.

Meglepő ez, hiszen jónéhány könyvtár gyűjti és szolgáltatja az innováció irodalmát, a műszaki, gazdasági stb. területen dolgozó felhasználóknak. E fonákságot még a IV. Országos Könyvtárügyi Konferencia Tézisei is tükrözik: az 1.4 pont megállapítja, hogy „az innováció súlya növekszik”, de a továbbiakban e téren csupán az információszolgáltatás, tehát a szakirodalom közvetítésének a fontosságára hívja fel a figyelmet.¹⁰ Bármilyen pontosan kimunkált, tömör megfogalmazású is a Tézisek, mivel *társadalmi ügyvé* kívánja tenni a könyvtárügyet és a fenntartókhoz szól, nem ártott volna egy félmondattal felhívni a figyelmet, emlékezetbe vézni: „*a könyvtárak is innovációra szorulnak ahhoz, hogy e fontos feladatukat elláthassák*”.

Az innováció szóhoz a vezető tudatában azonnal a pénz képzete társul, a beruházási keret, amelyért meg kell küzdenie. De a schumpeteri „új kombinációk” nem mindig igényelnek pénzeszközöket. Vagyis az innovációk lehetnek:

- a) pénzeszközök nélkül megvalósítható *szellemi* természetűek,
 b) *műszaki* jellegűek, amelyek beruházási keretet igényelnek.

Az innováció két fajtáját a katalógus fejlődése szemléletesen ábrázolja. (A katalógus hordozójának minőségi változásait, fejlődését az agyagtáblától a papírig itt most az egyszerűség kedvéért elhanyagolom.)

A katalógus fejlődéstörténete bizonyítja, hogy az „ős-innováció” szellemi természetű volt: a gyarapodás sorrendjében vezetett leltárt tételeként szétvágták, s a papírcsíkokat betűrendbe szedték. Így keletkezett a cédulakatalógus.

Bár egyre növekszik a tudományos-technikai forradalom idején a műszaki jellegű beruházást igénylő innováció fontossága, ez még korántsem jelenti azt, hogy csökken a szellemi innováció jelentősége. Ide kell sorolnunk minden olyan ésszerűsítést, új szerkezeti megoldást, módszertani jellegű újítást, amelynek eredménye lehet:

- azonos költségek mellett magasabb teljesítmény,
- alacsonyabb költségek mellett közel azonos teljesítmény,
- magasabb költségek mellett magasabb teljesítmény, de a költségnövekedés kisebb arányú, mint a teljesítménynövekedés.¹¹

Közömbös, hogy tapasztalatcseréből, a szakirodalomból származik, vagy kreativitásból született-e az ötlet, tehát saját fejlesztésről, vagy adaptálásról van-e szó, továbbá az is mindegy, hogy a könyvtár vagy az olvasó, a felhasználó látja-e ennek *közvetlen* hasznát végző soron.¹²

A növekedést ellensúlyozó szellemi jellegű fejlesztésnek még vannak tartalékai.

Az idősebb könyvtárosok még emlékeznek a hazai könyvtártörténet – az első nagy fellendülés – hőskorára, az ötvenes évek elején kibontakozó újítási hullámra. Bár voltak ennek kétségtelenül szatírba kívánczó vadhajtásai, a normák értelmes határon túli emelése is, (pl. a könyvtári szakzsargon Makszimenko-féle szakozásnak nevezte azt a módszert, amellyel napi száz könyvet szakozott egy dolgozó,) mégis megvolt a lebecsülhetetlen jelentősége az újítómozgalomnak.

Az utóbbi egy-két évtizedben a hazai kutatók — és így a sajtó is — mellőzi a szervezésben rejlő tartalékok feltárását,¹³ ugyanakkor külföldön — éppen a gazdasági nehézségek hatására — mintha reneszánszát élné az ésszerűsítés.¹⁴

A szervezetben rejlő racionalizálási tartalékok közül csupán egyet ragadok ki, amely a könyvtárak széles körét érinti: *a szakreferensi rendszert*.

A könyvtáraink többségében uralkodó — jelenlegi — megcsontosodott — szervezeti struktúra (1. állománygyarapítás, 2. feldolgozás, 3. olvasószolgálat — keretei között a mű tartalmának újbóli megismerése, feltárása legalább három dolgozó idejét köti le; 1. az állománygyarapításhoz elolvassa az egyik könyvtáros az ismertetéseket, prospektusokat, és kijelöli a beszerzendő műveket, 2. a feldolgozás folyamatában a szakozáshoz egy másik dolgozó újból megismerkedik a mű tartalmával, 3. a bibliográfiai munkát végző könyvtáros újból kézbe venni kényszerül a dokumentumot, ha bibliográfusi lelkiismeretességgel — autopszia alapján — akarja végezni teendőjét.

Az efféle munkamegosztás hátrányait sokan felismerték, de csupán néhány könyvtár — megszámlálásukhoz talán egy kéz ujjai is elegendők — alkalmazza a szakreferensi rendszert, de nem is mindig teljesen kifejlett formájában.¹⁵

Az már világosan kitűnik, hogy az egyes könyvtárak Ranganathan által felrajzolt *belső*, továbbá a könyvtárak *számának* növekedése önmagában nem eredményezheti automatikusan a könyvtárügy fejlődését. De kérdés, hogy az *innovációs lánc*, az egyes könyvtárak belső fejlődésének — fentebb érzékeltetett — összegeződése egyúttal a könyvtárügy fejlődését jelenti-e?

Ha ez igaz volna, nem beszélhetnénk országos könyvtárpolitikáról, — mert nem lenne rá szükség. Ma már az egyes könyvtárak — akár spontán, akár tudatos — fejlesztése nem elégítheti ki az egész társadalom szükségleteit.

Bár valóban, az *innováció színtere maga a konkrét könyvtár, tehát a mikroszintű könyvtárpolitika eszköze, az országos (makroszintű) könyvtárpolitika mégsem passzív szemlélője az innováció létrejöttének*; gazdag eszköztárával: jogi, erkölcsi, anyagi eszközökkel jelentősen serkentheti a politikájához szükséges innovációs tevékenységet.¹⁶

A IV. Könyvtárügyi Konferencia Tézisei nemcsak a serkentés, ösztönzés eszközeit helyezi kilátásba, hanem az erők és eszközök jobb, gazdaságosabb, hatékonyabb felhasználása érdekében a korlátozás (pl. apró, életképtelen könyvtárak megszüntetése, illetve egybeolvasztása) lehetőségeivel, szükségességével is számol.

A *nyilvános* könyvtárak növekedésének korlátozására, „befagyasztására” egyébként már Ranganathan is gondolt.¹⁷ A nemzeti könyvtárak növekedése szükségszerű, de a közösség sérelme nélkül (sőt: a közösség érdekében!) befagyasztandó könyvtárak között több száz olyan könyvtár van, amelyeknek *lassú* — szükségszerű — növekedésével lehet ugyan számolni, de az *egészségtelen növekedést komplex, rendszerszemléletű, tudatos fejlesztéssel* lehet — és *kell* — *ellensúlyozni*, elviselhető keretek között tartani.

Az innováció akadályai

A gazdasági ágazatokban az innováció utat tör magának. Miért érvényesül oly lassan a könyvtárak területén?

Az akadályok tudati és anyagi természetűek. (A sorrend felcserélhető.)

A tudati jellegű akadályok közül első helyen a könyvtárosság *közgazdasági szemléletének hiányát* kell megemlítenem. Ez nem hazai sajátosság, hanem világszerte volt sokáig.¹⁸

A kibontakozó gazdasági nehézségek a fejlett tőkés országok könyvtárait korábban érintették, nálunk – úgy tűnik – csak a legutóbbi két évben okoztak súlyos gondokat.

Mi „a kultúra nem áru” jelmondatával együtt lemondtunk arról is, hogy kiváltságot a valóban nem áru-jellegű szolgáltatásokat az anyagi termelésben tárgyiasuló és értéket képviselő információs szolgáltatástól, de arról is, hogy a kulturális jellegű szolgáltatások önköltségét kiszámítsuk. Egyáltalán nem illet „jobb társaságban” könyvtári költségekről beszélni, s ez hátráltatta az innovatív gondolkodásmód kifejlődését.

De a könyvtár – eltérően a vállalatoktól – anyagilag nem érdekelt az innováció alkalmazásában. Sem a vezetőknek, sem a dolgozóknak nemcsak, hogy anyagilag nem jelent előnyt, hanem sok gonddal, küzdelemmel, izgalommal jár.¹⁹

S ha beruházás jellegű innovációról van szó, még a fenntartókkal is meg kell birkózni, meggyőzni őket, és akkor a vezetőnek még a saját munkatársaival is vitába kell szállnia.

Anyagi ösztönzés hiányában a könyvtárosok hivatástudatára lehet csupán támaszkodni.

A könyvtártörténet tanúbizonysága szerint a könyvtárfejlesztés rugója eddig a hivatástudatból táplálkozó önmegvalósító hajlam volt. (Ez a jövőben sem nélkülözhető, sőt, szerepe mindig is elsődleges lesz, de kívánatos lenne, hogy ez megfelelő anyagi ösztönzéssel egészüljön ki.)

Az innovatív gondolkodásmód kialakításában nagy szerepe lenne a szakképzésnek. A könyvtárpolitika és vezetés című stúdiumon belül (van ilyen?) a közgazdasági szemlélet kialakítására is törekedni kell.

A vezetéstudományi szakirodalomban a „fejlesztés” a vezetés funkciói között nem kap helyet: egyik vezetéstudományi iskola sem említi a vezetés funkciói között a fejlesztést (holott ez a felsőbb vezetők elsődleges kötelessége) csupán az előrelátást és a tervezést.²⁰

A fejlesztés szükségessége éppen ezért nem is tudatosulhat kellőképpen a vezetők gondolkodásában. Az előrelátás csak a növekedés előrelátására korlátozódik, a tervezés is jobbra csak a mennyiségi változással számol, a minőséggel nem.

Innovatív gondolkodásmód, fogékonyság az új iránt, az új tudatos keresése a hatékonyabb megoldásokra azonban önmagában ma már kevés, hiszen egyre nagyobb a műszaki jellegű fejlesztések jelentősége, ezekhez pedig anyagi eszközök szükségesek. Az innováció egyre költségesebb. Igaz, hogy az első írógépek is még igen drágák voltak a maguk korában, ma azonban a számítógép alkalmazása hatványozottan többbe kerül.

Az idő azonban sürget! 1970-ben, a III. Könyvtárügyi Konferencia ajánlásai között előkelő helyet foglalt el a központi szerepkörű könyvtárak fejlesztésének – hangsúlyo-

zottan a számítástechnika alkalmazásának – a szükségessége, mégis az a fonák helyzet alakult ki, hogy nem a központi nagy könyvtáraknál, hanem főleg a kisebb könyvtáraknál akadt pénz a fejlesztésre, gépesítésre, így lépéshátrányban van jónéhány nagykönyvtár. Ebből gazdasági-társadalmi kár is keletkezik.

Az információ értékét csak ritkán lehet forintokban kifejezni, s azt is, hogy egy-egy téves gazdasági döntésnek – megfelelő információ hiányában – milyen súlyos következményei voltak!

A fejlesztés elmaradásának következményeit és ennek súlyos terhét azonban gyakran csak a következő generáció érzi. Jónéhány nagykönyvtár került abba a helyzetbe, hogy növekedését ellensúlyozó fejlesztése elmaradt, s ma nincs más kiút, mint az építkezés, a bővítés.

*

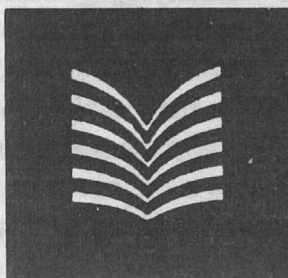
Tehát a haladás = növekedés + fejlesztés. Az elmélet – a fogalmak tisztázása – ügyeink rendezését, a gyakorlatot is szolgálja.

Ranganathan ötödik törvénye – korunk következményéhez igazítva – így hangzik: „*A könyvtár növekvő szervezet, ezért fejlesztéséről gondoskodnunk kell, hogy valóban haladjon.*”

JEGYZETEK

1. The five laws of library science. – A kiváló indus gyakorló könyvtáros és elméleti szakember e műve nagy hatást gyakorolt a könyvtárosokra a világ minden táján. Könyvének magyar fordításával adósak vagyunk, pedig számtalan gondolata, megállapítása még ma is érvényes. A haladás az utóbbi évtizedekben rendkívül felgyorsult. Ranganathan e forradalmi változásoknak csak az előszelét érzékelte, de minden következményét még nem láthatta előre. De Ranganathan nem tekintette munkáját megfellebbezhetetlennek, sőt szívesen fogadta mások észrevételeit, ellenvéleményét is. E vázlattal emlékét is felidézzük.
2. RANGANATHAN, S. R.: The five laws of library science. Madras, Libr. Ass. 1957. 326.p.
3. A Négy nyelvű közgazdasági szótár (összeáll.: BALÁZS Béláné – KELEN Zsuzsa, Bp. Közg. és Jogi K. 1974.) az angol „innovation” szót magyarra „újítás”-nak fordítja – pontatlanul. Németül: Neuerung, oroszul: новаторство; рационализаторское предложение. Az újítás fogalmánál azonban tágabb az innováció. KÁDAS Kálmán igen találóan „megújhdásnak” fordítja magyarra. = Magyar Tudomány 1981. 4.sz. 290.p.
Az új iránt mindig fogékony Tudományszervezési Tájékoztató 1979-ben figyelt fel a fogalomra, magyarázta meg tartalmát s azóta rendszeresen közli az e témakörbe vágó irodalmat.
4. Joseph SCHUMPETER osztrák kögazda 1911 körül dolgozta ki elméletét. Könyve először 1912-ben, majd 1926-ban jelent meg németül, később a hatvanas években angolul több kiadást ért el. Magyarra fordított teljes kiadása: A gazdasági fejlődés elmélete. Vizsgálódás a vállalkozói profitról, a tőkéről, a hitelről a kamatról és a konjunktúra ciklusról. Bp. Közg. és Jogi K. 1980. 320 p.
5. Schumpeter i.m. 111.p.
6. PERLAKI, Iván: Innováció és szervezés. Bp. Közg. és Jogi K. 1981. 5.p.
7. A Magyar Tudomány 1981. évi 4. (cél)száma ezt a kiszélesített értelmet teszi magáévá: cikkei az innováció széles skáláját fogják át a műszakitól a művészetiig (lásd ifj. MAROSÁN György:

- Innováció – sokszemközt) kivéve a szolgáltatási szektort, holott éppen ez a terület lenne igen alkalmas az innováció legkülönbözőbb válfajainak, lehetőségeinek a bemutatására.
8. A könyvtári innováció külföldi irodalma sem túlságosan gazdag. A Library Literature indexe nem ismeri e fogalmat, a Library and Information Science Abstracts indexében 1974-ben találkozunk először e szóval, s azóta évente 3–6 ilyen tárgyú cikket ismertet – főleg műszaki jellegűeket, amelyek a számítástechnika alkalmazásával kapcsolatosak.
 9. Vannak kivételes esetek, amikor az új épület, vagy épülettér növelése önmagában is fejlesztést jelent, például olyan könyvtáraknál, amelyeknek különböző részlegei a régi épület rossz adottságai miatt szétszórtnan működnek. Az új körülmények ilyen esetekben a szervezet hatékonyságát is növelik, munkaerő megtakarítására is lehetőség nyílik.
 10. Könyvtáros. 31.évf. 1981. 5.no. 253.p.
 11. KORTZFLEISCH, Hermann: Rationalisierungsreserven in Wissenschaftlichen Bibliotheken. = Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, 15.vol. 1968. 2.no. 324.p.
 12. SZOKAL SZKIJ, A. Sz. – AMLINSZKIJ, L. Z.: Ob ekonomiceszkoj effektivnoszti mechanizacii i avtomatizacii bibliotecsnuh proceszszov. = Naucs. Tehn. Bibl. SZSZSZR. 1974. 3.no. 7–15.p.
 13. KATSÁNYI Sándor: A kutatástól a gyakorlatig. Szélgjegyzetek az 1976/1980. évi könyvtárügyi kutatási program eredményeihez. = Könyvtári Figyelő 27.évf. 1981.1.sz. 8.p.
 14. Az NDK-ban 1974-ben kibontakozott újjátmozgalomról ld.: DÖRING, Werner: Neuererbewegung im Bibliothekswesen. Anwendung der Neuererordnung. = Der Bibliothekar. 28.vol. 1974. 2.no. 77–81.p., továbbá SCHMIDMAIER, Dieter: Die zwei Aspekte der Neuererbewegung im Bibliothekswesen. = Der Bibliothekar. 29.vol. 1975. 1.no. 8–12.p., de akár a szovjet, akár a jelentősebb nyugati folyóiratok átlapozása meggyőzheti az olvasót állításom igazáról, a racionalizálás „új hullámáról”.
 15. Ennek egyik oka nyilván az, hogy a szakreferensi rendszer lényegét viszonylag kevesen ismerik, vagy összetévesztik a szakrészleggel.
 16. ZIRCZ Péter: A magyar könyvtárpolitika alapjai. (Vázlat.) = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1976–1977. Bp. 1979. 226.p.
 17. „A használati könyvtár tekintetében meg lehet állapítani bizonyos felső határt a könyvek, az olvasók és a könyvtári dolgozók száma s ennek megfelelően az épület és a berendezés tekintetében.” A gyarapodás és a selejtezés kiegyenlítődik, de a mikrofilmzés lehetőségével is élni kell. Ld. RANGANATHAN, S. R.: Könyvtártudomány és tudományos munkamódszer. (Library science and scientific method) = Annals of Library Science. 1957. 1.sz. Magyarul: = Könyvtári Figyelő 4.évf. 1958, 1.sz. 24.p.
 18. A gazdaságtalanság pszichopatológiája. LINE, M. B.: The psychopathology of uneconomics c. írása alapján (Library Trends. 1979. Summer. 107–119.p.), SZABÓNÉ TÖRS Hanna tömörítvénye. = KF. 27.évf. 1981. 1.sz. 52.p. – Figyelemre méltó HORVÁTH Géza véleménye: Csákiné szalmája. = Könyvtáros. 31.évf. 1981. 6.sz. 319.p.
 19. DRAKE, Miriam A.: Managing innovation in academic libraries. = Coll. Res. Libr. 40.vol. 1979. 6.no. 503–510.p.
 20. WALLESHAUSEN Gyula: A könyvtárvezetés főbb elméleti kérdései. = Könyvtártudományi Tanulmányok 1969. 516–521.p.

AZ ÚJ KÖNYVEK – JELEN ÉS JÖVŐ

BERECZKY LÁSZLÓ

A történetről – röviden

1964 októberétől jelenik meg az *Új Könyvek*, a könyvtárak állománygyarapítási tanácsadója. Feladata a kezdetektől máig változatlan: a könyvtári gyakorlatban jól használható tájékoztatást adjon az újonnan megjelenő és forgalomba kerülő, a Könyvtárellátónál beszerezhető kiadványokról. A próbaszám előszavában megfogalmazottak szerint az *Új Könyvek* „...nemcsak tájékoztat a könyvtermésről, hanem feladatának vallja, hogy körültekintő

mérlegelés alapján a közművelődési könyvtárak számára legfontosabb, legjobb könyveket tudatosan ajánlja is, megjelölve azt az olvasókört, amelyiknél a könyv mondanivalója elsősorban visszhangra találhat. Ezt a célt szolgálja felépítésével, könyvismertető-könyvajánló annotációinak szerkesztési módjával, az annotációk tartalmával... is.”

Az „alapító atyák” körültekintő, gondos előkészítő munkáját dícséri, hogy az 1964 óta eltelt bő másfél évtized alatt a lap lényegében változatlan célkitűzéssel lát napvilágot. Szerkezete és tartalma azonban többször is változott. A könyvtermést az első öt évfolyamban három fejezetre bontva – I. Törzsállományba sorolt művek; II. Beszerzésre javasolt könyvek; III. Forgalomba került egyéb kiadványok – tárta fel. Az első fejezet anyaga szerves folytatása az 1959-től kezdődően összeállított törzsanyagjegyzékeknek, amelyeket annotációval ellátva, összesítetten jelentetett meg a KMK.* Ebben szerepelnek a falusi és a szakszervezeti letéti könyvtárak állományába feltétlenül beszerezendő művek, s a rövid tartalmi ismertetések megkönnyítették az állományban való könyvtárosi és olvasói tájékozódást. A kiadvány másik célja volt, hogy segítségével a könyvtárosok felülvizsgálhatták állományukat, megállapíthatták és pótlásra kijelölhették az esetleges hiányokat. (Az *Új Könyvek* megjelenésével a törzsanyagjegyzékek kiadása lezárult, hogy aztán a hetvenes évek közepén, megváltozott formában, tartalommal és céllal újra előtérbe kerüljön, s amiről később bővebben szólunk.)

A II. és III. fejezet ez időben még csak a nagyobb könyvtárak tájékoztatásául szolgált, a fejezetekre tagolás is a községi könyvtárosok időmegtakarítását, a nekik szük-

* Közművelődési könyvtárak összesített törzsanyagjegyzéke 1959–1964. [Közread. az]O[rszágos] Sz[échenyi] K[önyvtár] Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Bp. 1967. 20 cm. 1. Szépirodalom. IV, 176 p. 2. Ismeretterjesztő és szakirodalom. IV, 285 p.

séges anyag egyszerűbb áttekintését segítette. A dokumentumleírások után az ismertetések néhány sorostól a másfél-két gépelt oldalig terjedők voltak.

1970-ben megszűnt a könyvek három fejezetbe sorolása, a könnyebb áttekinthetőséget elősegítendő pedig ez évtől kezdődően megváltozott a recenziók szerkezete is. Az ismeretterjesztő és szakkönyvek azóta, 1981-ig a szakcsoportok rendjében követték egymást, majd a szépirodalmi művek sorakoztak betűrendben az egyes füzetekben.

A szerkezeti változásoknál jóval lényegesebbek voltak a tartalmi változások. Kezdetét vette a tartalmi, dokumentumtípus szerinti bővülés, s ezzel párhuzamosan az Új Könyvek „osztódással történő” szaporodása. A könyvesbolti forgalomba kerülő műveken felül először a könyvtári szakirodalom, majd a statisztikai kiadványok után az egyetemi tankönyvek, a nem hivatásos kiadók Könyvtárellátó által forgalomba hozott kiadványai, a környező országokban magyar nyelven megjelentetett művek kerültek be az Új Könyvek gyűjtőkörébe.

1976-tól kezdve jelennek meg az Új Könyvek nemzetiségi társlapjai, a német, szerb-horvát, szlovák és román nyelvű könyveket ismertető sorozatok.

1975-től a profil a nem könyvjellegű kiadványokkal bővült. Előbb az Új Kották és az Új Hanglemezek, majd 1980-tól az Új Média című periodikumok tették teljesebbé a könyvtárakban képviselt dokumentumtípusok állománygyarapítási tanácsadóit. Az Új Könyvek rendszerébe épült be az Új Külföldi Kézikönyvek című periodikum is, amely a könyvtárak idegen nyelvű segédkönyveinek beszerzéséhez kívánt segítséget nyújtani. Az Új Könyveknek ezek a társlapjai ma már nem a Könyvtártudományi és Módszertani Központ szerkesztésében jelennek meg, valamennyi ráatalált arra a könyvtárra, illetve intézményre, amely az összeállítás felelősségteljes feladatát funkciójából, szakértelméből és állományából kifolyólag magas szinten tudja ellátni. Így a *Nemzetiségek anyanyelvi irodalmának* négy sorozatát és az *Új Hanglemezeket* az Állami Gorkij Könyvtár megfelelő részlegei, az *Új Média*t az Országos Oktatótechnikai Központ, az *Új Külföldi Kézikönyveket* a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szerkeszti. (Az egyelőre szünetelő Új Kottáknak még nem akadt gazdája.) A hajdani egybetartozást ma már csak az egyes volt társlapok sorszámrendszerének a törzssorozathoz igazodó egységes rendszere jelzi. E cikk keretében nem kívánunk többé a hajdani társlapokkal foglalkozni, csupán meg szeretnénk jegyezni, hogy a KMK ezek kezdeményezésével, beindításával, szükségességük bizonyításával megtette a tőle elvárhatót, s jó (jobb!) kezekbe tette le funkcionális folytatásukat.

Az Új Könyvek funkciórendszere

Az Új Könyvek eddigi története során a magyar könyvkiadást tartalmilag a legteljesebben és a legmélyebben feltáró folyóirattá fejlődött. A közölt anyag rendszerezése, a recenziók szerkezete, a dokumentumleírások és járulékos adatai egyaránt sokat változtak az eltelt csaknem másfél évtized során, de a változtatások mindegyike az Új Könyvek szolgáltatásainak javítását, információinak növelését és szélesebb körűvé tételét kívánta szolgálni.

A magyar könyvtermés annotált és értékelő feltárása azonban csak egyik funkciója az Új Könyveknek. Eddigi és további fejlődése egy komplex szolgáltatási rendszer kiépülése felé mutat, amelynek csak egyik része a könyvtári állományépítési munkához nyújtott közvetlen segítség.

Az Új Könyvek alapvető funkcióit az alábbiak szerint lehet megnevezni:

- a) bibliográfiai folyóirat;
- b) állományépítési (gyarapítási és kivonási) tanácsadó;
- c) kritikai szemle;
- d) tájékoztatási műszer.

E funkciók közül némelyik már teljes egészében érvényesül, mások csak körvonalakban (próbaszámok, első kísérletek szintjéig) bontakoztak ki.

Az Új Könyvek törzssorozata a művek megjelenése után viszonylag rövid idővel teljes dokumentumleírást, ETO-szakszámot, tárgyszót, raktári jelzetet, minősítő jelet, ISBN-számot és árat közöl. Mindezeket összefoglalóan leírásnak nevezve elmondhatjuk, hogy a könyvtári munkában sokrétűen fölhasználhatók, s ami a legfontosabb: megindulása óta az Új Könyvek leírásai képezik a Könyvtárellátó katalóguscéduláinak alapját, ezeknek másolata kerül a könyvtárakba. Könnyen belátható: minél több adatot – s ezeket minél áttekinthetőbben – tartalmaz a leírás, annál inkább megkönnyíti a könyvtáros munkáját. Segít a tájékoztatásban, szükségtelemné teszi egyéb, nehezebben kezelhető segédeszközök használatát. Az Új Könyvek címléírásainak alapja 1981-ig az MSZ 3424–52 ill. az MSZ 3424–60 sz. szabvány, amely más tényezőkkel együtt (egységes raktározási táblázat, az ETO szerinti osztályozás bevezetése) már 1953-tól lehetővé tette a központi céduellátást.

A törzssorozat *gyűjtőköre* szűkebb is, de bővebb is a Magyar Nemzeti Bibliográfiáénál.

Szűkebb, mivel csak a magyar nyelvű könyvekből válogat: azokat veszi fel, amelyek könyvkereskedelmi forgalomba kerülnek, még pontosabban, amelyeket a Könyvtárellátó terjeszt. Tehát nem veszi fel az elsősorban külföldi terjesztésre szánt idegen nyelven megjelentetett műveket, a nem hivatásos kiadóknak azokat a munkáit, amelyeket nem a Könyvértékesítő Vállalat segítségével terjesztenek, s végül azoknak a kiadóknak (Kossuth, Táncsics, Ifjúsági Lapkiadó Vállalat) azokat a műveit, amelyeket ezek csak saját terjesztő apparátusukon keresztül juttatnak el a foyasztóhoz.

Bővebb a gyűjtőköre az MNB-nél, mivel felveszi az MNB gyűjtőköréből kirekesztett periodikumnak minősített évkönyveket, évente rendszeresen megjelentetett antológiákat (pl. Szép versek, Körkép, Rivalda stb.). Ugyancsak hírt ad a külföldön megjelentetett magyar nyelvű könyvekről is. Persze ilyen vonatkozásban formális szempontok a döntők, ugyanis csak azokról a könyvekről ad hírt, amelyeket a Könyvtárellátó külföldről behozat és terjeszt. De még ilyen megszorítással is a magyar nyelvű irodalom *egészének* jelentős – mondhatnánk legértékesebb – részét együttesen regisztrálja.

Az Új Könyvek funkciórendszerébe a kurrens megjelenésű könyveket bemutató törzssorozaton, a bizonyos rendszerességgel megjelenő füzeteken kívül még jónéhány egyéb kiadvány is beletartozik. Ezek legfontosabbika a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár közreműködésével készülő *Könyvtári kis tükör* című sorozat, amelynek kötetei a retros-

pektív ajánló bibliográfia szerepét hivatottak betölteni. Az egyes szakosított kötetek* célja, hogy áttekintést adjon a felölelt témaköröknek a felszabadulás óta megjelent legfontosabb műveiről. Egyben a könyvtárosoknak is segítséget kíván nyújtani az alapfokú ellátást biztosító könyvtárak állományának céltudatos kiegészítéséhez, a gyűjtemények hiányainak felismeréséhez, a központi ellátási rendszerektől elvárható művek feltáráshoz. Az egyes kötetek a C és D típusú könyvtárakban betölthetik az olvasói betűrendes és szakkatalógus szerepét is, mivel az összeállításokban az olvasó szempontjából kulcsfontosságú, s a könyvtárak számára elvileg beszerezhető művek szerepelnek. A szerkesztők általában csak olyan könyveket vesznek fel és ismertetnek, amelyek információi ma is frissek, helytállóak, illetve a szépirodalmi művek esetében művészi értékük vitathatatlan.

Ugyancsak az Új Könyvek rendszerének retrospektív részéhez tartoznak a kézikönyv-címjegyzékek. Így a Bényei Miklós által szerkesztett, s Debrecenben kiadott *Magyar nyelvű kézikönyvek a közművelődési könyvtárakban* (1976), a Pálvölgyi Endre szerkesztette *Idegen nyelvű társadalomtudományi kézikönyvek* (1979) és a Szabó Sándor szerkesztette *Idegen nyelvű természettudományi kézikönyvek* (1981). Az állománygyarapítási munkát segíti s a rendszer tagja a Kulcsár Szabó Ernő szerkesztésében megjelent *Kurrens külföldi folyóiratok* (1979) jegyzéke. Az Új Könyvek szolgáltatásainak körébe tartozik egy negatív jegyzék is, amely közölni fogja azoknak a könyveknek a leírását és Új Könyvek sorszámát, amelyeket a különböző típusú könyvtárak állományából elavulás miatt kivonandónak tartunk, illetőleg amelyeket a hálózat központi könyvtáraiba áttelepítendőkné tartunk. A kivonási jegyzék összeállítása megkezdődött, megjelenése 1983-ban várható.

Az Új Könyvek továbbfejlesztése

Ez ideig az Új Könyvek rendszeréről csak mint bibliográfiai folyóiratról, állománygyarapítási tanácsadóról, kritikai szemléről és alapszintű tájékoztatási műszerről beszélhetünk. Pedig az Új Könyvek szorosan kapcsolódik a magyar könyvtárellátás szervezetéhez, azzal együtt egy elválaszthatatlan szolgáltatási rendszert alkot. 1965-től mindmáig a kurrens könyvek rendelési mechanizmusa alapvetően nem változott. Az Új Könyvek kb. két hetenként tájékoztat a frissen megjelent könyvekről, a mellékelt rendelőjegyzéken a könyvtárak megjelölik a kért könyvet, annak példányszámát és a szükséges katalóguscédulák számát. A Könyvtárellátó a rendeléseket összegyűjti, és az egy-egy Új Könyvek számban közölt mintegy 80–90 tételes megrendeléseket egyszerre teljesíti.

Ez a rendszer másfél évtizeden át olajozottan működött, de az utóbbi években mind a könyvtárosok, mind pedig a Könyvtárellátó változtatni kívántak ezen a gyakorlaton.

* Eddig megjelent: Gyermekirodalom 1965–1975; Társadalomtudományok 1945–1978; Általános művek, Filozófia, Pszichológia, Vallás 1945–1978; az Irodalomtudomány, Nyelvészet 1945–1978. c. kötetek.

A könyvtárak kifogásait az Új Könyvekkel, ill. a könyvtárellátással szemben az alábbi pontokba lehet foglalni:

1. a könyvek megjelenése *után* kapják meg az állománygyarapítási tanácsadót;
2. hetekkel a könyvek bolti forgalomba kerülése *után* kapják meg a rendelt könyveket és katalóguscédulákat;*
3. nem kapják meg *valamennyi* megrendelt könyvet.

A Könyvértékesítő Vállalat Könyvtárellátó főosztályának is az utólagos tájékoztatásból és rendelésből fakadnak a gondjai. Ez eredményezi, hogy míg egyes művekből a Könyvtárellátó nem tudja kielégíteni a könyvtárak rendeléseit, ugyanakkor más könyvekből óriásian felduzzadt (kb. 100 millió forintos) a raktárkészlete.

A Könyvtárellátó és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ erőfeszítései a hetvenes évek végén nem eredményezték a vázolt problémák megoldását. A Könyvtárellátó, a KMK és a különböző típusú könyvtárak képviselőiből álló Könyvtári Könyvművelési Bizottság (KKMB) az előzetes kiadói tervek általában gyenge, vagy éppen megtévesztő annotációi alapján nem tudta azt a szükséges példányszámot „eltalálni”, amely egyrészt megfelelő példányszámot biztosítana a megrendelő könyvtáraknak, másrészt ne növelné a Könyvtárellátó raktárkészletét.

Mindezen problémákat csak úgy lehet kiküszöbölni, ha

- a könyvek megjelenése *előtt* adunk lényegi, a könyvek tényleges tartalmát feltáró állománygyarapítási tájékoztatást a könyvtáraknak;
- a könyvtárak a pontos tartalmi tájékoztatás birtokában, még a művek megjelenése *előtt* rendelik meg a kívánt példányszámban a műveket.*

Hogy az *előzetes* tájékoztatást és rendelést meg lehessen valósítani, bizonyos feltételeket kell biztosítani. E feltételek legelsőbikike, hogy az Új Könyvek szerkesztősége ne a kész könyvek, hanem a nyomdai *imprimatúrák* alapján dolgozza fel a közeljövőben megjelenő könyveket. A Kiadói Főigazgatóságnak egy 1979-ben kiadott rendelkezése kötelezte a kiadókat, hogy megjelenendő könyveket *imprimatúrában* bocsássák a Könyvtárellátó, ill. az Új Könyvek rendelkezésére. A különböző erőfeszítések eredményeképp sikerült elérni, hogy a hivatásos kiadók 1980-ban mintegy 60%-ban teljesítették az *imprimatúra*-szolgáltatási kötelezettségüket, s ez az Új Könyvekben ismertetett művek mintegy 40%-át tette ki. Ez az arány nem tette lehetővé, hogy az *előzetes* elképzeléseknek megfelelően 1981-től valamennyi *imprimatúrában* hozzáférhető műről *előzetes* ideiglenes címleírást és teljes tartalmi tájékoztatást közöljön az Új Könyvek.

Az igazság az, hogy az új rendszerre való áttérésnek egyéb akadályai is voltak. Legelsőként kell említenünk, hogy a Könyvtárellátó még nem készült fel az előrendeléses rendszer adminisztrálására. Eddig ugyanis az Új Könyvekhez mellékelt megrendelőjegyzék egyszerűen önszámlául szolgált, amelyen jelölték a teljesítést és a kiszállítás ellenértékének összegét, amellyel megterhelték a rendelő könyvtárat. Ez a módszer azonban csak

* Meg szeretném jegyezni, hogy birtokomban van Kádár Péternek, a Göteborgi Városi Könyvtár igazgatóhelyettesének aláírt „vallomása”, amelyben elismeri, hogy a számunkra elérhetetlen színvonalúnak tartott svéd Könyvtárellátó (Biblioteksj nst) „...list in hirdetett könyvek, k lnb z  okokból (leggyakrabban a kötészet hibájából), k t-három hónappal a könyvek megjelenése után kerülnek el a könyvtárakra”. Ez nem mentség, de érdekes.

akkor alkalmazható, ha a megrendelés egy adott mennyiségű, s a megrendelések összesítése után azonnal szállítható könyvekre vonatkozik. Előrendelés esetén azonban ez a módszer nem alkalmazható, mivel az Új Könyvekben és a megrendelőjegyzékeken szereplő könyvek még nem jelentek meg, a tájékoztatás az imprimatúrák alapján készül, s a könyv tényleges megjelenése esetleges; egy hónaptól akár nyolc hónapig terjedő szóródás is elképzelhető. Tehát a megrendelést nem lehet egyszerre teljesíteni, az függvénye a könyvek rendszertelen megjelenésének. Ezt pedig „klasszikus” módszerrel, manuálisan képtelenség nyilvántartani, ehhez feltétlenül számítógépes eljárás szükséges. A Könyvtérkezesítő Vállalat 1980 ősze óta dolgozik a számítógépes rendelésnyilvántartás rendszerének kidolgozásán, s remélhetőleg 1982 folyamán a rendszer bevezethető lesz.

Ettől függetlenül az 1981-es esztendőben éppen elegendő újdonsággal szolgált az Új Könyvek. E nagyarányú változásoknak, „újításoknak” egyetlen célja, hogy a tájékoztató jobban megfeleljen a funkcióinak.

A legfontosabb változásokat már az 1980-as Ünnepi Könyvhétre megjelent próbaszám is jelezte. Ezek a következők:

- a) az Új Könyvek nem füzet alakban jelenik meg, hanem *szabadlapos* formában. Minden műről külön lap készül, amely tartalmazza a dokumentumleírást és a részletes ismertetést. A Könyvtárellátó a szabadlapokat 80 tételként össze- ragasztva postázza a könyvtáraknak. A szabadlapokhoz – ahogy eddig is – két példányos Megrendelőjegyzék készül, amelyen a könyvtárak könyv- és katalóguskarton rendeléseiket megadják;
- b) az Új Könyvekben (a második negyedévtől kezdődően) az új bibliográfiai leírási szabvány szerint, a Magyar Nemzeti Bibliográfia szerkesztősége által készített címleírások szerepelnek;
- c) a szabadlapos Új Könyvekhez negyedévenként külön mutató készül, év végén az év egész anyagát felölelő kumulatív kötet jelenik meg.

Tekintsük át részleteiben is ezeket a változásokat!

A szabadlapos megoldás egyik előnyének tartjuk, hogy a tájékoztatás nagyobb gyorsaságát biztosítja, mint az eddigi füzetes forma. Lehetővé teszi, hogy a recenziók az imprimatúrák alapján készüljenek, s így a dokumentumleírások elkészülte után a tájékoztatás és a megrendelőjegyzék hamarabb eljut a könyvtárakhoz. Távolatilag lehetővé teszi a fentebb említett előrendelési rendszer bevezetését is.

A tanácsadás mellett, vele szinte egyenrangú funkciója az Új Könyveknek, hogy tájékoztatási műszerként is használható. Ez ideig erre a célra csak a bekötött, mutatóval ellátott évfolyamok, sőt az évfolyamok teljes sorozatai voltak alkalmasak. Bizonyos, hogy a szabadlapokon való megjelenés a tájékoztatási funkció jelentős bővülését, gyorsabbá, rugalmasabbá válását is elősegíti. A szabadlapok segítségével a könyvtáros gyarapodási jegyzéket, tematikus katalógust, újdonságjegyzéket stb. készíthet. A lapok ismételtén át- meg átrendezhetőek, új meg új módon felhasználhatók. A könyvtári rendszertől, a gyakorlat kínálta helyzetektől és a könyvtáros alkotó fantáziájától függ, hogy hogyan akarja beépíteni a szabadlapokat információs rendszerébe.

Az első negyedév „reformjainak” visszhangja egyértelműen pozitív volt. A könyvtárosok – legalábbis akik eddig hallatták hangjukat ez ügyben – örömmel és máris igen

sokféle módon felhasználva fogadták a szabadlapokat. A szabadlapokon szereplő leírásokat az Új Könyvek és a Magyar Nemzeti Bibliográfia között 1981-ben indult együttműködés keretében az MNB szerkesztősége készíti az átadott imprimatúrák, műszaki példányok és/vagy az MNB által feldolgozott köteles példányok alapján. A leírásokat az MNB gépi programmal állíttatja elő az Új Könyvek számára. A nyomtatott katalóguscédulák, miként eddig is, most is a hagyományos leírásokat tartalmazzák, az új típusú leírás 1982-től válik majd általánossá. Úgy véljük, az a háromnegyed év, amíg a katalóguscédulák és a szabadlapok bibliográfiai leírásai eltérnek egymástól, hasznos gyakorló idő lesz mindnyájunk számára. A kétféle leírás összevetése az új szabvány elsajátításának országos „tanfolyama” lehet. Ugyanakkor, tanulás közben, mód nyílik arra is, hogy a könyvtáros összegyűjtse, rendszerezze az új leírással kapcsolatos észrevételeit, tapasztalatait. A szabványt természetesen már nem lehet megváltoztatni, de annak közművelődési könyvtári adaptációja még finomításra szorul. Az összehasonlítás, a két leírási rendszer szembesítése olyan tapasztalatokat kínál, amelyek lehetővé teszik a megalapozott javaslatok érvényesítését.

Az Új Könyvek szerkezete 1981-től kezdve a korábbi évekhez képest megváltozott. Egy-egy számon belül az ismertetett anyagot, a szakrendi csoportosítás megszüntetésével, egyszerű betűrendben adja közre. A folyamatos tételszámozású, minden számban újra és újra kezdődő betűrendes felépítésű szabadlapos kiadványban való tájékozódást és visszakeresési lehetőséget kívánja szolgálni a negyedévenként megjelenő mutató füzet. A füzet első része a dokumentumleírásokat – ETO szakjelzettel és tárgyszóval kiegészítve – szakrendben, a könyvtári raktári szakcsoportosításnak megfelelően közli. Ebből az első, szakrendi részből könnyűszerrel megtudható, hogy mely témákban, milyen kötetek jelentek meg az elmúlt negyedéves időszakban.

A szakrendi részhez betűrendes mutató járul, amelyben szerző, illetve szerkesztő, cím, alcím, a mű tárgyát képező valóságos személy neve szerint lehet keresni. A betűrendes mutató tételszámai az Új Könyvek folyamatos sorszámaira és egyúttal arra az oldalra utalnak, amelyen a negyedéves mutatóban a megfelelő leírási tétel szerepel.

A mutatófüzet azonban nemcsak a könyvtárosnak tehet jó szolgálatot, újdonságkatalógusként szolgálhat az érdeklődő olvasók számára is.

Ugyancsak mind a könyvtáros, mind az olvasó igényeinek kielégítését kívánja szolgálni a teljes év anyagát tartalmazó kumuláció. A Könyvtárellátó már eddig is megjelentetett éves összefoglaló köteteket, ezek azonban csak „ákkumulációk” voltak, hiszen abban az év folyamán megjelent füzetek sorakoztak egymás után, igaz, a visszakeresést szakrendi és betűrendes mutató tette lehetővé. Az 1981-es év anyagát tartalmazó kumuláció ezzel szemben egyetlen szakcsoportosításban közli a bibliográfiai leírásokat és a recenziókat. A visszakeresést betűrendes mutató segíti. Ez a fajta éves kumuláció kötetkatalógusként használható valamennyi típusú könyvtárban.

Eddigi története során az Új Könyvek elsősorban a közművelődési könyvtárak tanácsadója volt. Az 1981-es évtől a szerkesztőség megpróbálkozik a kiadvány érdekeltjei körének bővítésével. Szakkönyveket eddig is ismertetett az Új Könyvek, ettől kezdve azonban olyan formában készülnek az ismertetések, hogy ne csak a közművelődési könyvtárak, de a szakkönyvtárak is felhasználhassák azokat. Remélhetőleg ez a közművelődési

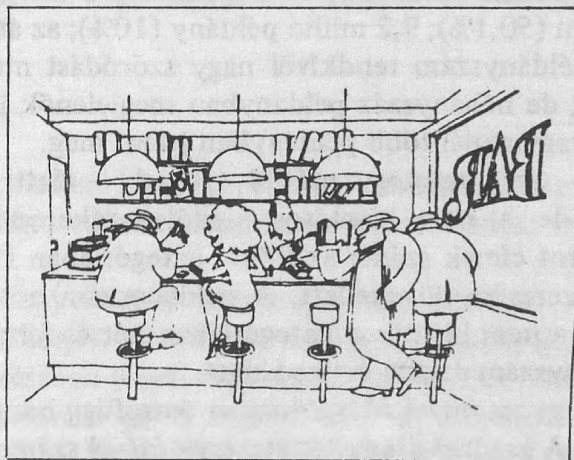
könyvtáraknak is előnyére válik: a tájékoztatás használhatóbb információkhoz jut, a területi gyűjtőköri együttműködés könnyebbé válik, a szakrészlegek gondozói megbízhatóbb támpontokat kapnak stb. Ugyancsak a tájékoztatás teljesebbé tételét szolgálja az a Könyvtárellátóval közös törekvés, hogy egyre több nem hivatásos kiadónál megjelent művet vonjanak be az ismertetett, s így rendelhető könyvek sorába.

Összefoglalás

Úgy véljük, hogy 1981-re teljesen kialakult a KMK-nak az Új Könyvek névvel jelzett szolgáltatási rendszere, amely a következő egymásra épülő egységekből áll:

- a) a minél sűrűbb periodicitással (lehetőleg hetenként postázott) megjelenő szabadlapos Új Könyvek, amely tájékoztat a frissen megjelent, illetve 1982 második feléről a közeljövőben megjelenendő és a Könyvtárellátónál rendelhető könyvekről;
- b) a szabadlapos Új Könyvek negyedéves mutató füzet, amely szakcsoportosításban tartalmazza a negyedév folyamán megjelent művek bibliográfiai leírásait és ehhez betűrendes mutatót ad;
- c) az egy-egy év folyamán szabadlapon ismertetett művek bibliográfiai leírásait és recenzióit tartalmazó kumuláció;
- d) az öt évenként megjelenő, s a Könyvtári kis tükör törzsanyagát bővítő kumuláció;
- e) az elavult könyvek öt évenként megjelenő kivonási jegyzéke;
- f) a megrendelésre javasolt külföldi és magyar folyóiratok öt évenként megjelenő jegyzéke.

Megítélésünk szerint ez a rendszer, ha minőségi tartalommal párosul, valóban hatékony segítséget nyújthat a könyvtárak állományépítési munkájához.

A Bibliotheek en Samenleving humorából.

A NEM HIVATÁSOS KÖNYVKIADÁSRÓL

ANTAL LÁSZLÓ

Az alábbi írás részleteket tartalmaz egy dolgozatról, amelyben a szerző az ún. nem hivatásos könyvkiadás helyzetét és problémáit vizsgálta meg azzal a céllal, hogy az állami irányító szervnek javaslatokat tegyen a legégetőbb problémák megoldására. A dolgozatot a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének bibliográfiai és statisztikai munkabizottságában vitatták meg. Ugy gondoljuk, hogy könyvtáraink dolgozói is érdeklődéssel olvashatják, tekintve, hogy a nem hivatásos kiadók évente nagy számban adnak ki közérdeklődésre számot tartó értékes műveket, amelyek – sajnos – gyakran nem kerülnek az ország szellemi vérkeringésébe.

A nem hivatásos könyvkiadás fejlődése

Hazánkban a 60-as évek második felében rohamos fejlődésnek indult a nem hivatásos – azaz a 19 hivatásos könyvkiadón, valamint az egyházi kiadókon kívüli – könyvkiadói tevékenység. 1965-ben még csak 666 cím jelent meg a nem hivatásos kategóriában, 3,6 millió összpéldányban; ez akkor az összes címek 16,8%-a, a teljes könyvpéldányszám 8%-a volt. 1970-ben a nem hivatásos könyvkiadás már 1435 címet produkált 4,8 millió példányban (címekben a teljes könyvtermelés 29,9%-át, példányszámban 10,1%-át). 1975 óta a nem hivatásos könyvkiadói tevékenység mennyiségileg stabilizálódni látszik: évente az összes címeknek kb. a felét, az összpéldányszámnak mintegy 10–12%-át adja. Az 1979-es adatok: 4017 cím (50,1%); 9,2 millió példány (10%); az átlagpéldányszám: 2300. Megjegyzendő, hogy a példányszám rendkívül nagy szóródást mutat: vannak többszáz-ezer példányos könyvek, de néhány száz példányban megjelenők is. 1979-ben 300 olyan könyv volt, amely 5000 vagy annál több példányban jelent meg.

A fenti időszak – azaz mintegy másfél évtized – alatt egész könyvkiadásunk dinamikus fejlődött, de a nem hivatásos kiadói tevékenység fejlődésének üteme – kiváltképpen a megjelent címek száma az előbbi kategóriában 1965 óta a hatszorosára, az utóbbiban csak 1,2-szeresére növekedett. A példányszám növekedésében nem ilyen szembeötlő a különbség: a nem hivatásos kategóriában két és félszeresére, a hivatásosban kétszeresére nőtt a példányszám másfél évtized alatt.

Ez a nagymérvű és gyors növekedés szorosan összefügg hazánk politikai, gazdasági és kulturális fejlődésével. A gazdaságirányítás átszervezésével számos új intézmény, szervezet jött létre; hatáskörök decentrálizálódtak, megnőtt a helyi önállóság; nagy szerepet

kapott a magyar és idegen nyelvű írásos propaganda; tömeges információigény jelentkezett; új oktatási, továbbképzési formák alakultak ki, megszorodott a konferenciák, szimpozionok, tudományos és szakmai tanácskozások, termelési és szervezési tapasztalatszerések száma; a közművelődési törvény ösztönzőleg hatott az öntevékeny művelődési formák fejlődésére, számos helyen alakultak a helytörténettel, a nemzeti, népi hagyományok kutatásával foglalkozó körök stb. Ez a széleskörű társadalmi mozgás, társadalmunk demokratizmusának erősödésével párhuzamosan, olyan nagyarányú publikációs tevékenységet is eredményezett, amelyet a korlátozott létszámmal és pénzügyi kerettel gazdálkodó központi könyvkiadók semmiképpen sem tudtak volna elvégezni. Arról nem is szólva, hogy a hivatásos könyvkiadók országos igényeket elégítenek ki, s nem feladatuk a sokszor csak szűkebb körű helyi szükségletek ellátása. A rohamosan növekvő igények ellátására mind több szerv, intézmény, vállalat létesített házinyomdát, szerzett be sokszorosító berendezést, hogy a jelentkező – valóságos vagy vélt – szükségletet minél rövidebb időn belül kielégíthesse. A nem hivatásos kiadók száma évről évre növekedett.

A Központi Népi Ellenőrzési Bizottság 1976–77-ben a Minisztertanács felkérésére megvizsgálta a nem hivatásos könyvkiadás helyzetét az 1975. évi állapot szerint. A vizsgálat 145 vidéki és fővárosi intézménynél és vállalatnál megjelent 299 könyvre (összpéldányszámuk: 586 ezer), azaz a nem hivatásos kategóriában kiadott könyveknek kb. 10%-ára (az összpéldányszám 8,4%-ára) mint reprezentatív mintára terjedt ki. A vizsgálat megállapítása szerint a kiadott könyvek jelentős többsége társadalmilag hasznos volt; értékes ismeretterjesztő, közművelődési feladatokat láttak el, és számos helyi tudományos kutatási eredmény publikálására nyújtottak lehetőséget. A reprezentatív vizsgálatba bevont kiadványok 20%-ának a megjelentetése viszont vagy témájánál vagy színvonalánál fogva indokolatlan vagy vitatható volt. (A téma aktualitását veszítette, több könyv tartalma egy műben lett volna tárgyalható, sok volt az indokolatlan párhuzamosság stb.) A megvizsgált művek további 9%-a a kivitelezés, illetve a megjelenési forma szempontjából túlságosan reprezentatív jellegű vagy túl nagy terjedelmű, illetve példányszámú volt. A legtöbb elmarasztalás – mind a tartalom, mind a kivitelezés, mind a túlzott költségek miatt – a vállalati és szövetkezeti évkönyveket, jubileumi kiadványokat érte.

A nem hivatásos kiadók

A nem hivatásos kiadású könyvekről készített bibliográfia szerint 1979-ben 683 különböző szerv, intézmény, vállalat, magánszemély stb. adott ki könyvet nem hivatásos kiadói minőségben.

A nem hivatásos könyvkiadók több csoportra oszthatók.

1. Egy részüket alkotják azok a szervezetek, intézmények, amelyek, részben a főhatóságok megbízásából, részben üzleti vállalkozásként rendszeresen folytatnak könyvkiadói tevékenységet. Ide tartoznak pl. a tájékoztató és dokumentációs központok (ÉTK, KÖZDOK, NIMDOK, VIZDOK, AGROINFORM stb.), az Ifjúsági Lapkiadó és más – fővárosi és megyei – lapkiadó vállalatok, a propaganda irodák (a Népművelési Propaganda Iroda és mások), a MŰESZ stb., összesen mintegy 30 intézmény. Ezek az intézmények

ügyszólván hivatásos kiadókként működnek, a könyvkiadást szakképzett apparátussal végzik, legtöbbjüknek házinyomda vagy sokszorosító üzem áll rendelkezésére. Szakszerűségük kielégítő, felügyeletük biztosítva van. Ami probléma szórványosan akad a működésükben (fölsleges párhuzamosságok, profil-túllépések, túl drága kiadványok stb.), az nem több, mint amennyi a hivatásos kiadók működésében is előfordul. 1979-ben a nem hivatásos kiadók által publikált 4017 könyvből 921 jelent meg ebben a csoportban (22,9%), 4,9 millió példányban (53,2%). Ebben a lapkiadók mintegy 100 könyvvel és több mint 3 milliós példányszámmal szerepelnek; vannak köztük többszázszáz példányszámú könyvek is (Kincses Kalendárium, évkönyvek stb.); az átlagpéldányszámuk 30 000. A címekből igen jelentős a MTESZ részesedése (210 cím), de még az alacsonyabb címszámot képviselő dokumentációs irodák is kiadtak legalább 50–60 könyvet. Átlagpéldányszámuk viszont csak 1800 volt.

2. A nem hivatásos kiadók másik nagy csoportját alkotják azok a felsőoktatási intézmények, tudományos intézetek és egyesületek, továbbképző intézetek, levéltárak, könyvtárak, múzeumok, országos főhatóságok, megyei és megyei jogú városi tanácsok, továbbá a párt és a tömegszervezetek központi szervei és intézményei, amelyek a munkájukkal összefüggően *többé-kevésbé rendszeresen foglalkoznak* könyvek publikálásával is. Ezek az intézmények, szervezetek önálló kiadói apparátussal nem rendelkeznek ugyan, de van rá garancia, hogy amit publikálnak, az tartalmilag megbízható, s mivel kiadványait költségvetési forrásból finanszírozzák, általában törekszenek a takarékosabb megoldásokra. 1979-ben ebben a csoportban 2118 cím jelent meg (52,7%), 2,3 millió példányban (25%). A címek száma szerint legnagyobb arányban a tudományos intézetek vannak képviselve (682 cím), majd a felsőoktatási intézmények (386 cím) és az országos főhatóságok következnek (346 cím). Példányszám szerint viszont a főhatóságok állnak az első helyen 570 ezer példánnyal, majd a tudományos intézetek (456 ezer példány) és a tömegszervezetek (386 ezer példány) következnek. Jelentős a továbbképző intézetek részesedése is: 336 cím, 299 ezer példány. Az ebbe a csoportba tartozó szervezetek (1979-ben mintegy 250 volt a számuk) könyvkiadói tevékenységének szakszerűsége és felügyelete nagyobb részben kielégítő, bőven akad azonban olyan könyv, amely akár tartalmánál, akár drága kivitelezésénél fogva fölslegesnek vagy legalábbis túlméretezettnek mondható. Különösen aggasztó, hogy az e csoportban megjelenő könyvek tematikailag nincsenek kellően összehangolva a szakkiadók munkájával.

3. A nem hivatásos kiadók harmadik csoportját azok a vállalatok, szövetkezetek, helyi művelődési, egészségügyi stb. intézmények, társadalmi és egyéb szervek, a párt és a tömegszervezetek helyi szervei alkotják (az 1979. évi könyvkiadásban kb. 400 volt a számuk), amelyeknek *könyvkiadási, szerkesztési tapasztalata nincsen*. Ebben a könyvkiadási csoportban, főleg a vállalatoknál, szövetkezeteknél, gyakran jelennek meg különböző évfordulókra, ünnepi alkalmakra csak igen szűk kört érdeklő, protokolláris jellegű, drága kivitelű könyvek. Az efféle kiadványokat egy publicista nemrégiben a „(mega)lokálpatriotizmus” termékeinek nevezte. Nem szabad viszont elfelejtenünk, hogy éppen a fentebb említett pozitív társadalmi mozgás nyomán s a közművelődési törvény hatására egyre-másra alakulnak helytörténettel, hagyománykutatással, honismerettel foglalkozó szakkörök, amelyek a munkájuk eredményét publikálni kívánják, és ehhez joggal várnak

segítséget a hivatalos szervektől. 1979-ben ebben a könyvkiadási csoportban 978 cím jelent meg (az összes nem hivatásos kategóriájú címek 24,3%-a), kereken 2 millió példányban (21,7%). Az üzemek, vállalatok 371 címmel, 925 ezer példánnyal szerepelnek benne. Ehhez hozzá kell még venni azokat a könyvnek minősülő kiadványokat, amelyeket a házi nyomdával, sokszorosító berendezéssel felszerelt vállalatok, üzemek engedély nélkül jelentettek meg, mivel többnyire nem ismerik a hatályos sajtórendeleteket. Ezekről a statisztika nem tud számot adni, szórványos információink szerint azonban elég magas lehet a számuk. A KNEB-vizsgálat a könyvek 10,3%-ánál állapította meg a rendeletileg előírt engedély hiányát. Még ennél is nagyobb arányú lehet – az OSZK becslése szerint – a kötelepéldány-szolgáltatás elmulasztása.

Műfaj, témakör

Ha a nem hivatásos kategóriában megjelent könyveket műfaj szerint vizsgáljuk, 1979-ben az alábbi képet kapjuk:

Tudományos könyv	597 cím	312 800 pld.
Ismeretterjesztő	547 cím	5 773 000 pld.
Szakkönyv	2541 cím	2 394 100 pld.
Szépirodalom	72 cím	274 500 pld.
Ifj. és gyermekirodalom	2 cím	12 000 pld.
Tankönyv	258 cím	434 800 pld.
Összesen	4017 cím	9 201 200 pld.

A könyvek 15%-a tudományos, 14%-a ismeretterjesztő, 63%-a szakkönyv. Példányszám szerint a tudományos könyvek körülbelül 3%-ot, az ismeretterjesztő művek 63%-ot, a szakkönyvek 26%-ot adnak.

Ha a fenti adatokat egybevetjük a teljes könyvkiadás 1979. évi adataival, akkor azt látjuk, hogy a nem hivatásos kiadók jelentették meg az összes tudományos könyvek 69%-át (példányszám szerint a 31,7%-át); az összes ismeretterjesztő könyvek 42%-át (példányszám szerint a 27,4%-át); az összes szakkönyvek 72,4%-át (példányszám szerint a 32,3%-át). Ez az egybevetés önmaga is mutatja, hogy milyen méretű társadalmi igényt elégít ki a nem hivatásos könyvkiadás. A témakör szerinti megoszlás még pontosabban mutatja, hogy mely szakterületeken van különösen nagy (és az állami kiadók által kellően ki nem elégített) igény a nem hivatásos kiadók könyveire: műszaki, technikai témájú volt 861 cím, 741 ezer példányban; nevelési témájú 566 cím, 828 ezer példányban; államtudományi (politika, közgazdaságtan) témájú 351 cím, 1,6 millió példányban; üzemszervezési témájú 330 cím, 607 ezer példányban. A társadalomtudományok köréből igen magasán van képviselve a történelem: 134 cím, 226 ezer példányban.

Ha azt vizsgáljuk, hogy mely kiadó szervek milyen témájú könyveket adtak ki, megállapíthatjuk, hogy a nem hivatásos kiadók általában a működési területüknek megfelelő szakterületről publikáltak, de azért szép számmal akadnak kivételek is. Például számos művészeti könyvet találunk üzemek, vállalatok kiadásában; de az is előfordult,

hogy építési vállalatok adtak ki filozófiai, nyelvtudományi műveket. Az ilyen könyvek szakmai megbízhatósága megkérdőjelezhető. Lényegében idetartoznak azok az üzemtörténeti kiadványok, évkönyvek is, amelyeknek jelentős részét a szűk szakmai érdek, a reprezentálás vágya, a túlzott önértékelés hozta létre.

Nyomtatás, sokszorosítás

A nem hivatásos kiadók 1979-ben összesen 879 könyvet (a címszámnak kb. 22%-át) nyomtattak a nagy vidéki és fővárosi nyomdákban. Példányszám szerint ez 6,3 millió könyv volt, a nem hivatásos kategória összpéldányszámának 70%-a. (Az átlagpéldányszám: 7200.) Megjegyzendő, hogy ez a teljes évi könyvtermelésnek csak 6,8%-át teszi ki, s nyomdai kapacitást alig von el a hivatásos könyvkiadástól.

Az összes címek 80%-át, a példányszám 30%-át a vállalati és hivatali házi nyomdák, sokszorosítók nyomták. A példányszámok itt igen alacsonyak, gyakran 100 alatt vannak, az átlagpéldányszám még az 1000-et sem éri el. A sokszorosítási eljárással készülő könyvek számának aránya évről évre nő. (Részben ez is magyarázza az engedélykérés és a kötelempéldány-szolgáltatás gyakori elmulasztását: a sokszorosítók üzemeltetői nem ismerik a jogszabályokat.)

Költségráfordítás

A nem hivatásos könyvkiadás költségeinek alakulásáról, a gazdasági ráfordításokról, az árbevétel nagyságáról, az eladott és ingyenesen terjesztett könyvek számarányáról stb. országos adatok nem állnak rendelkezésünkre. Az említett KNEB-vizsgálat jegyzőkönyvéből vesszük az 1975. évre vonatkozó alábbi megállapításokat.

A vizsgált adatokból becsléssel adódik, hogy a vállalatok és intézmények 1975-ben kerekén 400 millió forintot fordítottak könyvek előállítására. Árbevételből a ráfordítás 22%-a térült meg. Az összpéldányszám 47%-át (a címek 66%-át) ingyenesen terjesztették, vagy cserepéldányként hasznosították. Az egy példányra eső előállítási költség 47,7 Ft volt, de a vizsgált könyvek 9,5%-ánál a költség meghaladta a 100,— Ft-ot, 5%-ánál pedig a 300,— Ft-ot. A nyomdai kivitelezés megválasztásában nem érvényesültek kellőképpen a célszerűség és takarékoság szempontjai. Leginkább a papír megválasztása volt kifogásolható. A vizsgált példányszám 84%-ánál alkalmaztak a kiadók drága import- és famentes papírt, holott az olcsó hazai papír is megtette volna. Nem volt mindig szabályos a költségek elszámolása sem. A tiszteletpéldányok száma olykor a megengedettnek négyszerese, ötszöröse volt. A nem hivatásos kiadók általában nem ismerik a sajtójogi szabályokat, rendeleteket, és gyakran megszegik őket.

Jogi szabályozás

A hatályos jogszabályok, elsősorban a Kiadói Főigazgatóság létesítéséről szóló 1043/1954. számú minisztertanácsi határozat, továbbá a 26/1959.Korm.sz. rendelet

a sajtóval kapcsolatos egyes kérdésekről, az ennek végrehajtásáról intézkedő 4/1959.MM sz. rendelet, valamint az utóbbi kettőt részben módosító 3/1978.KM sz. rendelet megfelelő alapot teremtenek a Művelődési Minisztériumnak, illetve a Kiadói Főigazgatóságnak a könyvkiadás területén az országos sajtóközigazgatási feladatok ellátásához. Meg kell azonban állapítani, hogy az 1043/1954.sz. minisztertanácsi határozat – amelynek végrehajtási utasítása nem készült el – sokkal magasabb szinten határozta meg a Kiadói Főigazgatóság feladatkörét, mint a fentemlített későbbi jogszabályok, amelyek alapján a KF lényegében végzi a munkáját.

1971-ben és 1972-ben magas szintű pártszervek foglalkoztak a könyvkiadás helyzetével, és úgy foglaltak állást, hogy szükség van a hivatásos és nem hivatásos könyvkiadás országos összehangolására, továbbá, hogy a nem hivatásos kiadóknál megjelenő művekkel szemben ugyanolyan szigorú követelményt kell támasztani, mint a hivatásos kiadók által publikált művek engedélyezése során.

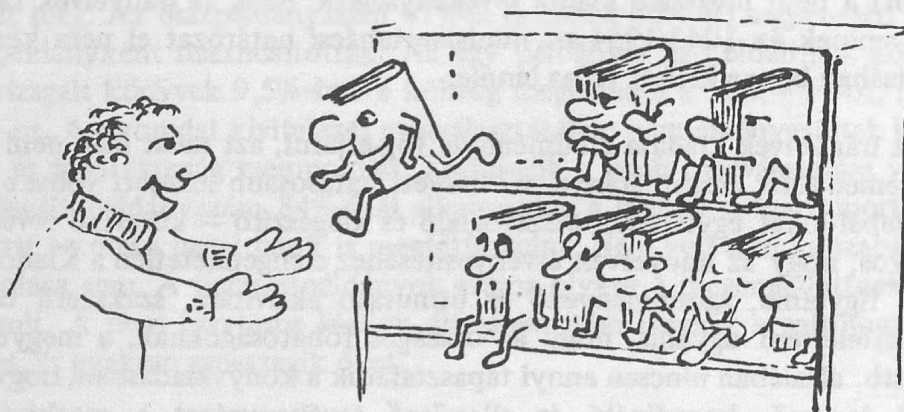
A Kiadói Főigazgatóság 1972-től kezdve már határozottabban próbált érvényt szerezni országos koordinációs és ellenőrzési jogának: éves tervek készítésére kötelezte a jelentősebb kiadói tevékenységet végző szerveket; szakkiadók bevonásával értékelte a terveket; az engedélyezési eljárás során szigorította a lektorálás normáit; a fontosabb témakörökben kötelezően előírta a szuperlektorálást; több esetben kezdeményezte, hogy a társadalmi szervek könyveinek megjelentetését hivatásos könyvkiadók vállalják magukra; részt vett a tanácsi felügyeleti vizsgálatokban; szorgalmazta megyei kiadói tanácsok szervezését; rendszeres kapcsolatot tartott a tanácsok művelődési osztályain a könyvkiadással foglalkozó munkatársakkal; kezdeményezte egy-egy megye könyvkiadási tevékenységének komplex vizsgálatát; lépéseket tett a volumen csökkentésére (ennek 1975 óta látszik eredménye); végül a Kiadói Főigazgatóság előkészítette a kulturális miniszter, a pénzügyminiszter, az Országos Anyag- és Árhivatal elnökének és a Minisztertanács Tanácsi Hivatala elnökének együttes Irányelveit (megjelent 1237/1979.sz. alatt 1979. október 16-án) a nem hivatásos kiadói tevékenységről. Ezek az irányelvek tartalmazzák részben azt, aminek az 1043/1954.sz. minisztertanácsi határozat el nem készült végrehajtási utasításában benne kellett volna lennie.

Hogy az irányelvek kiadása eredménnyel fog-e járni, azt most még nem lehet megmondani. Véleményünk szerint irányelvek helyett hatásosabb lehetett volna egy – a már meglévő jogszabályokat egységesen összefoglaló és kiegészítő – kötelező érvényű rendelet. Az bizonyos, hogy az irányelvek érvényesítéséhez elengedhetetlen a Kiadói Főigazgatóság állandó figyelme, kezdeményező és útmutató aktivitása, szakszerű tanácsadása. Nem szabad elfelejteni ugyanis, hogy az országos főhatóságoknak, a megyei és városi tanácsoknak stb. általában nincsen annyi tapasztalatuk a könyvkiadásban, hogy a rendeletekben előírt tervező, koordináló és ellenőrző tevékenységet a megkívánt szinten elvégezhessék.

Összefoglalás

Dolgozatunk főbb megállapításait, következtetéseit az alábbiakban foglaljuk össze.

Hazánk politikai, gazdasági és kulturális fejlődésével, társadalmunk demokratizmusának szélesedésével együtt olyan új, tömeges társadalmi igények támadtak, amelyek szükségszerűen növelték a hivatásos kiadókon kívüli könyvkiadás volumenét. A nem hivatásos kiadói tevékenység az 1975-ig tartó szakadatlan növekedés után mennyiségileg stabilizálódott. A műfaji és tematikai megoszlás azt mutatja, hogy a szakkönyvekre és a tudományos művekre van a legnagyobb igény. Jelentős a helyi, tanácsi, művelődési, társadalmi szervek könyvkiadói tevékenysége. Az ezeknél kiadott könyvek túlnyomó részben valóságos társadalmi igényt elégítenek ki, de vannak fölöslegesen megjelentetett, alacsony színvonalú, szakszerűtlenül szerkesztett művek is. Sok a túlságosan drága, pazarló kivitelű, reprezentációs célú kiadvány. A költségráfordításokról és a költségek megtérüléséről nem áll megbízható információ rendelkezésre. A nem hivatásos könyvkiadásban egyre több művet állítanak elő sokszorosítással, így ez a kiadói ágazat nem köt le túl nagy nyomdai kapacitást. Sok kiadvány jelenik meg sajtóengedély nélkül; a nyomdák nem vezetnek mindenütt szabályosan a nyomdakönyveket. Gyakori a sajtószabályok megsértése, figyelmen kívül hagyása. A hatályos jogszabályok – megfelelő alkalmazásuk esetén – kellő alapot nyújtanak a Kiadói Főigazgatóságnak országos koordináló és ellenőrző feladata ellátásához, a könyvkiadásra felügyelő szervek rendszeres beszámoltatásához. Van rá mód, hogy a nem hivatásos kiadók által megjelentetett könyvek statisztikai megfigyelésének rendszerét a követelményekhez igazítsuk, továbbá, hogy az ebben a kategóriában kiadott könyvekről rendszeres országos tájékoztatást adjunk az érdekelt szervek, intézmények részére.

A Schulbibliothek Aktuell humorából.

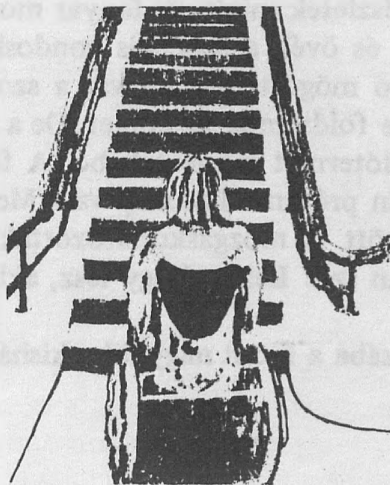

LEVÉL AZ ÉPÍTÉSZEKHEZ A KERÉKBEKÖTÖTTEK SORSA FÖLÖTTI AGGODALOMMAL

Kedves Barátaim!

Az én sorsom az, hogy két szakma között közvetítsek – több-kevesebb sikerrel. Építészeknek mondom el azt, amit a könyvtárosok szeretnének, és könyvtárosoknak magyarázom, amit az építészek megálmodtak. Ennek a munkának során szinte minden alkalommal újra és újra ugyanazt kell elmondanom, de türelemmel teszem, hiszen nincs más fórum, amelyen ezekről a témákról tárgyalgatnának. A türelmemet akkor szoktam elveszteni, amikor általános érvényű – vagy annak vélt – követelményeket kell újra meg újra magyaráznom, olyanokat, amelyek nemcsak könyvtárak esetében érvényesek, hanem minden középület megformálásakor is. Ilyenkor mindig előnt a kétség, talán mégsem lehetnek olyan általános érvényűek a követelményeim, ha nekem kell magyaráznom, ha nincsen ágazati szabvány, előírás, ha nem tanítják az egyetemen, vagy ha tanítják, akkor nem elég emlékezetesen. Kétségeimből újra meg újra csak ugyanabban az irányban tudok kibújni, az eredmény mindig ugyanaz, eszméimet egyre inkább rögeszméknek kell hinned. Hogy jogosak is, azt olykor remélni tudom, ha egy-egy beszélgetés során partnereim hajlanak az alkura. Saját eszmékről beszéltem. Pontatlanul. Többen vagyunk, akik ugyanezt szeretnék, csak talán nem elegen ahhoz, hogy a vágyainkból fakadó mondatokkal minden illetékest a pártunkra állítsunk. Gondommá nekem is úgy lett, hogy másoktól tanultam. Most azért folyamodom az írott szóhoz, hogy ezentúl elég legyen elővenni egy-egy különlenyomatot, ha újra ez jön szóba.

Építészek számára a lépcső szinte a priori épület-szerkezet, amit talán hamarabb alkotott a hegyenjáró ember, mint épületet. Ennek a szerkezetnek köz-tudott, mondhatni axioma-tikus tartalma is van – nem-csak működése. Áldozati oltárt, trónust, templomot, múzeumot, általában valamely „emelkedett” hangulatú helyet lépcső nélkül alig

ismerünk. A lelki emelkedés érzetét mindenkor a fizikai emelkedés kényszerével szokták összekötni.

Sajnos, nagyon kevesekben tudatosult eddig, hogy a lépcsőnek ezen a mindenek feletti tartalmán túl még egy jelentése van: határ, rubikon, kerítés, amellyel a fizikailag ép emberek el tudják zárni magukat a kerékh kötöttektől.

Lehet, évezredekén át ennek vagy nem volt jelentősége, vagy, ha ennek tudatában voltak, akkor kívánatosnak találták ezt éppúgy, mint sok más megkülönböztető körülményt. Lehet, kisebb volt a jelentősége, mert kerék is kevesebb volt, mint mai, civilizált környezetünkben, mert az ember is ránevelődött a társadalmi különbségek okának-jogának megfellebbezhetetlenségére, és a fizikailag sérült ember is beletörődött a közfelfogás szerinti elértéktelenedésébe.

Annyi más után, ebben az embertelenségben is eljött az igazságérzet ébredése. Tudatosítanunk kell magunkban, hogy a fizikailag korlátozottak hátrányainak építése, kőbe-faragása, művi növelése éppúgy elítélendő, mint a faji, felekezeti, világnézeti, nemi, életkori megkülönböztetés és üldözés.

*

Egyívású barátom a háború utáni zavaros időkben téves szérumot kapott. Mire kitűnt a tévedés, késő volt. Egész életére bénultak meg a végtagjai. Annyi szerencséje maradt a tragédiában, hogy intellektusa sértetlenül kitartott, ma megbecsült szakirodalmi fordító. A civilizáció számos áldása könnyíti életét. Gépkocsit is felkínáltak neki, amelyet felsőkarral vezethet. Elhárította a segítséget, mert bár a *gépészmérnökök mindent megkísérelnek*, még a fenti technikai bravúrt is, addig az *építészek majdnem mindent megakadályoznak*: a legtöbb hely, ahová szívesen járna rendszeresen, kocsival elérhető, de a lépcsők-től kezdve megközelíthetetlen. Minden középület lépcső-párnán trónol, és ő irtózik a részvétől, amely tolokocsiját a lépcsőkön kézben viteti. Magam sem tudtam olyan könyvtárat ajánlani, amelybe érdemes és könnyű lenne eljutnia. Bármennyire is szüksége lenne a folyóiratok havonta megújuló tarka tömegére, embertépítő varázsára. Azt olvassa csak, ami munkája során kerül kezébe, és amit a posta – pénzért – házhoz hordhat.

*

Aprócska – svéd – falu könyvtárát mutatják házigazdáim: kicsit rátartian oktatnak ki az elektronikus terminál működéséről, mely a távoli városhoz köti jólétben felnőtt kollégámat. Aztán szó nélkül megyünk el két ajtó előtt, csak én torpanok meg. Az egyiken a mozgáskorlátozottak nemzetközi piktogramja jelzi a minimálisnál kicsit nagyobb mellékhelyiséget. Betérek a részletek miatt, és fanyar mosolyra húzódik a szám: mi egy négyzetmétert megspórolunk, és övék a szociális gondoskodás minőségi különbségének ez a babérlevele. A másik ajtó mögött felvonó vár a szolgálatára. Ez, önmagában nem lenne különös – ha nem lenne földszintes az épület. De a könyveket galériásan helyezték el, a padlástérben pedig előadótermet rendeztek be. A felvonót kizárólag a tolokocsik miatt építették, mert a galérián prézens állomány van. Meglepett szemmel néznek vissza, amikor a falucska lakói között a mozgáskorlátozottak számát tudakolom. Itt nem számokról, hanem elvekről van szó! Lehet, hogy lesz, akinek szüksége lesz rá – ne adja isten!

Nekünk se kerülne devizába a kicsit nagyobb „kisház”, de valószínű, hogy terminálunk hamarabb lesz.

*

A müncheni városi könyvtár új épületének terveit nézegetjük. Minden lépcső mellett rámpa is. Ott is, ahol nem fordulhat elő, hogy könyvszállító kocsit tolnának rajta. Már tudom a leckét, rákérdezek. Bólintanak, majd az igazgató elmeséli, hogy egy, az előző évben megnyitott fiók-könyvtár előtt negyven toló kocsis fiatal tüntetően elállta a bejáratot. Egyetlen lépcső miatt nem tudtak bemenni. Az egész utcában leállt a forgalom. Másnap megrendelték a rámpát.

Kicsit felémás érzéssel gondolok hazai társadalmunk és fiataljaink nagyobb toleranciájára.

*

Itt van például a szombathelyi Ifjúsági és Művelődési Központ. Nem ezt a példát idézném, ha nem erre lenne – egyébként joggal – büszke a Magyar Építőművészet 81/1. száma. Nem látok egyetlen bejáratot sem, amely kielégítené a – müncheni fiatalok igényeit. Még megkülönböztető oldalbejáratot sem. Olyan, mint egy görög templom. Körülkerítve a fizikailag épek birodalma. A szegedi Somogyi Könyvtárba majd hátulról lehet besurranniuk a kitanítottaknak.

*

Az 1975-ben hatályba lépett 204/4. számú építésügyi ágazati szabványba belefoglaltuk: Az „A” és „B” rendeltetési fokozatú épületeknél feltétlenül biztosítandó, a „C” rendeltetésű könyvtár esetében kívánatos, a mozgás-korlátozott látogatók közlekedésének lépcsőkerülő megoldása. Öt cm-t meghaladó szintkülönbséget 10% emelkedésű rámpával kell áthidalni, személyfelvonó tervezése esetén annak küszöbszintjéig.

1980-ban az egész ÉSZ-t, ezzel a pontjával együtt hatályon kívül helyezte az ágazati hatóság. Persze, aki akarja, figyelembe veheti a továbbiakban is. És ezt a pontot nemcsak könyvtárak esetén!

Erre kér Benneteket, elfogult szívvel és szívélyes üdvözlettel,

Urbán László

A VESZPRÉMI VEGYIPARI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRA SZOLGÁLTATÁSAINAK TÍZÉVES FEJLŐDÉSE

I.

A Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat

Veszprémben 1949-ben indult meg a vegyész-mérnök-képzés a Budapesti Műszaki Egyetem kihelyezett karaként létesített intézményben. Az új intézmény állami vezetése azonnal megszervezte a felsőfokú oktatás szakirodalmi megalapozását szolgáló szakkönyvtárat is, amely önálló könyvtárhálózattá válásáig, – 1966-ig – a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárához tartozott.

Az 50-es években nemcsak az intézmény volt új, hanem csaknem valamennyi oktatója és többi dolgozója is fiatalos lelkesedéssel végezte munkáját. Ezt a korszakot a nehéz munkafeltételek ellenére a nagyratörő elképzelések, az igényes, magas célkitűzések és hősi áldozatvállalások jellemezték. Az oktató-kutató szakemberek a legújabb tudományos eredményekkel, a kémiai technológia legkorszerűbb módszereivel akarták a jövő mérnökeit megismertetni.

Ebben a lelkes légkörben a könyvtár is tudása legjavát igyekezett nyújtani: folyamatosan kereste azokat a tájékoztató módszereket, amelyekkel leginkább segíteni tudta az egyetem dolgozóinak nemes célkitűzéseit. Az ötvenes évek végén és a 60-as évek elején a könyvtári szaksajtó egyre többet foglalkozott a számítógépes adatfeldolgozás könyvtári alkalmazásával, a fenyegető információ-áradat számítógép segítségével történő megfékezésével.

Ez a lehetőség csábította a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárát (VVEKK), hogy megvizsgálja a számítógépes információkeresés hazai alkalmazásának lehetőségeit. A könyvtári tanács szerepét betöltő Tudományos Bizottság 1966. november 25-i ülésén hagyta jóvá a könyvtár erre vonatkozó javaslatát azzal a megjegyzéssel, hogy ez távoli perspektíva, és megvalósításához feltehetően 10–15 évre lesz még szükség.

A könyvtár vezetése kezdettől fogva tisztában volt azzal, hogy a számítógépes információkeresést nem szabad csupán a veszprémi egyetem szakembereire korlátozni, mert annak teljességi képessége messze meghaladja az egyetem igényeit és országos szakirodalmi igények kielégítésére is képes. Az országos szintű hasznosítást az igen korszerű, nagy teljesítményű, de költséges módszer alkalmazásának gazdasági szempontja kifejezetten megköveteli.

Minden új szolgáltatás megindításának alapvető feltétele a felhasználói igények minél pontosabb ismerete. A Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárügyi Osztályának megbízásából a Magyar Kémikusok Egyesületének segítségével 1967-ben 6000 kérdőív kiküldésével a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára felmérte a hazai szakemberek kémiai szakirodalmi igényeit. A visszaérkezett 552 válasz több mint 72%-a kifejezetten állást foglalt a számítógépes információszolgáltatás használata és igénybevétele mellett.

A tervezett szolgáltatás szempontjából alapvetően fontos döntés volt a szakirodalmi adattár megválasztása. Ennek legfontosabb szempontja viszont az volt, hogy biztosítsa a kémiai világirodalom minél nagyobb hányadának áttekintését, visszakereshetőségét. Abban az időben a géppel olvasható adattárak piacán a Chemical Abstracts Service (CAS) néhány adattára, az Institute of Scientific Information hivatkozási rendszerének gépi formátuma, az Information for Industry kémiai szabadalmakat feldolgozó 4 adattára, valamint a Derwent cég és az American Petroleum Institute 1–1 adattára szerepelt. Ezek közül céljaink számára leginkább a CAS CA Condensates című adattára felelt meg. Nemcsak széles dokumentumbázisa miatt, hanem a viszonylag kedvező (évi 2700 dolláros) előfizetési díja miatt is. A következő feladatot a megfelelő konfigurációjú elektronikus számítógép hazai előfordulásának felderítése jelentette.

Az MTA Központi Fizikai Kutató Intézet (KFKI) szakkönyvtárának akkori vezetője, dr. Farkas Istvánné is értesült a veszprémi egyetemi könyvtár kezdeményezéséről. Javasolta, hogy a számítógépes szakirodalomfigyelés előnyeit részletesen ismertessük a KFKI-ben dolgozó vegyészek fórumán, és vállalta egy ilyen találkozó megszervezését. Az előadás felkeltette a KFKI vegyész szakembereinek figyelmét. Az ő segítségükkel sikerült megszerezni az intézmény igazgatójának engedélyét arra, hogy a KFKI Számítástechnikai Főosztálya foglalkozzék ICL 1905-ös gépén a gépi adattár feldolgozásával és keresőprogramjának megírásával. Ezután már „csak” a megfelelő pénzügyi keretek biztosítása volt hátra. A Művelődésügyi Minisztérium vállalta a VVEKK költségvetési keretének az adattár előfizetéséhez szükséges összeggel való megemelését. A KFKI 300 000 (háromszázezer) Ft-ért vállalta a fordító, válogató, rendező és kiíró részekből álló program-csomag elkészítését, megírását. Ezt az összeget a VVE Pénzügyi Osztálya teremtette elő. A CA Condensates-nek az ICL 1905-ös gépen való feldolgozásához szükséges program-csomagot az azóta tragikusan elhunyt Horváth Iván írta meg, hasonló előzetes tapasztalatok nélkül ugyan, de mégis zseniális előrelátással, megérzéssel.

Csak a keresőprogram elkészülte után rendeltük meg a CAS-tól a céljainknak leginkább megfelelő CA Condensates adattárat, és kötöttük meg a használatára vonatkozó szerződést. A szerződésből a következő meglepő dolgok derültek ki: az adattár előfizetési díja mindössze bérleti díj, a CAS fenntartja magának továbbra is a mágnesszalagon tárolt adatok tulajdonjogát. A szerződés megszűnte esetén a szalagokat nem kell visszaadni, viszont a CAS követelheti rajtuk tárolt információk törlését. Az is meglepő volt számunkra, hogy az adattár feldolgozása következtében a felhasználók számára kigyűjtött bibliográfiai tételekért külön kiadói jogdíjat kell még pótlólag a nálunk vezetett nyilvántartás alapján fizetni. Az adattár, a számítógép-idő és a program biztosítása után a szolgáltatás üzemeltetéséhez, fenntartásához szükséges személyi feltételeket kellett biztosítani. Ehhez

a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárügyi Osztálya két könyvtáros státus engedélyezésével járult hozzá. A státusok egyikét frissen végzett vegyész mérnökkel töltöttük be, aki a VVE tantervének megfelelően bizonyos alapfokú számítástechnikai ismeretekkel is rendelkezett.

Az igényfelmérés alapján feltételezett felhasználói kör megszervezésére 1970 utolsó negyedében került sor. Elkészítettük a szolgáltatás ismertetőjét, amely szervezési vázlatban foglalta össze a felhasználók tájékoztatására összegyűjtött információkat. 1971 februárjában a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának folyóiratolvasójában gyűlt össze az a közel félszáz érdeklődő, akit a veszprémi számítógépes SDI szolgáltatás megindulása érdekelt. Az ülés után az egyetemek, az akadémiai intézmények és az ipar összesen 115 kérdése, témája alapján kialakított keresőprofilal indult meg az első hazai gépesített információkereső szolgálat. 1971-ben hasonló számítógépes szakirodalomfigyelő szolgálat az Egyesült Államokon kívül csak Kanadában, Dániában, Angliában, az NSZK-ban, Hollandiában és Svédországban létezett.

A Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat iránti érdeklődést jól tükrözi a tárggyal foglalkozó cikkek nagy száma, amely a 70-es évek elején nemcsak a hazai könyvtárügyi és informatikai szaksajtóban, hanem az ismeretterjesztő és napilapok hasábjain is megjelent. Hogy elterjedése nem volt rohamosabb, meredekebb, azt elsősorban az előfizetés viszonylag magas költségei okozták. Az igénybevétel ennek ellenére különösebb hullámvész nélkül, nagyjából egyenletesen, mindmáig növekedett.

Megindulásának mindjárt kezdetén a Magyar Gyógyszeripari Egyesülés (MGYE) is élénk érdeklődést tanúsított a gépesített információ-szétsugárzás iránt. Az első kísérletek sikerei azonban arra ösztönözték az MGYE-t, hogy külön szolgáltatást építsen ki az Egyesüléshez tartozó vállalatok számára. Előfizette a CA Condensates adattár második hazai példányát, és 1972–79-ig a VVE-vel párhuzamos szolgáltatást épített ki. 1977 második felében a KFKI Számítástechnikai Főosztálya bejelentette, hogy jól bevált ICL 1905-ös számítógépét – erkölcsi elavulás miatt – korszerűbb R 40-es géppel váltja fel. A további feldolgozást a Főosztályon Horváth Iván által kidolgozott BINÁR visszakereső program rendszerrel végeztük. 1979-ben a CAS megszüntette a CA Condensates kiadását és helyette a CA SEARCH és a CA BIBLIO FILE adattárakat jelentette meg. Azóta könyvtárunk az SDI szolgáltatását a CA SEARCH adattárra alapítja. A szolgáltatás minél szélesebb körben történő terjesztése nemcsak az egyetemi könyvtár érdeke, hanem a kémiai profilú kutatások határfokának javításán keresztül népgazdasági érdek. A minél kedvezőbb árszínvonal fenntartása érdekében a VVEKK az akadémiai kedvezményben nem részesülő ipari témákat 1980 elején áttelepítette a kedvezőbb ajánlatot tevő Nehézipari Minisztérium Ipargazdasági és Üzemszervezési Intézet (NIM IGÜSZI) számítóközpontjához, ahol a feldolgozás R-22 számítógépen történik. Az 1980-as év első felének tapasztalatai azt mutatták, hogy még a kedvezményre jogosult akadémiai és egyetemi témák előfizetése sem tartható fenn a régebbi árszinten, ezért 1980 második felében ezeket is áttelepítettük a NIM IGÜSZI-hez. További lényeges esemény a Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat történetében az a szerződés, amelyet a VVE a Magyar Gyógyszeripari Egyesüléssel kötött. Ennek értelmében az MGYE lemondott a CA SEARCH adattár párhuzamos példányának előfizetéséről, és a szolgáltatást a VVEKK-

nál rendelte meg. Ellenszolgáltatásként 50%-ban hozzájárult az adattár előfizetéséhez. 1980. január 1-től a Chemical Industry Notes (CIN), vegyiparra orientált marketing jellegű információkat tartalmazó adattár heti mágnesszalagjai alapján újabb SDI szolgáltatást indítottunk. Az SDI szolgáltatás mellett a CIN szalagok több éves kumulálásával közvetlen hozzáférésű retrospektív adattár kiépítése is folyamatban van, amelyből a keresést üzemszerűen 1982 januárjától kezdődően tervezzük. A retrospektív adatbázis maximumán 4–5 évre visszamenőleges kiépítését az adattár viszonylag kis terjedelme (40–50 000 dokumentum/év), valamint az információ jellege indokolta.

A Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat 10 éves fennállása alatt számos ügyfél fordult retrospektív bibliográfiák készítésének igényével az egyetemi könyvtárhoz, feltételezve, hogy ezek gépi úton történő összeállításának műszaki feltételeivel rendelkezünk. A szolgáltatás megtervezésekor kétségtelenül ez is szerepelt távlati terveink között, azonban a CA Condensates és a CA SEARCH esetében a megfelelő számítógépi feltételek, óriási diszkek hiányában, és az on-line hozzáférésű adatbankok megjelenése miatt erről le kellett mondanunk. A gépi információkeresés műszaki feltételeinek változása alapján a fejlődés olyan irányúvá vált, hogy egyszerűbb és gazdaságosabb a nagy külföldi adatbankok szolgáltatásainak igénybevétele, semmint a több millió bibliográfiai adatot tartalmazó közvetlen hozzáférésű adattárak hazai kiépítése. A retrospektív bibliográfiák iránt fennálló állandó érdeklődés ellenére ugyanis a direkt hozzáférésű adattárak kiépítésének költségei feltehetően nem térülnek meg. Az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézetten keresztül közel egy év óta végzett on-line keresés kedvező tapasztalatai alapján a jövőben a VVE-n is szeretnénk kiépíteni a nemzetközi adatbankokhoz való hozzáférést. Megvalósításához az Egyetemi Tanács egyetértésén és támogatásán kívül technikai feltételeink is adottak.

• EGYHÁZY TIBORNÉ – KOVÁTS ZOLTÁN

II.

A Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat hatása a könyvtári szolgáltatások egyéb területeire

A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának 10 éve működő Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat (SZKSZSZ) a könyvtári szolgáltatások egyéb területein mennyiségi és minőségi változásokat eredményezett. Az egy évtizedes működés elegendő tapasztalatot halmozott fel, az évforduló pedig alkalmat szolgáltat arra, hogy ezeket értékeljük, belőlük további munkánkat befolyásoló következtetéseket vonjunk le.

A számítógépes bibliográfiai szolgáltatás legszembetűnőbb következménye a primer irodalom iránti igény számszerű megnövekedése. Az elmúlt 10 év adatai közül 5 évenként mutatjuk be a változást jellemző számokat. Az idősor első tagja 1970-re vonatkozik: a SZKSZSZ ekkor még nem működött. A következő években tapasztalt változást ehhez az adathoz viszonyítjuk: 1970 = 100%.

Mivel az állományhasználat legjobban mérhető és a szakirodalmi igényeket jól kifejező formája a reprográfia, ezért először a xerox másolatok számán mutatjuk be az igények növekedését. *A saját állományunkból készített xerox másolatok száma az elmúlt évtizedben így alakult:*

<u>1970</u>	<u>1975</u>	<u>1980</u>
6311	7361	9653
100%	117%	153%

A számítógépes bibliográfia gyakorlatilag a teljes kémiai világirodalom alapján készül, s ez a Chemical Abstracts statisztikája szerint 14 000 folyóiratot jelent, – nem beszélve az egyéb dokumentumtípusokról, – természetes, hogy a szükséges cikkek nagy számú folyóiratban szóródnak. Ezek között egyre több az olyan, amely nem található meg saját állományunkban. Megnövekedett tehát *a könyvtárközi kölcsönzés keretében* beszerzett dokumentumok száma:

<u>1970</u>	<u>1975</u>	<u>1980</u>
1793	2804	3387
100%	157%	189%

Adatainkat összevetettük a könyvtárközi kölcsönzés országos adataival, melyek nem mutatnak ilyen emelkedést a megfelelő években. Az országos statisztikák szerint a könyvtárközi kölcsönzés száma a vezető szakkönyvtárakban:

<u>1970</u>	<u>1975</u>	<u>1980</u>	
(94 könyvtár)	(96 könyvtár)	(120 könyvtár)	(94 könyvtár)
26 372	31 070	44 465	34 800
100%	118%	169%	132%

Ha figyelembe vesszük, hogy az 1970-es adat 94 könyvtárra, az 1980-as 120 könyvtárra vonatkozik, akkor az 1980-as év 94 könyvtárra átszámított forgalma csak 132%-os emelkedést jelent. Könyvtárunkban a több, mint 50%-kal nagyobb emelkedést a számítógépes szolgáltatás hatásának tulajdonítjuk.

A más könyvtáraktól, könyvtárközi kölcsönzés keretében beszerzett dokumentumok számán belül a külföldiek illetve belföldiek számát és arányát is vizsgáltuk:

	<u>1970</u>	<u>1975</u>	<u>1980</u>
külföldről	434 (22%)	778 (28%)	892 (26%)
belföldről	1359 (78%)	2026 (72%)	2495 (74%)

A külföldről kölcsönzött dokumentumok számának emelkedése mögött minőségi változás is rejlik. Ebben az időben ugyanis rutinszerűvé vált a külföldi könyvtárakkal való kapcsolat. Nemcsak a BLL kuponos szolgáltatásának igénybevétele terjedt el, hanem más

külföldi könyvtárakkal is közvetlen kapcsolat alakult ki, melyeket az OSZK rugalmas, új utakat kereső Könyvtárközi Kölcsönzési Osztálya tett lehetővé és ösztönzött.

A statisztika azt mutatja, hogy a könyvtárközi kölcsönzések számának abszolút növekedése ellenére a külföldi és belföldi kölcsönzések részaránya állandósult. A belföldi kölcsönzések számának növekedése egyrészt gazdasági okokra vezethető vissza, másrészt érzékelteti a hazai könyvtárközi kölcsönzés magasabb szintre emelkedését, a könyvtárak szolgáltató készségének növekedését. A fenti megállapítás egyben azt is bizonyítja, hogy a kémia területén igenis létezik szakterületi együttműködés, amit hivatalos fórumokon időnként kétségbe vonnak.

Szolgáltatásaink 10 éves adatait tovább vizsgálva, a saját állományunkból nyújtott xerox másolatok számát összehasonlítottuk a könyvtárközi kölcsönzés (KKK) keretében beszerzett dokumentumok számával:

	<u>1970</u>	<u>1975</u>	<u>1980</u>
saját			
állományból	6311 (78%)	7 361 (72%)	9 653 (74%)
KKK	1793 (22%)	2 804 (28%)	3 387 (26%)
Össz.	8104 (100%)	10 165 (100%)	13 040 (100%)

Annak ellenére, hogy a könyvtárközi kölcsönzésben kapott dokumentumok száma nagyobb mértékben (189%) növekedett, mint a saját állományból nyújtottaké (153%), az összes igényeknek még mindig nagyobb %-át teljesítjük saját állományunkból. Arra törekszünk, hogy ez az arány továbbra is fennmaradjon. Gyarapításunknak ezt a célt kell szolgálnia.

A folyóirat-beszerzési munka minőségi változásokon ment keresztül. Fontosabbá váltak a megrendelendő folyóiratok kiválasztásának módszerei, a különféle folyóirat értékelési rendszerek: az SCI Journal Citation Reports, a CA legfontosabb 1000 folyóiratának jegyzéke, stb. Mégis legfontosabbnak tartjuk a saját állományunkról és a könyvtárközi kölcsönzésről készült statisztikákat, melyek az egyes folyóiratok használatának gyakoriságát mutatják. Ezek határozzák meg a beszerzés gazdasági szempontjait. Ritkábban használt folyóiratok esetében célszerűbb a folyóirat előfizetését megszüntetni, és a belőle kért cikkeket xerox-másolatban beszerezni. Ha viszont az egy év alatt beszerzett xerox másolatok költségei meghaladják a folyóirat előfizetési díját, akkor előnyösebb a folyóiratot megrendelni. Ugyanakkor, a gazdasági szempontok ellenére, ügyelnünk kell a hosszú folyóirat-sorozataink fenntartására, amelyekről igénybevevőink köre tudja, hogy könyvtárunkban megtalálhatók. A két tendencia, a rugalmas cserélgetés és a régen járók fenntartása között nem mindig könnyű a helyes arányt megtalálni.

Az igények mennyiségi növekedésén kívül további megfigyelésünk az információ-áramlás meggyorsulása. A saját állományunkból teljesített xerox kérések több, mint 50%-át 3 évnél fiatalabb folyóiratokból elégítjük ki. A szolgáltató könyvtáros különösen akkor érzi az információ-áramlás meggyorsulását, amikor a számítógépes bibliográfiából kivágott kérés már akkor ott várja az asztalán, amikor a hajópostával jövő eredeti folyóirat még meg sem érkezett a könyvtárba.

A teljes világirodalomból válogató számítógépes bibliográfia már használatának kezdeti szakaszában a korábbinál nagyobb változatosságot eredményezett a szükséges dokumentumtípusok területén. Megnövekedett a kongresszusi kiadványok, kutatási jelentések, disszertációk fontossága. A Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat által keltett *szakirodalmi igények megoszlása dokumentumtípusok szerint** a következőképpen alakult:

	Folyóirat- közlemény	Szabadalom	Kongresszusi kiadvány	Technikai riport	Disszertáció	Könyv	Össz.
Db.	2193	758	193	111	48	36	3339
%	65,6	22,8	5,8	3,3	1,4	1,1	100

A megnövekedett mennyiségű és egyre frissebb irodalom rendelkezésre bocsátása, továbbá a változatos dokumentumtípusok beszerzésének igénye új módszerek kialakítását tette szükségessé. A gyors és megbízható xerox kapacitással ellátott folyóiratbázis kiépítése szolgáltatásaink fejlesztésének egyik jelentős eredménye volt. A változatos dokumentumtípusok beszerzése, a külfölddel való állandó kapcsolattartás, a telexhasználat elterjedése magasabb szintre emelte a könyvtárközi kölcsönzés munkáját.

A hagyományos egyetemi könyvtár egyre inkább szolgáltatásra orientált információs központtá alakult át. A meglévő szellemi kapacitás, az értékes dokumentumbázis, a korszerű gépi berendezések és ezekre épített megbízható szolgáltatások nemcsak az egyetemi igények kielégítését teszik lehetővé, hanem azok sérelme nélkül regionális, sőt országos szintre is kiterjeszthetők. A felhalmozott szellemi és anyagi tőke minél szélesebb körű, hatékony alkalmazását a népgazdasági érdek is megköveteli.

Munkánk jelenlegi nehézségét abban látjuk, hogy felhasználóink az elmúlt évtizedben megszokták, hogy szakirodalmi igényeiket egyéni kívánságaik legmesszebbmenő figyelembevételével elégítjük ki. Ugyanakkor az évenkénti kérések száma tízezres nagyságrendűvé vált, ami az igénybevevőkkel való egyéni foglalkozást érthető módon nehezíti.

Az elmúlt 10 év alatt az igények mennyiségileg és minőségileg folyamatosan növekedtek, és ez a folyamat előreláthatóan a jövőben is folytatódik. Az új adattárak, pl. CIN használatba vétele, valamint a retrospektív on-line szolgáltatás terjedése a hagyományos szakkönyvtári szolgáltatások további változásának okozója lesz.

Az így létrejövő, szolgáltatásra orientált információs központ alaptípusa lehet a hazai műszaki-tudományos információellátás bázisintézményeinek.

KOVÁTS ZOLTÁN – DÖMÖTÖR LAJOSNÉ

* KOVÁTS Zoltán – EGYHÁZY Tiborné – MAÁR Hilda: A Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat tapasztalatai = Kémiai Közlemények 37. 1972. 111–117.p.

EGY MEGYEI NAPILAP FELTÁRÁSÁNAK TAPASZTALATAI A veszprémi Napló mutatója 1945–1979

TÓTH JÁNOSNÉ

Az utóbbi időben megnövekedett az érdeklődés a helyismereti információk iránt. Egyre többen szeretnék megismerni szűkebb környezetüket, megyéjüket, városukat, községüket vagy munkahelyüket.

A közeli és a távoli múlt iránti érdeklődés felfogható részben a megnövekedett kulturális igények egyik megnyilvánulásaként, részben pedig a helytörténeti kutatások eddigi eredményeinek ösztönző hatásaként, de úgy is, hogy szükségszerű következménye annak a fejlődésnek, amit az utóbbi évtizedekben gazdasági, politikai és kulturális téren elértünk. A szocialista demokratizmus kiszélesítésével az emberek nagy része aktívan részt vesz a közügyek intézésében, s ahhoz, hogy a jelent helyesen ítéljük meg és a jövőre nézve reális elképzeléseink legyenek, feltétlen szükséges ismerni azt az utat, amelyen eljutottunk a mai eredményekig.

Irányított is ez az érdeklődés, hiszen már az általános iskolákban a környezetismereti, az élővilág, a földrajz és a történelem órákon foglalkoznak a környezet megismertetésével, s ezzel a céllal szervezik a tanulmányi kirándulásokat is. A munka folytatódik a középiskolákban, ahol az évenként meghirdetett tanulmányi versenyek tételei között szintén vannak helyismereti vonatkozású kérdések. Az egyetemeken, főiskolákon végző hallgatók közül is többen választják szakdolgozatuk témáját a helyismeret, helytörténet témaköréből. ezen kívül a különféle pályázatok és vetélkedők meghirdetésével – amelyek akár évfordulókhöz, akár a lakóhelyhez kapcsolódnak – a dolgozó emberek széles tömegét is ösztönzik múltunk emlékeinek összegyűjtésére, feldolgozására, feltárására és közrebocsátására.

Veszprém megyében a helyismereti munka egyik alappézisa az Eötvös Károly Megyei Könyvtár. Jelentős *helyismereti állománnyal* rendelkezik könyvtárunk, amit rendszeresen gyarapítunk. Gyűjtőköri szabályzatunkban meghatároztuk, hogy tartalmilag, formailag és földrajzilag mit gyűjtünk, tárunk fel és őrzünk meg. Teljességre törekvően gyűjtünk és megőrzzünk minden nyomtatásban megjelent vagy kéziratban lévő művet, amely a megye társadalmi, gazdasági, természeti, földrajzi és kulturális életével foglalkozik. Teljességre törekvően gyűjtjük továbbá a Bakonnyal és a Balatonnal foglalkozó kiadványokat is.

Nem valószínű, hogy valamennyi forrásanyag hiánytalan beszerzése valaha is sikerüljön, de arra törekszünk, hogy a helyismereti szempontból értékes dokumentumok – a lehetőségek szerint – bekerüljenek a könyvtár állományába. A napjainkban keletkezett kiadványok beszerzése sem könnyű feladat. Sok esetben azért nem tudjuk besze-

rezni a kiadványt, mert későn értesülünk megjelenésükről (vagy egyáltalán nem is tudjuk meg). A problémát fokozza az a körülmény is, hogy egyes szervek és sokszorosító üzemek vezetői nem tartják be a kötelespéldány szolgáltatását szabályozó előírást, kiadványaikat nem küldik meg a megyei könyvtárnak.

Természetesen a gyűjtemény használhatósága érdekében igyekszünk azt sokoldalúan feltárni. Könyvtárunkban az irodalom feltárása katalógusokban és bibliográfiákban történik.

Évek óta figyeljük a hazánkban megjelenő napilapokat, folyóiratokat és egyéb kiadványokat. A megyei vonatkozású anyagot analitikusan feldolgozzuk és olvasóink rendelkezésére bocsátjuk. Részben úgy, hogy a kigyűjtött adatokat havonta megküldjük a Naplónak, s az minden hónap harmadik hetében a „Mit írnak megyénkről” c. rovatában közli az előző hónapban a megyéről írt írások bibliográfiai adatait. Fénylyukkártyán is nyilvántartjuk a folyóiratokban, hírlapokban megjelent megyei vonatkozású anyagot 1969-től. A helyismereti tevékenység keretében több kiadványunk is megjelent. Pl. az elsők között jelent meg sajtóbibliográfiánk,¹ amely a Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiai adatait tartalmazza 1820–1956-ig. Ezt követte 1959-ben a Magyar Tanácsköztársaság 40. évfordulójára kiadott cikkbibliográfia,² majd 1967-ben a Veszprém megye irodalmi hagyományai³ c. kézikönyv, amely elsősorban tanároknak, népművelőknek és könyvtárosoknak ad segítséget. A „Veszprém megye irodalma 1945–1969”⁴ c. kiadvány 25 év helytörténeti irodalmának bibliográfiai adatait tartalmazza válogatva. Legutóbb pedig a „Veszprém megye nyomdászata”⁵ c. kiadványunk jelent meg, amely megismerteti a kutatót a megyei nyomdák történetével, s a vidék könyv- és lapkiadásának, könyvkereskedelmének bemutatásán keresztül segítséget ad a magyarországi nyomdák történetének mélyebb megismeréséhez. Jelenleg is több munkatársunk foglalkozik helyismereti bibliográfia készítésével.

A NAPLÓ és jogelődjeinek feltárása

A lakóhellyel kapcsolatos információk zömét a helyi sajtó szolgáltatja, így a helyismereti tájékoztatás nem lehet teljes ezek feldolgozása nélkül. A megye napilapjának adatai nem szerepelnek sem az eddig megjelent kiadványainkban, sem a fénylyukkártyán. Feltárását 1973-ban határozta el a könyvtár vezetősége. Két évvel később (1975. okt. 15–16-án) a Magyar Könyvtárosok Egyesületének bibliográfiai bizottsága és a Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ Zalaegerszegen konferenciát szervezett a hírlapok feltárásának kérdéséről. Ezen a konferencián többek között a következőket fogalmazták meg: „Az országos és a helyi hírlapok földrajzi és tartalmi feltárásának alapvető fontossága van mind a helyismereti, helytörténeti és honismereti kutatások, mind a helyismereti gyűjtemények korszerű kialakítása szempontjából. A helyi lapok feltárása a megyei könyvtárak feladata.”⁶

A veszprémi megyei könyvtárban 1973-ban kezdtük el a munkát. A feltárás módját illetően több lehetőség is kínálkozott. Volt egy olyan elképzelés, hogy a cikkek adatait kigyűjtve a hagyományos módszerekkel katalógust készítünk. Néhány szám elemzése

után megállapítottuk, hogy ez – mivel napilapról van szó – évente kb. 7–8 ezer cédulát jelentene. Harmincöt évet figyelembe véve pedig iszonyatos mennyiségű cédula gyűlne össze és mégsem elégítené ki a vele szemben támasztott igényeket. A terjedelmi okok miatt kellett elvetni a bibliográfiai feltárás lehetőségét is. Végül eljutottunk ahhoz a gondolathoz, hogy a hagyományos bibliográfiai módszerek helyett a rugalmasabb és több adatot összesíteni képes indexet készítünk a laphoz.⁷ Gyakorlati tapasztalatok azonban még nem nagyon voltak. A könyvtárak általában szívesebben választják a bibliográfiai módszerekkel történő feltárást, mint az indexelést. Az indexeket leginkább a bibliográfiai kiegészítőjeként alkalmazzák. Többnyire többféle mutatót is készítenek egy-egy bibliográfiához, de van ahol egyetlen betűrendes mutatóval oldják meg a cikkek tartalmi feltárását mint pl. a Könyvtári Figyelő Repertóriumában.⁸ Egyetlen betűrend szerint kereshetők vissza az egyes tételek valamennyi keresőszempont szerint. „Az így szerkesztett mutatók használata egyszerűbb, hiszen egyetlen terjedelmes mutató átnézése is könnyebben megy, mint több apróé.”⁹ Mi is ezt találtuk a legjobb megoldásnak. Egyetlen komplex betűrendes mutatóban dolgoztunk fel mindent: a személyneveket, a földrajzi neveket, az intézményneveket és az egyéb tárgyszavakat.

A következőkben azt kellett eldönteni, hogy a megyéről szóló írások közül melyek kerüljenek be a mutatóba. A feltárás során nem törekedtünk teljességre. Válogatásnál az volt a fő szempont, hogy közvetít-e információt az írás, ad-e támpontot a kutató számára vagy sem. Ha igen, fölvevük akkor is, ha pár soros hírről volt szó, ha nem, bármilyen hosszú volt a cikk, nem regisztráltuk.¹⁰

Nem kerültek be a mutatóba:

- a szépirodalmi művek, kivéve ha lokális vonatkozásuk volt,
- a munkaversenyekről, a tervteljesítésekről és lemaradásokról szóló napi tudósítások,
- a közérdekű közlemények,
- a hirdetések,
- a műsorok.

Válogatva kerültek be:

- a hírek (csak a fentebb említett módon),
- a sportról szóló írások közül csak azok, amelyek egy-egy sportág értékelését adják,
- a személyekkel készített interjúk, riportok,
- a megyében megrendezett kongresszusokról, vándorgyűlésekről szóló cikkek (csak a helynél).

Az adatok felvétele és csoportosítása. Az adatok felvétele 10 x 15 cm-es nagyságú ún. gyűjtőlapokra történt. Minden tárgyszóról külön lap készült. A tárgyszavak alatt időrendben következtek a vele kapcsolatos írások leelőhelyének adatai: az év, a hónap, a nap és az oldalszám. Pl.:

1978:01.05.07

Ez a számkombináció azt jelenti, hogy az 1978. január 5-i szám 7. oldalán található a tárgyszóval kapcsolatos írás.

Eredetileg a cédulákat két részben: földrajzi és tematikus részben csoportosítottuk. A földrajzi rész tartalmazta a települések, a tájegységek, hegyek, folyók stb. neveit, a tematikus rész pedig az egyéb tárgyszavakat. A földrajzi nevek adottak, a nagyobb gond a tematikus csoportok, ezen belül a tárgyszavak kialakításánál volt. Az írások tartalmának feltárására annyi tárgyszót alkalmaztunk, ahány tartalmi vonatkozása van a cikknek, mert az volt a célunk, hogy a tartalmi értékeket a maguk sokrétűségében tükrözze a mutató. Minden írást legalább két helyre, a földrajzi névhez és a szükséges tárgyszóhoz, de a legtöbb esetben 4–5 szempont szerint is felvettünk.

A feltárást a könyvtár munkatársaiból alakult hét fős munkacsoport végezte. Induláskor elkészítettünk egy alapszójegyzéket, és ezt bővítette mindenki aszerint, ahogyan az anyag megkívánta. Emiatt a tárgyszavazás nem volt egészen egységes. A feltárást során elég sok problémával talákoztunk. Sok esetben gondot okozott annak eldöntése, hogy fel kell-e venni a cikket, vagy nem. Az újságírók pontatlansága is nagyon lassította munkánkat, mert pl. a vállalatokról szóló írásoknál nem mindig írták ki a vállalat pontos nevét, hanem csak a névnek egy részét, vagy csak utaltak rá. Így előfordult, hogy ugyanaz a vállalat 4–5 néven került felvételre. Hasonló esetek fordultak elő a földrajzi neveknél is. Voltak nagy terjedelmű írások, melyeknek csak az utolsó mondatából derült ki, hogy melyik intézményről, vállalatról vagy gazdaságról van szó. Tapasztalatunk szerint ezt a munkát akkor volt érdemes kézbe venni, ha egyfolytában legalább 2–3 órát tudtunk vele foglalkozni, mert egyik napról a másikra könnyen elfelejthettük, hogy bizonyos tárgyszó van-e már, vagy egy fogalomról milyen tárgyszó készült.

1978. decemberre az anyaggyűjtésnek kb. 2/3 része készen volt, a többi pedig folyamatosan készült el. A kigyűjtött adatokat szűrőpróbaszerűen ellenőriztük. Tapasztalatunk szerint – mint minden olyan munka, amit több ember végez – az adatfelvétel nem volt egészen egységes, elsősorban az újonnan alkotott tárgyszavak miatt. Voltak, akik részletezték, több konkrét fogalmat alkottak, mások pedig általánosabb fogalmakat használtak. A válogatás módja sem volt egységes. Szerencsére a többség – az eredeti megállapodásnak megfelelően – azokat az adatokat vette fel, amik valóban jelentősek lehetnek a kutatók számára. Sajnos bekerültek jelentéktelen cikkek is, de ezek kiszűrése csak a használat során lesz lehetséges.

A tárgyszavak finomítása, végső tárgyszavak kialakítása. Először a meglévő anyagot gyűjtöttük össze a tematikus csoportokon belül, ezután kerülhetett sor a végső tárgyszavak kialakítására. Annak tudatában, hogy „a mutató használhatósága a tárgyszavak helyes megválasztásától függ”¹¹ igyekeztünk a gyakran különböző felvételeket egységes rendszerbe foglalni. Például a kisipari szövetkezetekről néhány munkatárs mindegyik szövetkezetéről külön cédulát készített (fodrász-, építő-, cipész- stb. ktsz) a többiek pedig az „ipari szövetkezetek”-hez gyűjtötték össze a kisipari szövetkezetekről szóló cikkeket. Természetesen az általánosabb „ipari szövetkezetek” megnevezést kellett elfogadni. A fodrász ktsz-hez, az építő ktsz-hez pedig ld. utalót tettünk, ami eligazítja a téma iránt érdeklődőket.

Munkánknak ezen a pontján nagy segítségünkre volt a tematikus csoportosítás, mert így tisztán láttuk, hogy egy bizonyos témakörön belül milyen címen történtek a felvételek és könnyebb volt a végső tárgyszavak kialakításáról dönteni.

Az indexben általános és konkrét fogalmak, személynevek, földrajzi nevek: falu, város, hegy, folyó stb. és területi nevek szerepelnek tárgyszóként. Tudatosan törekedtünk arra, hogy a fogalmat minél kevesebb szóval fejezzük ki anélkül, hogy az a világosságából veszítene. Ennek ellenére vannak olyan tárgyszavak, amelyek több konkrét fogalomból állnak pl. „szanatóriumok – gyógyintézetek – gyógyfürdők”. Ilyenkor a tárgyszó minden szava bekerült az indexbe keresőszóként, de utána nem a leőhely adatai következnek, hanem ld. utaló, ami a megfelelő tárgyszóhoz irányítja a keresőt pl. gyógyintézetek ld. szanatóriumok – gyógyintézetek – gyógyfürdők.

Az általános és konkrét fogalmak közül bizonyos esetekben kénytelenek voltunk az általános fogalmat használni olyankor is, amikor jobb lett volna a konkrétabb, vagy az egészen konkrét megnevezés. A korábban említett ktsz-eken kívül még egy példa alapján szeretném indokolni az ezzel kapcsolatos döntéseinket. A mezőgazdasági munkák témakörből a következő címeken történtek a felvételek:

- tavaszi mezőgazdasági munkák
- aratás – cséplés
- betakarítás
- őszi mezőgazdasági munkák
- szántás – vetés
- talajművelés.

Nem fogadhattuk el ezt a megbontást, mert a fogalmak között sok az átfedés. Vegyük először a két legáltalánosabb fogalmat: a tavaszi és az őszi mezőgazdasági munkákat. A „tavaszi mezőgazdasági munkák” értelemszerűen magában foglalja a szántást – vetést és a talajművelést. Az „őszi mezőgazdasági munkák” szintén + még a betakarítást. Hasonló a helyzet a talajművelés tárgyszónál, ami átfogóbb, mint a „szántás – vetés”, hiszen magában foglalja a kapálást, boronálást is, ami szintén tartozhat az őszi, vagy a tavaszi mezőgazdasági munkákhoz is. Végül egyetlen lehetséges megoldásnak az összevonás bizonyult és „mezőgazdasági munkák” címen soroltuk be a mutatóba. A konkrét fogalmakról pedig ld. utalóval utalunk az általános fogalomra.

Név szerint vettük fel az olyan emberekről szóló írásokat, akik a megyében születtek és jelentős társadalmi, gazdasági, politikai vagy művészeti tevékenységet végeztek pl. Simon István, továbbá akik más megyében születtek, de életük egy bizonyos szakaszában itt tevékenykedtek pl. Egry József, és a történelmi személyiségekről szóló írásokat pl. Györök Leó György. Az álnéven tevékenykedő embereknél – ha így váltak ismertté és elfogadottá – az eredeti névről utaltunk az álnévre, ahol a róla szóló irodalom található pl. Horváth János ld. Váth János.

Minden olyan írás, amely helyhez köthető, földrajzi tárgyszót is kapott. Ezek képezik az index gerincét. Valószínű, hogy hosszabb távon ezek lesznek leginkább figyelemre méltók a kutatók számára. A földrajzi neveket a betűrendnek megfelelő helyen soroltuk be. Egy-egy városon és nagyobb településen belül szintén betűrendben következnek a városra vagy a községre vonatkozó írások adatai. A kisebb községekre vonatkozó írásokat nem részleteztük elsősorban azért, mert egy-egy községről viszonylag keveset írtak és ezek az írások általában a falu egészét érintették. A területrendezések miatt többször változott a megye határa. Több községet elcsatoltak tőlünk szomszédos megyékhez,

illetve csatoltak hozzánk más megyékből. A felvétel során mindig az időpontnak megfelelően vettük figyelembe a megye határát. Például Siófok adatai 1950-ig találhatóak a mutatóban, ugyanis 1950. febr. 1-től Somogy megyéhez tartozik.

Több község összevonására is sor került, ezáltal a nevük is megváltozott vagy úgy, hogy a két község nevéből született meg az új név, mint pl. Kiskamond és Nagykamond egyesítése után az új név Kamond, vagy az összevont községek egyikének neve lett az új név pl. Egeralja és Adorjánháza egyesítése után a község új neve Adorjánháza lett. Ha mindkét községről jelent meg értékelő írás, az indexben mindegyik név megtalálható a betűrendnek megfelelő helyen. Felsoroltuk utána az írások adatait és ld. még utalóval utaltunk az új névre, ahol a névváltozás utáni cikkek adatai találhatóak. Névváltozások a községek egyesítése nélkül is történtek. Ilyenkor az új névnél közöltük az adatokat, a régi névhez pedig utalót tettünk pl. Balatonrendes ld. Ábrahámhegy.

Veszprém megyében elég sok pusztá van, s ezek mindegyike közigazgatásilag valamelyik községhez tartozik. A rájuk vonatkozó írásokat a község adatai közé soroltuk be, kivéve, ha többet írtak róluk, tehát érdemes volt külön is feltüntetni.

A vállalatok, intézmények, egyesületek, testületek a városok vagy a nagyobb települések adatai között kiemelten találhatóak. A betűrendbe sorolásnál a leginkább ismert elnevezést vettük figyelembe pl. Balatonfüreden az Állami Kórház Szívkórház néven vált ismertté, ezért a mutatóban is Szívkórháznál lehet megtalálni. Hasonlóképpen jártunk el a betűszókból és a szóösszevonásokból álló neveknel, ha azok rövidített formában ismeretek pl. KÖJÁL. Feloldásukat és a teljes név kiírását a „Rövidítések jegyzéké”-ben közöltük. Ha egy intézményt személyről, vagy tájról neveztek el, a névről utaltunk az intézmény helyére pl. Goldmark Károly Emlékmúzeum ld. KESZTHELY – Goldmark Károly Emlékmúzeum., Bakonyi Múzeum ld. VESZPRÉM – Bakonyi Múzeum.

Az indexben kétféle utalót használtunk. A rokonértelmű kifejezéseket ld. (lásd) utalóval kapcsoljuk össze. Ugyancsak ld. utaló segítségével irányítjuk a keresőt a megfelelő tárgyszóhoz olyankor, amikor konkrét fogalomról általános fogalomra utalunk pl. szántás ld. mezőgazdasági munkák. Az általános fogalomról pedig ld. még (lásd még) utalóval utaltunk a konkrét fogalomra akkor, amikor a témával kapcsolatban van, vagy vannak konkrét tárgyszavak is pl. alumíniumipar ld. még AJKA – Timföldgyár és Alumíniumkohó, VÁRPALOTA – INOTA – Alumíniumkohó. Ld. még utalót használtunk akkor is, ha egy témával kapcsolatban több tárgyszónál is találunk irodalmat pl. „bérügyek – bérjellegű juttatások ld. még kollektív szerződés, munkaidő...” stb.

A mutatóban megyei és járási tárgyszót nem használtunk, helyette: járási tanács ld. közigazgatás – járási. Minden lap felső margóján felírtuk azt a tárgyszót, aminek az adatai következnek. A földrajzi neveket verzálisan írtuk. A településekhez tartozó tárgyszavakat gondolatjel és aláhúzás különbözteti meg az önálló tárgyszavaktól pl. AJKA – egészségügy.

A szerkesztési munkát befejeztük, jelenleg az anyag gépelése folyik, de helyben már többször is felhasználtuk a helytörténeti tájékoztatáshoz. Tapasztalataink kedvezőek. Célunk az, hogy a gépelés befejezés után kiadjuk a megye nagyobb könyvtárainak s reméljük, hogy a gyakorlatban hasznosnak fog bizonyulni és a helytörténeti tájékoztatásban jó segítségükre lesz.

JEGYZETEK

1. NAGY László: A Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1820–1956. Veszprém, 1957. 171 p.
2. NAGY László: A Tanácsköztársaság Veszprém megyei sajtójának cikkbibliográfiája. Veszprém, 1959. 207 p.
3. HARMATH István – KATSÁNYI Sándor: Veszprém megye irodalmi hagyományai. Veszprém, 1967. 291 p.
4. Veszprém megye irodalma 1945–1969. Összeáll. ONIKA Olga. Veszprém, 1970. 1–2. köt.
5. SZEGLETI Ildikó: Veszprém megye nyomdászata 1860–1920. Veszprém, 1978. 427 p.
6. A hírlapok feltárásának kérdései. = Sajtóbibliográfiák és sajtórepertóriumok szerkesztése. A hírlapok feltárása. Bp. 1976. 81. p.
7. ONIKA Olga: A Veszprém megyei Népújság feltárásáról. = Sajtóbibliográfiák és sajtórepertóriumok szerkesztése. Bp. 1976. 112–113. p. alapján.
A hírlapok indexelésének lehetőségét elsőként CSÚRY István vetette fel az 1966-ban megjelent Válogatás és teljesség c. tanulmányában.
8. Könyvtári Figyelő Repertórium 1955–1974. Bp. 1978.
9. KOROMPAI Gáborné: A repertóriumok mutatóiról. = Sajtóbibliográfiák és sajtórepertóriumok szerkesztése. 55 p.
10. Vö. LISZTES László: Hírlapfeltárás bibliográfiai módszerrel és hagyományos indexeléssel c. tanulmányával. Uo. 92–100. p.
11. KOROMPAI Gáborné: A repertóriumok mutatóiról. Uo. 55. p.

AZ OSZTRÁK NEMZETI KÖNYVTÁRNAK az 1501–1929 közötti nyomtatványokra vonatkozó „régikatalógusát” 1981 végére mikrofilmlapon kiadják. Az 1,3 millió cédula nem egészen 1000 mikrofilmlapot foglal el; a kiadvány ára 12 000 schilling lesz.

(Mitteilungen der Vereinigung Österreichischer Bibliothekare, 1981. 2.no.)

ELEKTRONIKUS JÁTÉKAUTOMATÁKAT állítottak fel néhány ausztráliai városi könyvtárban. A tizenévesek megrohanták a könyvtárat. Volt, ahol a túlzott élénkség s a játék („Ürlakók inváziója”) gépezetének csörömpölése annyira zavarta a könyvtári munkát, hogy végül el kellett távolítani az automatát. Másutt viszont, ahol jobban megválogatott játékokat kapcsolnak — naponta váltogatva — a könyvtár kisszámítógépére, a könyvtárpropaganda mellett még didaktikai eredményeket is értek el velük, a programozási alapismeretek elsajátítása terén.

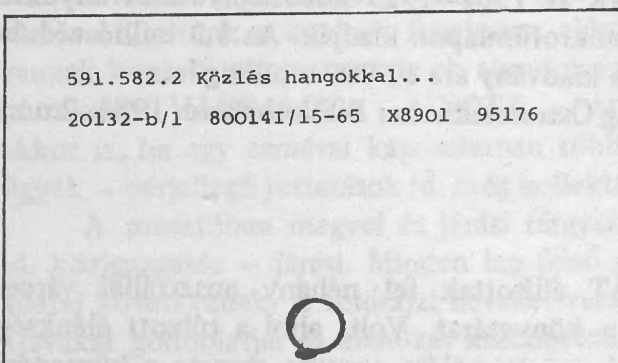
(InCite, 1981. 6.no.)

JAVASLAT EGY ÚJFAJTA KATALÓGUSRA. – Amióta a könyvtárak gyűjtőkörébe tartoznak az új típusú dokumentumok, gondot jelent feltárásuk. A gyakorlat az volt, hogy a feltárandó információtömeget a különböző intézmények saját igényeik szerint „megszűrték” –, még a Pethes Iván által javasolt feltárás (A fonotéka. Bp. NPI, 1970. 78 p.) is meghaladta a kapacitásukat. Állandóan visszatérő témává vált: országos központi feldolgozásra és gépesítésre lenne szükség. Azonban mind a mai napig nem alakult ki egységes rendszer, mindenütt gondot jelent a „nem hagyományos” dokumentumok feltárása. Ez késztetett bennünket már 1976-ban egy *sajátos megoldás* kialakítására. Alapelvünk egy ún. komplex katalógusrendszer megteremtése volt, amelyben *egyszerre lehet több követelménynek eleget tenni*: központi feldolgozás – helyi önállóság, gépesítés – hagyományos cédulakatalógus, változó mélységű feltárás és keresési igény; – amelyben modern eszközökkel és „kisipari” módszerekkel egyaránt lehet boldogulni.

Ebben a *tartalmilag összetartozó dokumentumfélésegeket*, illetve a tartalmi csoportokat *egyetlen* katalóguscédulán (nevezzük csoportos kartonnak) lehet feltárni. A cédula felső részén helyezkednek el a csoportképző ismérvek (betűrend, szak), míg a többi részén azon hely(rajzi)számok, amelyek a dokumentumok raktári helyét jelzik. A több összetevőből összeálló kódszámcsoportos helyszámok első része a dokumentumtípusra utal (könyv, hanglez, videoszalag stb.) –, az így szerkesztett cédulákból állna össze a katalógus.

Az előírt katalógusfélések és mélységek keretein belül (és túl!) teljesen *önállóan* alkalmazhatná e módszert bármely könyvtár. Ajánlatos e célra deskriptorjegyzék készítése. A katalóguslapok formai elrendezése tetszőleges. A helyszámok elhelyezhetők pl. oszlopokban a primerítés szerint, a dokumentum típusa szerint, a részletező szakszám szerint stb. vízszintes, függőleges, vagy mindkét irányú elrendezésben. Cédulánként öt-tíz dokumentum jól áttekinthető jelzetezésére van mód, amelyből a használó már meglehetősen sok információt kap. Ime, egy így szerkesztett cédula:

tő kétlépcsős keresésnek is.)

A katalóguscédulák jó része (ma már) központilag készül. Ezek alkalmasak lennének arra, hogy a belőlük készült *alapkatalóguson* történjék meg a kijelölés (milyen információt milyen mélységig tárunk fel a katalógus többi részében). Ha a központi feldolgozást az összes dokumentumtípusra vonatkozóan egységes, valódi teljességre törekvő

A hangzó, képi (film) stb. dokumentumokkal kapcsolatban egyszerre többirányú információ igénye merül fel, pl. ha a kiválasztott zeneművet egy bizonyos előadó interpretációjában óhajtják meghallgatni. Ez esetben mindkét lapot (mű és előadó) meg kell tekinteni, és az azonos helyszám (hiánya) adja meg a választ. Így gyakorlatilag minden tájékoztatói igényt kielégít e módszer. (Nevezhe-

„totális” címfelvétellel végeznénk, minden könyvtár számára hasznosítható, a helyi igények szerint alkalmazható rendszerhez jutnánk, amelynél a *központilag feltárt információval* készült alapcédulák tartalmát már valóban csak a speciális helyi igények (helytörténet stb.) alapján kellene bővíteni, és helyileg (nem központilag) „szűrni”. A cédulákat akár perforált füzetként is ki lehetne adni. Ez a rekatalogizálást megtakarítaná.

A helyi integrált katalógusok egymástól eltérnének, közvetlen forrásuk és szerkesztési elveik alapján azonban egy egységes hálózatot képeznének. A teljes feltárás és egység mellett lehetőség van rá, hogy csak egyes részleteit alkalmazzák, helyileg is bevezessék, gépi kapcsolatot teremtsenek (egyedi fogalmakkal operál), s a bibliográfiai leírások változásai befolyásolják („kiemeli” az adatot az alapcéduláról) stb.

Most, amikor a különböző típusú dokumentumok jelentősége egyre nő, égetővé válik „beépítésük” a könyvtárak feltáró rendszerébe. Elképzelésünket többször kifejtettük. Kísérletre nem került sor.

Jó lenne, ha valahol kipróbálnák...

ZENGŐ GÁBOR és ZENGŐ GÁBORNÉ

A 70-es évek közepén vezették be az egységes európai árucikk-számozási kódrendszert (Europäische Artikel Nummerierung – EAN), amely mind a pénztárosok munkáját, mind a készletnyilvántartást megkönnyíti. Alkalmazása akkor igazán gazdaságos, ha az áruk legalább 70%-a e kódjelzéssel kerül forgalomba. Nagy-Britanniában hamarosan eléri ezt az arányt. Jelenleg 20 üzlethálózatban olvassák le EAN-érzékelőkkel (scanner) az árakat.

Az EAN-szervezet angliai csoportja a kódrendszert adaptálta könyvek, periodikumok jelölésére is az ISBN és az EAN ötvözésével. Az így kapott kód 13 vonalvariációból áll. Az első három a származási országról tájékoztat; a következő kilenc a kiadvány szerzői, cím szerinti azonosító jele a könyvkereskedelem és a könyvtárak számára; az utolsó vonal ellenőrző kódként szolgál. A kiadvány árának, egyéb jellemzőinek jelölésére külön kódmező alkalmazható.

Az angol javaslat szerint a kódjeleket folyóiratoknál a címlap bal felső sarkába, könyveknél a védőborító hátoldalának jobb felső sarkába kell nyomtatni, vagy öntapadós címkén felragasztani. Várható, hogy a kódrendszert a legtöbb európai ország átveszi és a kiadványok forgalmazásában alkalmazza majd.

(A Világgazdaság 1981. július 29-i száma nyomán.)

KITEKINTÉS

INFORMÁCIÓS SZOLGÁLTATÁSOK TERVEZÉSE A TÁRSADALOMTUDOMÁNYOKBAN

LINE, M. B. Design of information services in the social sciences. Relations on a research project into design of information systems in the social science c. előadása alapján (IFLA General Conference, 1980. 13 p.) SZABÓNÉ TÖRS HANNA tömörítvénye.

1971 és 1975 között a Bath-i egyetemen széles körű kutatási program keretében vizsgálták a társadalomtudományi információigényt, ezen belül a másodfokú szolgáltatások fejlesztésére irányuló kérdéseket. A kutatás végső eredménye szerint a társadalomtudósok nem aktív használói az információszolgáltatásoknak (beleértve a referáló- és indexszolgáltatásokat). Az átlagosan használt másodfokú szolgáltatások száma 2-nél kevesebb volt: a minta 22%-a egyet sem, 65%-a csak egyet használt. Még az olyan jól megalapozott szolgáltatásokat is, mint a *Sociological Abstracts* és a *Journal of Economic Abstracts* a szociológusoknak csupán 16%-a, ill. a közgazdászoknak 15%-a használta.

Az említett kutatóprogram a DISISS (Design of Information Systems in the Social Sciences) első része a társadalomtudományi irodalom méretét, növekedését és szerkezetét vizsgálta. A II. világháború óta a növekedés meggyorsult, noha a növekedési ráták témák és országok szerint igen eltérőek. Váratlan felismerésnek bizonyult, hogy a másodfokú források előállítása viszonylag kevés fejlett országra koncentrálódott; 1970-ben a kiadott szolgáltatások 52%-a és a monográfiák 70%-a 10 országban jelent meg. A másodfokú szolgáltatások aránya az elsődleges folyóiratokhoz viszonyítva az 1920. évi 1:42-ről 1970-ben 1:15-re változott.

A DISISS második része a kriminológia és a közigazgatás terén vizsgálta, hogy a különböző szolgáltatások milyen mértékben fedik le az adott témájú szakirodalmat. Mindkét téma esetében kimutatható az egyéb tudományágakhoz való kapcsolódás, amely az index- és referáló szolgáltatások speciális problémáját eredményezi.

A DISISS harmadik részét az egyedi másodfokú szolgáltatások tervezésének szentelték. Minden másodfokú szolgáltatásnak vannak bizonyos jellemzői, pl.: az irodalom lefedése, a kiadás gyakorisága, az input tartalma (referátumok, hivatkozások kulcsszavakkal, csak hivatkozások, stb.), van-e index hozzá vagy nincs. Minél több ilyen kritériumnak felel meg a szolgáltatás, annál költségesebb lesz. A jellemzők optimális kombinációjának megoldását vizsgálták a *Geo Abstracts*-el. A kiadóval egyetértésben az említett kritériumok 48 különböző variációját állították elő és küldték el egy 192 fős – gyakorlati kutató és oktató tervezőkből álló csoportnak, amelyet mintának tekintettek. A kérdőívek értékelése azt mutatta, hogy a legkedveltebb a havi gyakoriságú kiadvány; a kiadványonkénti

tételszám 100–200 között az optimális. Előnyben részesítették a kulcsszavas címekkel ellátott referátumokat, viszont a felhasználóknak csupán 1/4-e ítélte az önmagukban álló címeket elégtelennek.

A DISISS negyedik és egyben legnagyobb része egy széles körű bibliográfiai tételelemzés volt, amely tájékoztatott a hivatkozások különböző témákban való megoszlásáról, a periodikumok közötti koncentrációjáról és szóródásáról, az egyes témák, országok és nyelvek közötti kapcsolatáról, valamint a hivatkozott anyag különböző formáiról (periodikum, report, monográfia). Ezek az információk igen hasznosak egy másodfokú szolgáltatás tervezésénél. Pl.: sokkal könnyebb egy olyan témában szolgáltatást tervezni, amelyben viszonylag kisszámú kiadványt nagyon gyakran használnak (pl.: közgazdaságtan, pszichológia) és nehezebb olyanban, amelyben a kiadványok jobban szóródnak (pl.: szociológia, politikatudomány). A bibliográfiai tételek nyelvi megoszlásáról megállapítható, hogy világnyelvek esetében a tételek zömmel ugyanazon nyelvű irodalomból származnak.

A DISISS kísérletet tett a másodfokú szolgáltatások valódi költségeinek megállapítására – kevés sikerrel. Egy kereskedelmi szervezet valószínűleg megfelelő költségvetést tud adni, azonban a társadalomtudományi másodfokú szolgáltatások nagy része „félíg” kereskedelmi, ezért költségeik általában ismeretlenek. A másodfokú források többségének hatékonyságát illetően kétségek merültek fel; ha a költségek ismeretlenek, költség-hatékonyságuk megállapíthatatlan.

A természettudományok terén a társadalomtudományokhoz viszonyítva sokkal kedvezőbb a helyzet: kevesebb és átfogóbb másodfokú szolgáltatások vannak forgalomban. Nehéz megítélni, hogy ez miért van így. Megnövekedett a koordinálatlan szolgáltatások száma, vevőként szerepel majdnem minden könyvtár, de a vevő nem feltétlenül felhasználó is egyben. A felhasználók csak ahhoz férhetnek hozzá, amit könyvtárunk megvásárol és ha használtak is már egy másik, vagy jobb szolgáltatást, nem áll módjukban változtatást javasolni.

A sok, kis, koordinálatlan és félíg-kereskedelmi szolgáltatás révén a társadalomtudományi információs rendszerben uralkodó „rendetlenség” egyformán érinti az előállítót, a könyvtárost és a felhasználót. Az elsőt aligha elégíti ki, ha kihasználatlan és szükségtelen terméket állít elő akkor, ha jobb szolgáltatás kevesebb pénzért állítható elő. A felhasználóknak pedig vagy túl nagy energiát kell fordítaniuk a releváns anyag felkutatására, vagy sokat elvesztenek a nem megfelelő másodfokú szolgáltatások révén. De a jelen „áldatlan” helyzet mégiscsak a könyvtárost sújtja legjobban, akit ez a tájékoztatási munkában gátol.

A helyzeten a jövőt tekintve csak egy széles körű adatbank fokozatos kiépítése révén lehet javítani. Egy ilyen rendszer kielégíthetné a társadalomtudományi másodfokú szolgáltatásokkal szemben támasztott összes követelményt – rugalmasság, a változó igényekhez való alkalmazkodóképesség, az áttekintés vagy szelektivitás lehetősége, gyorsaság (on-line kapcsolat révén), szétsugárzás (on-line vagy publikált dokumentumcsomagok révén) és a hozzáférési pontok nagy száma. Egy ilyen rendszer megvalósítása nagymértékű kooperációt igényelne, de ez csak akkor jöhetne létre, ha előnye nyilvánvaló lenne. Ha a másodfokú szolgáltatásokat gépesítik, a megfelelő formájú inputok költségei

csökkennek. Bármekkorák is az akadályok, a jövő útja csak ez lehet és nagyon nehéz előre látni, hogyan lehet hagyományos módon megvalósítani az ideális magasszintű másodfokú szolgáltatásokat. Addig is a hagyományos rendszereket messzemenően fejleszteni kell. Azonban a koordináció hiányát semmilyen megoldás nem tudja pótolni. A koordináció még egy országon belül is elég nehéz: a különböző nyelveket beszélő és – ami még fontosabb – különböző társadalmi rendszerű országok esetében a kilátások igen reménytelenek.

El kellene érni, hogy a gyengébb minőségű szolgáltatások megszűnjenek, a jobbak váljanak valóban jókká. A legbiztatóbb az lenne, ha a legjobb szolgáltatásokat egy kereskedelmi szervezet vagy egy nagy intézmény átvállalná. Mindenesetre a tehetetlenségi erők igen nagyok és balgaság lenne a túlzott bizakodás.

A másodfokú szolgáltatások vevői, a könyvtárosok szenvednek legtöbbet azok hatékonyságától és ők nyernek legtöbbet a fejlesztések révén. Nekik módjukban áll értékelni a beszerzett szolgáltatást. (Az értékelés az irodalom lefedésének, a tételek átfedésének, a gyakoriság objektív tanulmányozásából állhat.) Az értékelés másik fajtája inkább szubjektív elemekre vonatkozik, mint használhatóság és a releváns tételek révén eredményezett termelékenység. Az objektív és a szubjektív értékelés kooperációs programja megosztaná az adatgyűjtés terheit és minden bizonnyal segítene feltárni a különböző szolgáltatások színvonalát.

MŰHOLDAS KOMMUNIKÁCIÓS ÁLLOMÁSA is lesz Farmington (USA) épülő új városi könyvtárának. A kísérleti céllal (egy helyi vállalat támogatásával) létesülő állomást nemcsak könyvtárközi kommunikációra és adatátvitelre fogják használni, hanem rendelkezésre bocsátják a helyi vállalatoknak, szervezeteknek is, „távkonferenciák” rendezésére. (Advanced Technology – Libraries, 1981. 8.no.)

ELKÉSZÜLT AZ USA NYOMTATOTT KÖZPONTI KATALÓGUSA, a „National Union Catalog: pre-1956 imprints”. Az 1956 előtti nyomtatványokat 755 kötetben feltáró kiadvány 14 év alatt jelent meg, 1500 példányban. Az utolsó kötet utolsó céduláját (Zyndram-Kosciatowska művéről) 1981. január 12-én dolgozta be a szerkesztőség, s január 27-én a Kongresszusi Könyvtár már megünnepelhette a teljes mű megjelenését.

(LC Information Bulletin, 1981. 8.no.)

Unesco konferenciákon többször elhangzott, hogy a világ különböző könyvtári és tájékoztatási rendszereinek összehasonlító tanulmányozása előfeltétele a kölcsönösen előnyös információáramlás megvalósításának. Ezt az elvet vallja G. Chandler is, aki hosszú ideje foglalkozik összehasonlító vizsgálatokkal. A kínai delegáció, mely hazája határain kívül először 1979-ben vett részt az ázsiai-óceániai könyvtárigazgatók ausztráliai tanácskozásán, meghívta őt mint a konferencia szervezőjét országába a kínai könyvtárhelyzet tanulmányozására. Így lehetősége nyílt arra, hogy az ismert *Libraries in the East* c. munkája, amelyben Kína még nem szerepelt, ezzel a hatalmas területű országgal kiegészüljön.

KÍNA KÖNYVTÁRI RENDSZERE

CHANDLER, G.: The Chinese library system c. írása alapján (Int.Lib. Rev. 12.vol. 1980. 4.no. 393–427.p.) ZOLTÁN IMRE tömörítvénye.

Az utóbbi évek Kínáját a gyors változások jellemzik. Vonatkozik ez a könyvtárak hálózatára is. A roppant méretű ország könyvtárügyét megbízhatóan tükröző adatok beszerzését nehezíti, hogy a könyvtáraknak csak egy része tartozik közvetlenül a központi kormány alá, míg mások csak a megfelelő tartományi főhatóságuknak tartoznak felelősséggel.

A kínai könyvtárak kormányfőhatósága az Államtanács alá tartozó Múzeumok és Régészeti Ügyek Államigazgatási Irodája. Könyvtárüggyel foglalkozó részlegét most állítják fel, tanácsadó bizottságokat hoznak létre, amelyek az ország szak- és közművelődési könyvtárai korszerűsítését, a központi irányítás kiterjesztését hivatottak előkészíteni.

Nemzeti Könyvtár

A pekingi nemzeti könyvtár mind átfogóbban lát el irányító tevékenységet a könyvtári és tájékoztatási hálózat koordinálása terén. Túl ezen, a jelek arra is mutatnak, hogy az Unesco kezdeményezte Általános Információs Programhoz (General Information Programme) a kínai hozzájárulást a nemzeti könyvtár fogja kézben tartani.

Több pekingi könyvtár összevonásával jött létre még a század első évtizedeiben a nemzeti könyvtár, valódi fellendülését azonban csak a Népköztársaság kivívásának köszönheti. A győzelem óta rendelet kötelezi a kiadókat kiadványaik megküldésére, s az eltelt három évtized alatt az állomány (könyvek, folyóiratok egyéb dokumentumok) hatszorosára, mintegy 10 millió egységre nőtt.

Az állomány összetételéről álljon itt néhány adat: a gyűjtemény 60%-a kínai, a többi idegen nyelvű; az állomány harmada folyóirat, s ezek 20%-a kínai; a különlegesen értékes gyűjtemény meghaladja az 580 000 kötetet, s ennek fele régmúlt dinasztiai kézírásos vagy fanyomatú ritkaságaiból áll. A különféle ősnymtatványok és ritkaságok között őrzik a régi buddhista iratokat, fanyomatokat, kínai, tibeti és mongol kéziratokat, valamint ezek közt találhatóak Marx, Engels és Mao műveinek régi kiadásai is.

Lévén a Kínai Népköztársaság soknemzetiségű állam, nemzeti könyvtárában mintegy 60 000 kötetnyi irodalom 24 különböző nemzet nyelvén elérhető. A külföldi kiadványok gyűjteménye az angolon, oroszon, japánon, francián és németen kívül kereken 100 egyéb nyelvű anyagot tartalmaz.

Szakkönyvtárak

A szakkönyvtárak között jelentős missziót vállalt magára a Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Intézet. Ennek fiókjaiként megalakultak vagy alakulóban vannak az egyes tartományokban, autonóm területeken és helyhatóságokban a helyi tudományos és műszaki tájékoztatási intézetek is. A központi intézet a Tudomány és Technika Állami Bizottságának felelős, s szerepe a szovjet VINITI-hez hasonlítható: a hazai szakközönség számára hozzáférhetővé tenni a tengeren túli műszaki-tudományos irodalmat. Az intézet is részt vesz azoknak a bizottságoknak a munkájában, amelyek a könyvtárak országcs hálózatának a koordinálását hivatottak kidolgozni.

A másik fontos tudományos és műszaki információs bázis a Kínai Tudományos Akadémia Könyvtára. A viszonylag fiatal, 1950-ben alapított Akadémia feladata gondoskodni az akadémikusok és a Kína-szerte működő tudományos intézetek szakirodalommal való ellátásáról. Az akadémiai könyvtár fennállásának 30 éve alatt minegy 4 500 000 dokumentumot gyűjtött; kurrens folyóiratainak száma meghaladja az 5000-et. A könyvtár évente 30 000 cikkről kb. 200 000 oldal fotokópiát készít, s mintegy 200 000 kötetet kölcsönöz ki a fiókkönyvtáraknak. Több mint 1600 külföldi intézettel létesített cserekapcsolatot.

Tartományi és közművelődési könyvtárak

A közművelődési könyvtárhálózat felépítéséről, — amely természetesen alkalmazkodik a közigazgatási hierarchiához — egy 1973-as adat tájékoztat. Eszerint Kínában 1256 közművelődési könyvtár működik, s közéjük számít a pekingi nemzeti könyvtár is.

A központi kormány alatt a tartományok, az autonóm területek és a helyhatóságok helyezkednek el. Jelentőségükben vezető helyet foglalnak el a tartományi, nagyvárosi könyvtárak. Ilyen többek között a meglátogatott sanghaji, kantoni és hangcsoui könyvtár. A sanghaji pl. közvetlenül a központi kormányzat alá tartozik, a többiek saját tartományi főhatóságukhoz. A kormány 1957-ben kibocsátotta az Országos Könyvtári Koordinációs Programot, és egyidejűleg koordináló bizottságokat is alakított, amelyek a Tudomány és

Technika Államtanácsának tartoznak folyamatos jelentési kötelezettséggel. A fenti nagyvárosi könyvtárak mindegyike sokmillió állománnyal rendelkezik, és jól szervezett referenz és kölcsönző szolgálatokkal tartományuk igényeit elégítik ki.

A közigazgatási hierarchiában a tartományok, autonóm területek és helyhatóságok alatt a megyéket, a nagyobb városokat, az autonóm prefektúrákat, a népi kommunákat és a kisebb városokat találjuk. Ilyen autonóm területek, prefektúrák vagy megyék általában egy vagy több nyelvi kisebbség közösségét tömörítik magukban.

A vidék könyvtári helyzetének jobb megértése érdekében mindenképpen figyelembe kell venni, hogy Kína lakosságának 80%-a a falvakban él, s ez idő szerint még nem sikerült e hatalmas szektort akárcsak rendszeres mozgókönyvtárak révén irodalommal ellátni.

Egyetemi könyvtárak, könyvtárosképzés

Néhány egyetem tanulmányozása (Pekingben, Sanghajban, Kantonban, Hangcsouban) is szerepelt az úti programban. Az egyetemek általában nyugati mintára épültek, így megjelenésükben, problémáikban sok hasonlóságot mutatnak.

A pekingi egyetemet a századfordulókor alapították (egyik nevezetessége, hogy itt tanult Mao elnök is). A könyvtár 180 fős személyzetéből többen az Egyesült Államokban szereztek könyvtárosi képesítést. A felszabadulás óta állománya több mint háromszorosára növekedett, 3 200 000 egységre. Ebből 850 000 az idegen nyelvű anyag: 400 000 nyugati, 180 000 japán, 100 000 keleti, 100 000 orosz dokumentum. Az évi növekedés 60 000 kötet. 6500 az előfizetett kínai és külföldi folyóiratok száma. Az egyetem könyvtártudományi fakultása 1947 óta működik; jelenleg 30 fős tanszemélyzete 200 hallgatót képez ki.

A Sanghajban meglátogatott két egyetem közül a Jiaotong University még a századforduló idején, a Sanghaj Normal University pedig 1957-ben létesült. Mindkét egyetemen 6000–6000 diák tanul. A város felszabadítása óta a Jiaotong egyetemi könyvtár állománya 10-szeresre, 1 millió egységre nőtt, ebből 200 000 kötet a folyóirat; 576 000 a kínai kötet (kétharmad részben természettudományi, egyharmad részben társadalomtudományi), és 253 000 egyéb külföldi publikáció. Az évi növekedés 66 000 kötet, ebből 20 000 a külföldi. A könyvtár személyzete 81 fő. A Sanghaj Normal University könyvtárszakának négyéves tanfolyamán jelenleg 15 tanerő 152 hallgatóval ismerteti meg az alábbi tananyagot:

1. A könyvtártudomány elméleti alapjai.
2. Bibliográfia.
3. Kínai referenz munka.
4. Modern könyvtári technika.
5. Modern tudomány és technika.
6. Információelemzés.
7. Számítógépek és modern könyvtártechnika. Mikrofilmek.

Általában elmondható, hogy a tájékoztatásgepesítéssel, illetve a könyvtári műveletek automatizálásával csak most kezdenek foglalkozni.

A számítástechnika elméletben eddig is jelen volt az egyetemi oktatásban, most azonban már a gyakorlati megvalósítás feltételeinek megteremtésére helyeződött át a hangsúly. Így például a Peking University a könyvtári feldolgozási műveletek gépesítésének előkészítésére a könyvtártudomány, a matematika és a fizika specialistáiból álló automatizálási csoportot bízott meg. Megemlíthető még a sanghaji Jiaotong University-nek a számítógépes technika iránti érdeklődést felkelteni célzó minikomputeres kísérlete, amelynél a betáplált 256 amerikai kormányjelentéshez 10 perces oktatás után kulcsszavak útján on-line bárki hozzáférhet.

Könyvtár Egyesület

A kínai könyvtárügy fejlődésének jelentős állomása a Kínai Könyvtár Egyesület alapszabályzatának 1979-ben történt elfogadása volt. Az egyesület megalapítása kétségtelenül részét képezte az 1978-ban meghirdetett ún. „Négy Modernizálás” – azaz a műszaki tudományok, a honvédelem, a mezőgazdaság és az ipar korszerűsítése – elnevezésű országos kampánynak.

A könyvtáregyesület életre hívására tehát csak a „Kulturális Forradalom” és a „Négyek Bandája” korszakának felszámolása után kerülhetett sor, ugyanis ez előtt egy évtizeden át, 1966-tól 1976-ig az elmélet, a gondolkodás minden formája a támadások kereszttüzeiben állt, magukat a könyvtárosokat is távoli országrészekbe küldve fizikai munkára kényszerítették, s ily módon elszigetelték a könyvtárakat a tengerentúli irodalom megismerésétől.

Az Egyesület célkitűzéseit az alapszabályok tartalmazzák. Ezek egyebek között kimondják, hogy az egyesület a Kínai Kommunista Párt vezetésével, a marxizmus–leninizmus és Mao Ce-Tung tanítása szellemében fejt ki tevékenységét, s a párt politikai elvei a könyvtárakban a következő tartalommal értelmezendők és valósítandók meg:

- „Virágozzék száz virág, és száz eszme küzdjön egymással” –, azaz kapjon nagyobb szabadságot a kezdeményezés és önálló vélemény!
- „Egyesítsd az elméletet a gyakorlattal” –, azaz a fejlődés alapja a tanulás és a kutatás legyen!
- „Egyesítsd a nemzet könyvtári dolgozóit” –, azaz mérséklendők a politikai megkülönböztetések!
- „Támogasd az elméleti tevékenységet” –, azaz könyvtárosi és tájékoztatóstudományi iskolák létesítendőek és fejlesztendőek!
- „Gyorsítsd meg a könyvtárügy és könyvtári szolgáltatások fejlesztését, ezáltal is hozzájárulva a Négy Modernizáláshoz” –, azaz a könyvtárra kulcsszerep hárul az új kampányban kitűzött korszerűsítések megvalósításában.

Feladata tehát az Egyesületnek: az elméleti tevékenység fejlesztése, lapok, publikációk kiadása a könyvtári szolgáltatások minden fajtájáról; a könyvtári alapismeretek széles körű terjesztése; részvétel a nemzetközi kutatási tervekben; jó viszony kiépítése külföldi könyvtárosokkal.

Amikor a Kínai Könyvtár Egyesület támaszkodni kíván a tengerentúli országok tapasztalataira, viszonzásul a kialakuló nemzetközi hálózatot a speciális kínai anyaggal gazdagíthatná. Ez a közeledési szándék vezette a kínai nemzeti könyvtárat, amikor a camberrai konferencián támogatta azt a határozatot, hogy maguk a kormányok legyenek felelősek az UBC és az UAP fejlesztéséért.

A Kínai Könyvtár Egyesület két hónappal a camberrai konferencia után, már 1979 júliusában nagy lendülettel fogott hozzá szervezetének kiépítéséhez. Azóta az ország számos tartományában, autonóm területén, helyhatóságában megalakultak vagy alakulóban vannak helyi könyvtáregyesületek, amelyek a későbbiekben várhatóan a Peking központú Nemzeti Egyesület tagjaivá lesznek.

A kínai könyvtári munka sajátos kérdőjelei

Címleírás, osztályozás. A könyvtári feldolgozás során már a címleírásnál felmerülnek a több ezer éves múltú képirásos jelek, a hieroglifák okozta sajátos nehézségek. Csaknem napjainkig a könyvtárak a kínai cím- és szerzői katalógusok rendszerezéséhez hagyományosan az írásjelek alakját és (ecset)vonásainak számát vették alapul. A pekingi nemzeti könyvtár csak 1975-ben döntött amellett, hogy könyvvállománya nagy részénél áttér a Kínai Osztályozási Rendszerre amely a betűrendbe sorolást is tartalmazza. A tekintélyes rendszerjavaslat 35 könyvtár kétévtizedes munkájának eredménye, s legutóbb 1979-ben került Konferencia Bizottság elé. A Kínai Osztályozási Rendszer a Kínai Kiejtési Rendszert fogadta el a betűrendes rendezés alapjául. A legutóbbi években a nemzeti könyvtár már e rendszer szerint végzi a központi címleírást. Az egységesítési törekvés fogadtatásának biztató jele, hogy eddig 3000 intézmény kérte az új katalóguskártyákat, amelyekből 1978-ban 6 850 000-et küldtek országszerte szét.

Az osztályozási rendszer kérdése sem tekinthető lezártnak. Ezt példázandó elég talán csak két meglátogatott egyetemre utalnunk. A Peking University-ben 1975 előtt a Dewey féle tizedes osztályozást alkalmazták, majd ezt követően kötelezték el magukat az új kínai rendszer mellett. A Shanghai Normal University-ben viszont jelenleg is heves viták dúlnak az elfogadandó osztályozási rendszer körül, konkrétabban akörül, hogy az kínai legyen-e vagy nyugati, s amennyiben nyugati, úgy a Dewey-féle vagy a Library of Congress változat-e?

Írásrendszer. A gépesítés előkészítésének sürgető követelménye a kínai írásrendszerrel a latin írásrendszerrel való áttérés lehetősége. Ezt a bonyolult feladatot sem a betű szerinti (transzliteráció) sem a hangzás szerinti (transzkripció) átírással nem sikerült eddig elfogadhatóan megoldani. Az utóbbi időben előtérbe került ugyan az ún. pin-yin átírási rendszer, amely megkísérli a kínai fonetikus jeleket a latin ABC betűivel kifejezni, s jobb híján alkalmazza is a nemzeti könyvtár e rendszert az újabb kínai könyvcímeknél, neveknél és egyéb nyugati anyagnál, de a régi kínai anyagot változatlanul külön katalógusban szerepelteti. Külön teamet bízott meg a nemzeti könyvtár annak tanulmányozására, hogy a kínai, japán és koreai dokumentumok feldolgozásának automatizálása megoldható-e a pin-yin rendszer könyvtári alkalmazásával.

A kínai könyvtárügy fejlődését nagyban gátolja a kínai nyelv és az írás. Míg a szomszédos távol-keleti országban, Japánban már régebben megvalósították a gyakorlatilag közel egységes írott és beszélt nyelvet, addig Kína mind ez ideig nem volt képes megbirkózni a problémával.

Napjainkban is folynak a kiterjedt nyelv- és írásszabályozási munkálatok az egységes kínai nyelv és írás megteremtéséért.

A több ezer éves kultúrájú ország történelme századunkban viharos korszakokról tanúskodik, s ezek mély nyomait könyvtárügye is híven tükrözi. A könyvtárügy fejlődésének nevezetes fordulópontjait két dátum hozta magával. Az egyik az 1949-es felszabadulásnak, a Kínai Népköztársaság kivívásának éve, amely egyben megteremtette a lehetőséget a háború-dúlta országban a könyvtárak talpraállításához, gyűjteményeik megsokszorozásához; a másik az 1979-es év, amikor eddigi elszigeteltségéből kilépve, a pekingi nemzeti könyvtár első ízben vett részt nemzetközi konferencián, majd hívott meg delegációkat országába, s a könyvtárügy korszerűsítése kormányprogrammá vált.

Kína felmérte a helyzetét, s tudatában van annak, hogy mindenekelőtt az országon belül saját problémáit kell megoldania. Ennek nagyarányú előkészítő munkálatairól tanúskodnak a széles körű reformtörekvések, kezdve a nyelv- és írásszabályozási koncepcióktól, a korszerű könyvtárosképzésen keresztül az országos könyvtári hálózat központi irányításáig, koordinálásáig.

Kína részese kíván lenni a könyvtárak közötti nemzetközi együttműködésnek és a könyvtári erőforrások munkamegosztásának.

A KALÓZKIADÁS egyre virágzóbb üzletág, hála a fénymásolási technika fejlődésének. Az ilyen kiadások becslések szerint évi 1 billió dollár kárt okoznak a művek törvényes kiadóinak. Főként olyan országokban szaporodtak el, amelyek (mint India, Pakisztán, a Fülöp-szigetek) csatlakoztak ugyan a nemzetközi szerzői jogi egyezményekhez, de kormányuk nem képes ezeknek érvényt szerezni, ill. amelyek (mint Indonézia, Malaysia, Szingapur, Dél-Korea, Tajvan) nem is fogadták el az egyezményeket.

(International J. of Law Libraries, 1981. 1.no.)

A MOZGÁSSÉRÜLTEK ÉVÉNEK több rendezvényt szentel egy ausztráliai közművelődési könyvtár. Többek között „akadályversenyt” rendez a nagyközönség számára; a résztvevőknek mankóval, ill. tolószékben kell végigjárniuk a könyvtárat, hogy saját bőrükön érezzék, milyen nehézségekkel küzdenek a mindennapi életben a mozgássérültek.

(InCite, 1981. 4.no.)

AZ IDŐSZAKI KIADVÁNYOK NEMZETKÖZI AZONOSÍTÓ SZÁMÁNAK (ISSN) ALKALMAZÁSA AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK POSTAI SZOLGÁLATA CÉLJÁIRA

BARTLEY, L. K.: The International Standard Serial Number (ISSN) and its use by the United States Postal Service c. írása alapján (Unesco Journal of Information Science, Librarianship and Archives Administration. 2.vol. 1980. 4.no. 245–251.p.) SZILVÁSSY ZOLTÁNNÉ tömörítettéve.

Az ISSN

Az ISSN-t az a nemzetközi igény hívta életre, mely a változékony és elvben határozatlan ideig megjelenő időszaki kiadványok egyértelmű azonosítását kívánta biztosítani – bibliográfiai, kereskedelmi, nyilvántartási célokra. E feladat ellátására jött létre 1975-ben* az ISDS (International Serials Data System = Időszaki kiadványok adatait nyilvántartó nemzetközi számítógépes rendszer).

Az ISSN a bárhol, bármely nyelven és bárhogy bibliografizált időszaki kiadványok nemzetközi azonosító eszközévé vált és mint ilyen, egyetemesen hasznos eszközzé is, ezek szállításának, beszerzésének, katalogizálásának, raktározásának, sőt postai terjesztésének céljára.

1972-ben a Kongresszusi Könyvtár keretében megalakult az NSDP (National Serials Data Program = Időszaki kiadványok nemzeti adatnyilvántartási programja), amely az ISDS rendszerben az Egyesült Államok nemzeti központjának szerepét tölti be. Az NSDP folyamatosan ellátja ISSN-nel az Egyesült Államok területén megjelenő időszaki kiadványokat és közvetlen kapcsolatot tart fenn mind a kiadókkal és az indexelő-referáló szolgálatokkal, mind az érdekelt könyvtárakkal és a CONSER-terv (Co-operative Conversion of Serials Project) résztvevőivel.

1977-től kezdődően került sor az USPS-szel (United States Postal Service = Az Egyesült Államok Postai Szolgálat, a továbbiakban: EÁPSZ) való együttműködésre, mely világszerte érdeklődésre tarthat számot úgy is, mint a tágabb értelemben vett információátadás eredményeinek egyike.

* Helyesen: 1971-ben!

Az ISSN és az EÁPSZ

Az EÁPSZ a 60-as évek végén kísérletet tett arra, hogy kialakítsa saját számítógépes azonosító rendszerét, a postai díjszabás betartásának és a postai címzésekben előforduló változások ellenőrzésének céljából. Mintegy 36 000 periodikum címet látott el a rendszer hatjegyű számaival és 1978-ban hivatalosan is közzé tette az e számok kötelező használatára vonatkozó előírást. Erre az időre azonban az ISSN már oly mértékben tért hódított a kiadók és közreadók között, hogy az ISSN-nel szinte azonos célú azonosító szám párhuzamos alkalmazását a gyakorlatban bevezetni már nem lehetett.

Az NSDP és az EÁPSZ közti egyeztető tárgyalások nyomán megállapodás született, mely szerint:

- 1) Az ISSN-nek a PSZ-ben való alkalmazására való áttérés három fázisban történik, az első kettő a „nyomtatványként feladott”, illetőleg a „szabályos időközökben postázott”* címek számbavételét és ISSN-nel való ellátását célozza, a harmadik fázis a már működőképes rendszer, mely elsősorban az új és címváltozott címek ISSN-nel való ellátását, a továbbiakban pedig a folyamatos együttműködést biztosítja.

Az NSDP által jelzett ISSN-t a PSZ a feladást fogadó postai kirendeltséggel közli, amelyik azt a kiadóhoz közvetíti.

- 2) Az ISSN-nel még el nem látott kiadványok azonosítására átmenetileg (vagy küszöb alattiak esetében végleg) a PSZ-szám (az EÁPSZ saját azonosító rendszerének száma) szolgál, a kiadók az ISSN-re való áttérésig ezt a számot tüntetik fel kiadványaikon.
- 3) Az EÁPSZ minden cím számára megtartja adatbankjában a PSZ-számot – azonosítási céllal az ISSN-nélküli kiadványok esetében, és belső nyilvántartási számként valamennyi kiadvány számára. A PSZ változatlanul érvényes marad akkor is, ha a cím megváltozik és a kiadvány új ISSN-t kap.

A nyomtatványként feladott kiadványok számbavételi terve (1. fázis)

A terv gyakorlati célja az volt, hogy egybeejtse az EÁPSZ adatbankjában szereplő és az NSDP által is nyilvántartott mintegy 8000 címet. Minthogy a két eltérő gépi formátum nem tette lehetővé az adatok számítógépes egybevetését, az ellenőrzés nagy részét a gépileg kiíratott listák alapján, manuális úton kellett elvégezni. E feladat határidőre való elkészítéséhez a Kongresszusi Könyvtár 14 ezer dollár támogatást kapott (Council on Library Resources), továbbá igénybe vette három nagykönyvtár illetve információs szolgálat segítségét (Cornell University, Harvard University, Minnesota Interlibrary Telecommunications Exchange).

* „Second-class rate” és „controlled circulation rate” – a kettő közös ismérve, hogy évente legalább négyszer kell postázni az érintett kiadványt.

A munkálatok alapjául a CONSER-terv adatbankja szolgált, ahol az NSDP látja el a bibliográfiai rekordok szakmai ellenőrzését/jóváhagyását és ad ISSN számot az újonnan bejelentett címeknek.

A címösszevetések eredményeképp az EÁPSZ 1979 januárban mágnesszalagot kapott az NSDP-től, mely tartalmazta az ISSN-t, a PSZ-számot és egy rövid címet, ami lehetővé tette az ISSN-eknek az EÁPSZ adatbankba való bevezetését. A kiadók 90 napi türelmi időt kaptak az ISSN-nek a kiadványon való feltüntetésére.

A szabályos időközökben postázott kiadványok számbavételi terve (2. fázis)

A munkák e szakasza 1979 áprilistól augusztusig tartott, célja és módszerei azonosak voltak az 1. szakasszal, a munkákat azonban a Kongresszusi Könyvtár külső segítség nélkül végezte, minthogy mindössze 2300 cím azonosításáról volt szó.

A működőképes rendszer (3. fázis)

Az NSDP az EÁPSZ-szal való folyamatos együttműködést egy, az EÁPSZ központjában felállított NSDP-aláállomás révén biztosítja. Az iroda on-line terminál-összeköttetésben áll a CONSER adatbankkal. Feladata a különleges díjszabás alkalmazhatóságáért folyamodó kiadóknak az EÁPSZ-hez bejelentett új, vagy megújított kérelmeinek minősítése, illetőleg az érintett címek ISSN-nel való ellátása, továbbá az Egyesült Államokban terjesztett külföldi, ISSN-nélküli kiadványok esetében az illetékes nemzeti ISDS központok megkeresése abból a célból, hogy azok a szóbanforgó kiadványnak ISSN-t utaljanak ki.

Az együttműködés előnyei

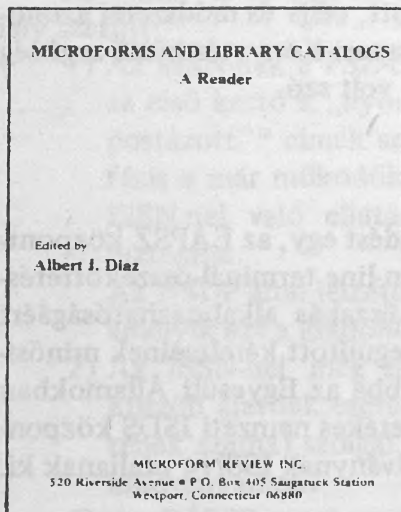
Az NSDP/EÁPSZ együttműködés általánosságban megfogalmazható haszna, hogy bebizonyosodott: az ISSN – mint arra elméletileg már oly sokan rámutattak – nemzetek feletti, a legkülönbözőbb gépi rendszereket összekapcsoló azonosító kód, melynek gyakorlati alkalmazhatósága még messze nincs kiaknázva.

Az együttműködés közvetlen előnye az ISSN-nek a postai terjesztésben való hasznosítása, azaz a kiadók megkímélése attól, hogy párhuzamosan két azonosító számot – egy nemzetközit és egy postait – tüntessenek fel kiadványaikon.

Eredménynek kell elkönyvelni azt a nemzeti szempontból is fontos tény, hogy az információközvetítésben leginkább érintett közösségeket kiszolgáló két nagy intézmény kölcsönösen betekintést nyert egymás feladataiba és az azokkal kapcsolatos problémákba, ami a jövőben közös munkákban feltétlenül a megértés és a megegyezés szándékát fogja erősíteni.

Ezen az erkölcsi hasznon túlmenően fontos tényező az is, hogy mindegyik érintett fél (ideértve a kiadókat is) nyilvántartásai adatgazdagabbakká és megbízhatóbbakká váltak, továbbá, hogy a postai terjesztés módozatainak analízise rávilágított a kiadók által alkalmazott kiadási „praktikák” indítékaira, melyek előtt a bibliográfus mindmáig értetlenül állt.

SZEMLE

Microforms and library catalogs. A reader. Ed. by DIAZ, A. J. Westport, Conn., Microform Review Inc., 1977. 282 p.

Mikroformák és könyvtári katalógusok. (Szöveggyűjtemény.)

Különféle előnyös tulajdonságainál fogva a mikroforma mint információhordozó a könyvtárakban is számos területen talált alkalmazásra a hatvanas évekig, mint pl.: a tárolási helyigény csökkentése; állománykiegészítés; állományvédelem (elsősorban gyorsan romló papírra nyomtatott dokumentumok tartalmi megmentése); könyvtárközi

kölcsönzés; kis példányszámú kiadványok előállítására és terjesztésére.

A legutóbbi két évtizedben számos új alkalmazási terület jelentkezett, közülük egyre több kapcsolódik a *könyvtári katalógusokhoz*. A kötet az ezzel összefüggésben megjelent nagyszámú cikk, tanulmány közül reprodukál huszonötöt.

A könyvtári katalógus előállításával kapcsolatos folyamatokban a mikrofilmtechnika alapvetően három különböző módon vehet részt. Az időbeni elterjedés, az igényelt technika fejlettségi szintje – ha nem is teljesen egyértelműen – az alábbi sorrend felállítását teszi lehetővé:

- katalóguskártyák sokszorosítása mikroformák segítségével;
- cédulakatalógus reprodukálása mikrofilmen vagy mikrofilmlapon;
- COM (Computer Output Microfilm = mikrofilmes számítógép-output) alkalmazása könyvtári katalógusoknál.

A mikrofilmtechnika katalógusokkal kapcsolatos alkalmazása vélhetően elég régi, bár első előfordulása bizonyosan nem ismert. Kétségtelen, hogy az 1950-es évek elején sok kanadai könyvtár katalógusát fényképezték le a kialakítandó központi katalógus számára; ezek egy részét cédulaformára konvertálták, más részét máig is mikrofilm formájában használják.

A katalóguscédulák sokszorosításának mikroformák közvetítésével való segítése olyan elektrosztatikus másolóberendezésen alapul, amely mikrofilmről készít szabad

szemmel olvasható papírnagyítást. Az első, széles körben elterjedt ilyen eszköz a Xerox Copyflo volt, a Harvard University könyvtárában 1963-tól alkalmazták ilyen célra. A módszer gyorsasága, a sokszorosított cédulák számának tetszőlegessége mellett igen kedvező költségmutatókat is eredményezett.

A Boston Public Library a mikrofilmmel a besorolási adatok kiemelését egyszerűsítette le, áttetsző, a leírásra helyezett lapokat használva. A University of North Carolina rendszere regionális ellátást céloz és alapját a Library of Congress cédulái alkották. Költségei a korábbi, szintén elektrosztatikai másoláshoz képest kedvezőek. K. L. Eggleston 1973-as cikke a kiskönyvtárak számára alkalmas, kooperatív géphasználton és MARC-mágnesszalagokon alapul, de a mikrofilmezéshez előzőleg katalógusformájú kiíratást állít elő.

A Hughes Aircraft Company új szakkönyvtár létesítésével összefüggésben vizsgálta a kötetkatalógus, a cédulakatalógus és a mikrofilmes katalógus alternatíváját (1963-ban). A más forrásokból készen beszerzett leírásokra támaszkodva a legolcsóbbnak ezek mikrofilmre vétele és így a könyvtár mikroformájú katalógusának kialakítása bizonyult.

A New Jersey State Library a katalógus archivális védelme érdekében vette filmre cédulakatalógusát, a rendszer kialakítása után azonban a legnagyobb eredmény e katalógus más könyvtáraknak való átadásában és így jelentős munkamegtakarításban jelentkezett. Más vonatkozásban szintén „központi szolgáltatásként” alkalmazta szakkatalógusa mikrofilmjét a Ramapo Catskill Library System központja (1970), a könnyen és eredményesen használható mikrofilmlap-készletet valamennyi tagkönyvtárába eljuttatva. A New York Public Library 1971–1972-ben igen kiterjedt és alaposan elemzett kísérletet végzett mikrofilmes katalógusokkal s a kétségtelen előnyök mellett számos járulékos kényelmetlenségre is rávilágított.

A Washington County Library illetőleg az Illinois State Library (mindkettő 1973-ban) szintén abban érzékelte a mikrofilmre fényképezett cédulakatalógus jelentőségét, hogy az könnyen és gyorsan eljuttatható más, érintett könyvtárakba.

A katalógus mikrofilmezésének elterjedését jól jellemzi, hogy 1974-ben a Library of Congress szabványszerű alapossággal kidolgozta a 16 mm-es mikrofilmen való katalógus-megjelenítés technikai és tartalmi előírásait.

A számítógéppel olvasható adattárból közvetlenül mikrofilmre történő fényképezés technikai lehetősége, a COM-technika felfedezése és elterjedése alapvetően megváltoztatta a mikrofilmtechnika és a könyvtári katalóguskészítés viszonyát, bekapcsolva ugyanakkor a számítástechnika eszközeit és eljárásait is.

A könyvtári szakirodalomban az elsők között S. Michael Malinconico ismertette ezt az eljárást és utált könyvtári alkalmazási lehetőségeire, köztük az egyszerűen és viszonylag olcsón naprakészen tartható, mikroformátumú és kötet-jellegű katalógus lehetőségére. Gyakorlatban megvalósított ilyen rendszerről (Lockheed, Technical Information Center) már 1966-ból vannak információk: a COM eljárást itt csaknem minden írott formában terjesztett, ill. előállított információs adattárra alkalmazták. Doris Bolef 1974-ben már rövid, de alapos elemzést adott ezekről a katalógusokról, összegezve hátrányait (olvasóberendezések szükségessége, használói ellenállás, szabványosítottság hiánya) és előnyeit (idő- és költségmegtakarítás, tetszőleges számú katalógus előállítható-

sága, csekély helyigény, könyvtárközi együttműködés javítása, központi katalógus egyszerű előállíthatósága).

Basil Stuart-Stubbs 1973-ban már hat angliai COM-katalógus rendszert hasonlított össze, s ezek egy része kiterjedt a szerzeményezés témakörére is. John R. Spencer (tanulmányából részletek olvashatók a kötetben) sokoldalú és alapos elemzést ad, kitérve szervezési, technikai és alkalmazási kérdésekre is.

Luisiana államban huszonegy könyvtár központi katalógust alakított ki COM eljárással, mikrofilmen. A bibliográfiai leírás helyett LC-számot használva ennek helyigényét igen csekélyre sikerült lezorítani, ugyanakkor használata kissé nehézkes.

Buckle és French cikke bemutatja azt a döntési folyamatot is, amelynek révén a Birmingham University Library a COM-katalógus mellett foglalt állást. K. J. Biermann 1975-ben megjelent tanulmánya áttekinti a cédulakatalógus automatizált alternatíváit és igyekszik figyelembe venni a különféle nagyságú könyvtárak közti különbségeket is.

A Georgia Tech Library által kialakított LENDS mikrofilmlap-katalógus létrejöttkor a hagyományos kötetkatalógust elemezték s ennek hátrányait igyekeztek kiküszöbölni, jórészt sikerrel. Meyer és Knapp a University of Texas olyan COM-katalógusról számol be, amelynek alapját nem saját feldolgozás, hanem az OCLC adatbázisa alkotja; az egyértelmű siker egyik összetevőjeként éppen a kooperatív megalapozást idézik.

A számítástechnika és a mikrofilmtechnika gyorsütemű elterjedését tapasztalva ez a szöveggyűjtemény nagy segítséget nyújthat a hazai könyvtárak technikai fejlesztéssel foglalkozó munkatársainak, gyakorló és leendő könyvtárosoknak egyaránt. A hagyományos, cédula formátumú könyvtári katalógus bizonyos értelemben válságban van, és nagyon is kétséges, hogy ez a válság a hagyományos technikai és szervezési eszközökkel leküzdhető-e. A nagyon újnak már semmiképp sem tekinthető, rendkívül gyorsan fejlődő eljárások alkalmazása aligha lesz hosszú ideig elodázható, s a számítógépek könyvtári alkalmazása előbb-utóbb szinte elkerülhetlenné teszi majd a mikrofilmmel kombinált katalóguselőállítás bevezetését is.

SÁRDY PÉTER

● ● ●

VIDEOKAZETTÁT KÖLCSÖNÖZ a könyvtárak számára egy amerikai cég. A könyvtár, egyéves szerződés keretében, 1–1 hónapra 6, 12 vagy 25 kazettát kaphat (darabját átlag 10 dollárért); havonta cserélik a készletet.

(American Libraries, 1980. 9.no.)

Normovanie práce vo vedeckých knižniciach. Zborník zo seminára konaného 19. júna 1979. v Bratislave. (Zost. M. FRATRIČOVÁ.) (Vyd.) Univerzitná knižnica v Bratislave. Bratislava, 1979. 108 p. Bibliogr. 53–56.p., 95–108.p.

Munkanormázás a tudományos könyvtárakban

A könyvtári, bibliográfiai és tájékoztató munka produktivitásának, hatékonyságának és minőségének emeléséhez fontos eszköz a munka normázása és a teljesítménynormák bevezetése a könyvtári munkába. A munkaelemzésen alapuló normák kidolgozása jelentős segítséget ad a könyvtárvezetés számára

a munkaszervezés, a munka- és munkaerőtervezés, ellenőrzés és értékelés területén.

Tág értelemben normának tekinthetők, ill. mutatószámokat is tartalmaznak a 1) törvények, kormányrendeletek, irányelvek, 2) szervezeti előírások, minta alapszabályzatok és szervezeti szabályzatok, 3) technikai normák, műszaki előírások, 4) a berendezésre, felszerelésre, személyzetre vonatkozó normák, mutatószámok, 5) költségnormák, és 6) teljesítménynormák. Világszerte legelterjedtebb az 1., 2. és 4. típus, a legkevésbé kidolgozott a 6. típus, a teljesítménynormák csoportja.

A könyvtári teljesítménynorma olyan követelmény, amely előírja hogy mennyi könyvtári munkát szükséges a kívánt eredmény elérésére fordítani, ill. hány munkaóra szükséges meghatározott munkateljesítményhez. A teljesítménynorma olyan mérőszám, amely meghatározza a könyvtáros 100%-os tevékenységét; két formája lehetséges, időnorma és mennyiségi norma. A teljesítménynormák tehát mennyiségileg állapítják meg az egyes munkafolyamatok és műveletek időigényét az adott munkaszervezet keretein belül. Bevezetésük elősegíti a munka átszervezését, a munkafolyamatok egyszerűsítését, a felesleges műveletek kizárását, jobb munkamódszerek bevezetését.

A teljesítménynormák kidolgozását általában munkaelemzés előzi meg: a munkaidő-felhasználás elemzése munkanap- és műveletfényképezéssel, a munkafolyamatok elemzése, az adott munka tartalmának vizsgálata. A teljesítménynormák kidolgozásának egyéb módszerei: statisztikai adatgyűjtés, ill. szakértők általi kidolgozás.

A teljesítménynormákat a könyvtári munka majd minden területén lehet alkalmazni: pl. állománygyarapítás, leíró katalogizálás, osztályozás, tárgyszavazás, katalógusszerkesztés – cédulabesorolás, raktározás; a szolgáltatások közül részben normázható a tájékoztató tevékenység, a legkevésbé normázható a bibliográfiai és irodalomkutatási tevékenység. A normák főképpen a manuális, rutinjellegű műveleteknél használhatók, de lehetőség van az olyan szellemi alkotó munkák mutatószámainak meghatározására is,

mű írások. A kötet némely darabja azonban valami műfaji zavarodást mutat: nem tesz szerencsés különbséget a forrásközlés és a feldolgozás között. E tekintetben jellemző *Szelestei N. László* metódusa, aki egy 18. századi tudósunk, Perliczi János Dániel életútját és munkásságát ismerteti kiadatlan levelei alapján. Az egyik fejezet „Nevelési módszere” cím alatt összesen három sorból áll, amit 150 soros idézet követ egy Perliczi-levélből (jó felében latinul); ez a fejezet. A levelek tehát maradnak továbbra is kiadatlanok, a véleményalkotás pedig továbbra is a témát nem ismerő jámbor olvasóra hárul. Egyébként is szembeszökően sok az idézet, jó esetben kiadatlan, vagy nehezen hozzáférhető szövegekből. Igen érdekesek például Tábori Pál „személyes közlései” *Markovits Györgyi* cikkében, vagy ugyanitt az alig megközelíthető emigrációs irodalomból vett részletek; de fölöslegesen látszik 40 sort idézni Déry Tibor nyomtatásban megjelent írásából meg ugyanannyit Az angol irodalom kincsházának előszavából. Más cikkekben is nélkülözhetők lettek volna a szó szerinti átvételek Kőhalmi Bélától, Szabó Ervintől és másoktól. Ezek az idézetek többnyire az olvasóra bizzák a szerző dolgát, a lényeg kibányászását, méghozzá anélkül, hogy az egész anyagba beavatnák. Ráadásul a szövegek egy része latin, német nyelvű: a fordítás is az olvasó dolga.

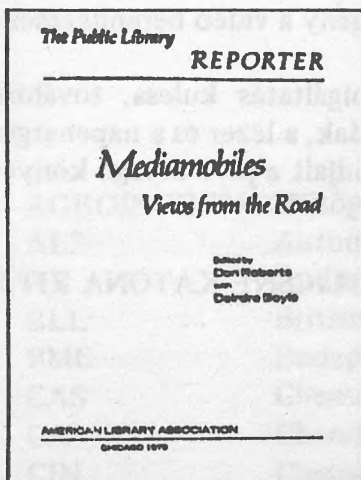
KULCSÁR PÉTER

A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRA tudományos tájékoztató munkája keretében 1967. óta közreadja az „Európai műszaki egyetemek és főiskolák szakosítási rendje” c. kiadványsorozatot, melynek IX. kötete Norvégia-Svédország felsőoktatási rendszerét és intézményeit ismerteti.

E kiadványsorozattal a könyvtár országos jelentőségű feladatot vállalt, ugyanis a rendelkezésre álló bel- és külföldi kiadványok nem nyújtanak áttekintést az illető ország felsőoktatásáról, csak részinformációkat közölnek. A „Norvégia-Svédország” c. kötet bevezető tanulmánya ismerteti az oktatási struktúrát, táblázatokat, grafikonokat tartalmaz a hallgatókra, oktatókra stb. vonatkozóan.

A kötet 4 norvég és 9 svéd egyetem, műszaki egyetem illetve főiskola történetét, szervezeti felépítését, tanterveit, órarendjeit, az elnyerhető diplomák és fokozatok fajtáit ismerteti.

Mediamobiles. Views from the road. Ed. by ROBERTS, D. — BOYLE, D. Chicago, ALA, 1979. 116 p.

Mozgó mediotékák. Látvány az utakról

Rövidesen 100 esztendeje lesz, hogy az Amerikai Egyesült Államok útjain feltűntek a közművelődési könyvtárak bibliobuszai. Mi a gépjárművet gyártók és a felhasználók eddigi tapasztalatai, mi a mozgó könyvtári szolgáltatás jövőbeni fennmaradásának lehetősége a növekvő üzemanyagárak és fenntartási költségek mellett, milyen módon lehet a növekvő olvasói igényeket kielégíteni a technika adta lehetőségekkel?

A választ hét amerikai közművelődési könyvtár és ötféle típusú bibliobusz alváz- és karosszériagyártó szakemberei mondják el az 1972–73-ban, az American Library Association gondozásában készített jelentésben, amelyet most a jelenlegi helyzetre aktualizáltak.

A közművelődési könyvtárak mozgókönyvtári szolgáltatását végző járműveket nem *bibliobusz*, hanem *mozgó mediotéka* elnevezéssel kellene illetni. Ugyanúgy, mint a könyvtárakban, a mozgó szolgáltató járműveken is eltolódott az arány a hagyományos és nem hagyományos dokumentumok tekintetében. Kezdetben az állomány 10%-a volt az ún. nem hagyományos és 90%-a nyomtatott dokumentum, ma ez az arány 40%:60%.

Miután a mozgó könyvtári szolgáltatás a könyvtár szerves részét képezi, így a szolgáltatásnak is olyannak kell lennie, hogy az olvasók igényét kielégítse és a nagytömegű információ megfelelő formában kerüljön az olvasókhhoz.

Nőtt a mediotékák iránti igény, ezért a járműveket tervező és gyártó, valamint a könyvtári szakemberek együttes munkájára volt szükség egy megfelelő új konstrukció létrehozásához.

A „mozgó mediotéka” buszok konstrukciójukban eltérnek a hagyományos bibliobuszoktól. A súlyfaktor ugyanis jelentős tényező lett. A mediotékákat szállító járművek kisebbek, mozgékonyabbak, szerkezetük könnyebb, és ennek megfelelően az üzemanyag-szükségletük is alacsonyabb. Az üzemanyag megtakarítás céljából például elektronikus gyújtással szerelték fel a buszokat, a motorhűtőfolyadék cirkuláltatásával oldják meg az autóbusz fűtését, az ajtóknál hőszilipet alkalmaznak stb. Idősek, mozgássérültek, gyerekek könnyebb közlekedése érdekében hidraulikus emelő szerkezetet szereltek egyes buszokra, valamint az ajtókat szélesebbre konstruálták.

Az autóbusz belső kialakítása is eltér a bibliobusztétól. A könyvtároló állványokon kívül szekrények, audiovizuális tároló bútorok is helyet kaptak. Színház típusú autóbuszok is előfordulnak, amelyekben a belső teret úgy alakították ki, hogy ott kb. 40 fő

elférjen, akár a szőnyegpadlón ülve a kis színpad előtt, ahol bábműsorokat, filmvetítést, ismeretterjesztő műsorokat tarthatnak.

A járműveket a legkülönbébb technikai eszközökkel és berendezésekkel szerelték fel, így belső, és néhol külső hangosító berendezéssel, 2 sávós rádió-telefonnal, adó-vevő készülékkel, audiovizuális berendezésekkel: lemezjátszóval, magnetofonnal, televízióval, mikrofilmolvasó és nagyító berendezésekkel stb. Egyre nő az igény a video berendezésekkel felszerelt autóbuszok iránt.

Csereszabatoság, bővíthetőség a mobil könyvtári szolgáltatás kulcsa, továbbá a technika adta lehetőségek, a mikrohullámú adások, a műholdak, a lézer és a napenergia hasznosítása mind bővítheti az információ szolgáltatásának módjait a jövő mozgó könyvtári szolgáltatásában.

KIGLICSNÉ KATONA RITA

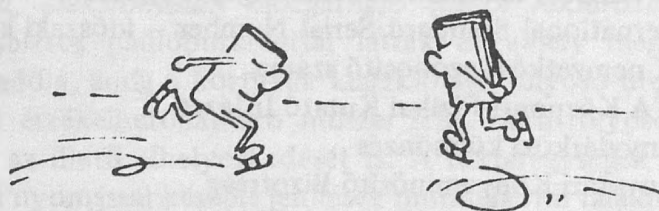
A KONGRESSZUSI KÖNYVTÁR vakok és testi fogyatékosok számára nyújtott országos szolgáltatása 56 regionális és majdnem 200 helyi könyvtárat érint. Az ellátandó hátrányos helyzetűek száma 7,6 millióra becsülhető. Az évi közel 26 millió dolláros költségvetésből körülbelül 600 000 olvasót láthatnak el. Évente több mint 13 millió példány forog az Egyesült Államok hátrányos helyzetű állampolgárainak körében. — Az érintett könyvtárak számára a „beszélő könyvek”, lemezek, kazetták, hangszalagok — amelyeket sokszor 30–30 példányban kell tárolni — raktározása, a raktári tér üzemeltetése-karbantartása okozza a legnagyobb gondot, igényli a legnagyobb költségráfordítást. Ugyanakkor az e szolgáltatásban részt vevő könyvtárak célja is a költség- és energiatakarékosság. Mindezt ráadásul úgy kell megoldaniuk, hogy szolgáltatásaik választéka és színvonala ne csökkenjen. — Nemrégiben olyan új eljárást mutattak be a „beszélő könyvek”-et gyűjtő könyvtárak számára, amely a hagyományoshoz képest szinte 100%-kal növeli a rakodótér kapacitását, s a helymegtakarításon kívül jelentős beruházási, energia- és karbantartási költségmegtakarítást eredményez. A Daytona Beach-i Florida Regional Library „hangos könyvek” tárolására, vakok és testi fogyatékosok általi használatra alkalmas, nagy kapacitású, kis helyigényű, elektromosan mozgatható tömör raktározási rendet vezetett be. A rendszert üzembiztos padlóburkolattal látták el, amely megakadályozza a polcok elmozdítását mindaddig, amíg a közöttük kialakítható folyosó üressé nem vált. A polcok mindkét végén jól érzékelhető/látható műszer jelzi, ha a folyosót használja valaki. Ez a műszer mutatja az illető elhelyezkedését is. A raktáregységek külső felületén braille írással és nagybetűs nyomással készült jelölések mutatják: mi található a polcokon.

(Special Library. 7.vol. 1980. 11.no.)

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AGROINFORM	Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium Információs Központja
ALS	Automated Library Systems
AV	Audiovizuális
BLL	British Lending Library
BME	Budapesti Műszaki Egyetem
CAS	Chemical Abstracts Service – Kémiai Referáló Szolgálat
CA	Chemical Abstracts
CIN	Chemical Industry Notes
CLSI	Computer Library Services, Inc. (USA)
COM	Computer Output Microfilm – mikrofilmes számítógép-output
DISISS	Design of Information Systems in the Social Sciences – társadalomtudományi információs rendszerek tervezése
EÁPSZ	Egyesült Államok Postai Szolgálat (ld. USPS – United States Postal Service)
ETO	Egyetemes Tizedes Osztályozás
ÉSZ	Építésügyi Szabvány
ÉTK	Építésügyi Tájékoztató Központ
FORTTRAN	FORmula TRANslator
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions – Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége
INTAMEL	International Association of Metropolitan City Libraries – a nagyvárosi könyvtárak nemzetközi szövetsége
ISBN	International Standard Book Number – nemzetközi szabványos azonosító könyvszám
ISDS	International Serials Data System – időszaki kiadványok adatait nyilvántartó nemzetközi számítógépes rendszer
ISSN	International Standard Serial Number – időszaki kiadványok és sorozatok nemzetközi azonosító száma
KFKI	MTA Központi Fizikai Kutató Intézet
KKK	Könyvtárközi kölcsönzés
KKMB	Könyvtári Könyvminősítő Bizottság
KMK	OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ
KNEB	Központi Népi Ellenőrzési Bizottság

KÖZDOK	Közlekedési Dokumentációs Vállalat
LC	Library of Congress
LENDIS	Library Extends Catalog Access and New Delivery Service
LID	Lektur Informatie Dienst
MARC	Machine Readable Cataloguing – géppel olvasható katalogizálás
MGYE	Magyar Gyógyszeripari Egyesülés
MM	Művelődési Minisztérium
MNB	Magyar Nemzeti Bibliográfia
MSZ	Magyar Szabvány
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
MTESZ	Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége
NBLC	Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum – Holland Könyvtári és Olvasási Központ
NIMDOK	Nehézipari Műszaki Dokumentációs és Fordító Iroda
NSDP	National Serials Data Program – Időszaki kiadványok nemzeti adatnyilvántartási programja
OCLC	Ohio College Library Center – On-line Computer Library System
OSZK	Országos Széchényi Könyvtár
PICA	Project ge Intereerde Catalogus Automatisering
SZKSZSZ	Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat
UAP	Universal Availability of Publications – egyetemes hozzáférhetőség
UBC	Universal Bibliographic Control – Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – ENSZ Nevelésügyi Tudományos és Kulturális Szervezet
USPS	United States Postal Service – Egyesült Államok Postai Szolgálat (ld. EÁPSZ)
UVTEI	Ústředí Vědeckých, Technických a Ekonomických Informací – Tudományos Műszaki és Gazdasági Tájékoztatási Központ (Csehszlovákia)
VINITI	Vseszjuznüj insztitut naucsnoj i tehniczeszkaj informacii – Össz-szövetségi Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Intézet (Szovjetunió)
VIZDOK	Vízügyi Dokumentációs és Továbbképző Intézet
VVEKK	Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára

A Schulbibliothek Aktuell humorából.

CONTENTS

WALLESHAUSEN GYULA: Do libraries develop – or increase only? (Reflections about innovation). – Ranganathan's fifth library law emphasizes one-sidedly the growth – and quantitative change of the library. (The library is a growing organism). The passive cognizance of growth causes considerable difficulties why the unhealthy increase must be compensated by the deliberate development (innovations) of a complex system approach. For this, the leaders' economical attitude and their receptivity towards new ideas are necessary. The presented example is: the development of catalogue proves that innovations may be of intellectual nature; these do not require financial investments (e.g. organization, rationalization, etc.); further on, they can have a technical character. Recently, however, the significance of innovations of technical character has increased. In the library the progress = growth + development. [405–413.p.]

BERECZKY LÁSZLÓ: Új Könyvek (New Books) – its present and future. – The fundamental function of Új Könyvek, published since 1965, is the annotated and evaluative processing of Hungarian book production for libraries. In the course of its development it becomes suitable to provide for ever new tasks: according to its tendencies it proceeds towards a complex service system. Its most important functions are: a) it is a bibliographical journal; b) it is a consulting organ for stock building (acquisition and weeding out); c) it offers a critical review; and d) it is an information tool. The most important aim of changes, „reforms”, realized step by step in the contents of the Új Könyvek since 1980, is to accomplish above function system. The most significant changes are: a) the Új Könyvek does not appear in the traditional issue-format but on loose leaves; b) its descriptions are prepared mechanically and according to the new bibliographical description standard; c) the quarterly indexes and yearly cumulative volumes facilitate its use. – In the function system of the Új Könyvek a good many other publications are included, too, besides the basic series. E.g. the pieces of the series „Small mirror of libraries” which fill the part of the retrospective recommendatory bibliography (in small libraries the catalogue in book form). These series give descriptions and contents of themes covering the most significant works published since 1945. [414–421.p.]

ANTAL LÁSZLÓ: About non-professional book publishing. – In consequence of the development in the field of political, economic and cultural life the so-called non-professional book publishing activity has started to develop speedily, in addition to the 19 professional book publishers and the monopolised publishers. The dynamism of development surpasses by far that of the professional publishers. About 50 per cent of all published titles and some 10 per cent of the number of copies are issued by the non-professional publishers. Works published to no purpose, of low level and edited unprofessionally exist, too. The transgression of press laws is a frequent occurrence. There are a great number of too expensive publications of extravagant get-ups and for purposes of representation. However, the majority fulfils real social requirements why it is important to offer information on them in a country-wide organized manner. [422–428.p.]

URBÁN LÁSZLÓ: Letter to the architects. Worrying about handicapped persons. – We have to make realize the antagonistic connection between wheels and stairs. The traffic of handicapped visitors, limited in their motion, must be ensured in principle by using slopes going round the stairs. In case of larger difference in level, lift or lever should be built in, dimensioning them for wheel chairs. Doors and lavatories must be measured and the disabled persons' interest considered. [429–431.p.]

EGYHÁZY TIBORNÉ – KOVÁTS ZOLTÁN: Ten years development of the Computerized Chemical Literary Surveying Service. – The Central Library of the Chemical University in Veszprém (VVEKK) started ten years ago to realize the computerized chemical information search. In order to develop a national service it was necessary to select carefully the data collection, to ensure the programme, the computer, as well as the needed financial means. Finally, the VVEKK organized the users' circle interested in the new service. Since then, the Library launched a further SDI (Selective Dissemination of Information) which processes information on chemical marketing. The development of a retrospective data collection is also in process. On account of demands towards retrospective bibliographies the Library would like to join, by the help of an on-line terminal, the international data banks. [432–435.p.]

KOVÁTS ZOLTÁN – DÖMÖTÖR LAJOSNÉ: Effect of the Computerized Chemical Literary Surveying Service on other fields of library services. – As a result of the Computerized Chemical Literary Surveying Service at the Central Library of the Chemical University, Veszprém requirements towards primary chemical literature have increased. This growth reflects numerically in the increasing number of xerox copies prepared from the Library's own stock and from the documents acquired in inter-library loan. Information flow became faster and a larger variety than earlier is instituted in the field of the required document types. The traditional university library developed to a service oriented information centre. [435–438.p.]

TÓTH JÁNOSNÉ: Experiences gained during the processing of a county newspaper. Index of the *Veszprémi Napló*. 1945–1979. – In the course of the local knowledge activity the members of the Eötvös Károly County Library, Veszprém processed in form of an index the newspaper of Veszprém County entitled „Veszprémi Napló”. The material covering 35 years was processed in a single complex alphabetical index. This index includes the personal names, geographical names, the names of institutions and the subject headings. The article treats the ideas and their solving which presented themselves in the course of the work. [439–445.p.]

ZENGŐ GÁBOR – ZENGŐ GÁBORNÉ: Proposal for a catalogue of new type. (*News release.*) [446–447.p.]

Outlook

LINE, M. B.: Design of information services in the social sciences. – *Summary* prepared on the basis of the author's lecture published in IFLA General Conference, 1980. 13 p. [448–450.p.]

CHANDLER, G.: The Chinese library system. – *Summary* prepared on the basis of the article published in *International Library Review*, 12.vol. 1980. 4.no. 393–427.p. [451–456.p.]

BARTLEY, L. K.: The International Standard Serial Number and its use by the United States Postal Service. – *Summary* prepared on the basis of the article published in *Unesco Journal of Information Science, Librarianship and Archives Administration*. 2.vol. 1980. 4.no. 245–251.p. [457–459.p.]

Reviews

Microforms and library catalogs. A reader. Ed. by DIAZ, A. J. Westport, Conn. Microform Review Inc., 1977. 282 p. (Rev. by SÁRDY Péter.) [460–462.p.]

Normirovanie práce vo vedeckych knizniciach. Standardization of work in research libraries. Comp. by M. FRATRICOVÁ. Bratislava, Univerzitná kniznica v Bratislave, 1979. 108 p. Bibliogr. 53–56.p., 95–108.p. (Rev. by RÁCZ Ágnes.) [463–464.p.]

Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve, 1978. Year-book of the National Széchényi Library, 1978. Ed. by NÉMETH Mária. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1980. 618 p. (Rev. by KULCSÁR Péter.) [465–466.p.]

Mediamobiles. Views from the road. Ed. by ROBERTS, D. – BOYLE, D. Chicago, American Library Association, 1979. 116 p. (Rev. by KIGLICSNÉ KATONA Rita.) [467–468.p.]

INHALT

WALLESHAUSEN GYULA: Entwickeln sich die Bibliotheken – oder vergrössern sie sich nur? (Gedanken über die Innovation.) – Das fünfte Gesetz Ranganathans (The Library is a growing organism) betont einseitig die Vergrösserung der Bibliothek und ihre quantitative Wandlung. Die passive Kenntnisnahme verursacht ernste Schwierigkeiten, weshalb die unheilsame Vergrösserung mit einer bewussten Entwicklung (Innovationen) der komplexen Systemanschauung kompensiert werden muss. Dazu ist die wirtschaftliche Anschauung der Leiter und ihre Rezeptivität dem Neuen gegenüber notwendig. Das vorgeführte Beispiel ist; die Entwicklung der Kataloge beweist, dass die Innovationen einen intellektuellen Charakter haben können, die keine finanzielle Mittel (z.B. Organisation, Rationalisierung usw.) beanspruchen. Sie können auch einen technischen Charakter haben. Die Innovationen technischen Charakters haben in den letzten Jahren eine grössere Bedeutung. In der Bibliothek ist der Fortschritt gleich mit Vergrösserung + Entwicklung. [405–413.p.]

BERECZKY LÁSZLÓ: Die „Neue Bücher“ (Új Könyvek) – ihre Gegenwart und Zukunft. – Die Grundaufgabe der Neuen Bücher, veröffentlicht seit 1965, ist die annotierte und bewertende Bearbeitung der ungarischen Buchproduktion, für die Bibliotheken bestimmt. Im Laufe ihrer Entwicklung eignet sie sich dazu immer neuere Aufgaben zu versorgen: ihren Tendenzen entsprechend wird sie ein komplexes Dienstleistungssystem aufbauen. Die wichtigsten Funktionen sind: a) bibliographische Zeitschrift; b) Erteilung von Ratschlägen für den Bestandsaufbau (Anschaffung und Aussonderung); c) kritische Rundschau; d) Informationsmittel. Das wichtigste Ziel der Änderungen, „Reformen“ die sich im Inhalt der Neuen Bücher seit 1980 schrittweise verwirklichen, ist, das obige Funktionssystem zu entfalten. Die wichtigsten Änderungen sind, wie folgt; a) Die Neue Bücher erscheint nicht mehr in dem traditionellen Heftformat sondern als Loseblattausgabe; b) Die Beschreibungen werden den neuen bibliographischen Beschreibungsstandards gemäss, auf mechanischem Wege durchgeführt; c) Die Benützung wird mit vierteljährlichen Indizes und jährlichen Kumulationen erleichtert. In das Funktionssystem der Neuen Bücher gehören ausser den Stammserien, auch etliche Veröffentlichungen, wie z.B. die Serie betitelt „Kleiner Bibliotheksspiegel“, welche die Rolle der retrospektiven empfehlenden Bibliographie (in kleinen Bibliotheken Bandkataloge) ausfüllen. Diese Serie bietet Beschreibung und Inhaltsangabe der wichtigsten Werke einzelner Themenkreise, die seit 1945 veröffentlicht wurden. [414–421.p.]

ANTAL LÁSZLÓ: Über den nicht professionellen Buchverlag. – Infolge der Entwicklung des politischen, wirtschaftlichen und kulturellen Lebens in Ungarn, entwickelte sich, ausser den 19 professionellen Verlagen und den monopolisierten Verlegern, die sogenannte nicht professionelle Verlagstätigkeit in raschem Tempo. Ihre dynamische Entwicklung übertrifft um ein Gutes dieselbe der professionellen Verleger. Ungefähr 50 Prozent der sämtlichen zur Veröffentlichung gelangenden Titel und etwa 10 Prozent der Auflage wird von nicht professionellen Verleger veröffentlicht. Es gibt auch überflüssig veröffentlichte, nicht fachgemäss verfasste Werke von niederem Niveau. Die Verletzung der Presseverordnungen kommt häufig vor. Kostspielige Publikationen in verschwenderischer Ausführung und zu repräsentativen Zwecken werden zu oft veröffentlicht. Die Mehrheit jedoch erfüllt effektive gesellschaftliche Ansprüche, weshalb es notwendig ist über dieselbe in einer national organisierten Weise zu informieren. [422–428.p.]

URBÁN LÁSZLÓ: Brief an den Architekten mit Sorge für die zu Rollstühlen gebundenen Invaliden. – Das Verhältnis zwischen den Rädern und Treppen muss bewusst gemacht werden. Den Verkehr der Besucher, die in ihrer Bewegung behindert und beschränkt sind, soll man prinzipiell sichern, usw. mit fallendem, die Treppen umgehendem Gelände. Im Falle höherer Flächendifferenzen sollen Fahrstühle oder Heber eingebaut werden für Rollstühle dimensioniert. Türen und Nebenräume sollen ebenfalls dimensioniert werden um die Interessen der Invaliden nicht zu vergessen. [429–431.p.]

EGYHÁZY TIBORNÉ – KOVÁTS ZOLTÁN: Zehn Jahre des Komputersierten Chemischen Fachliterarischen Beobachterdienstes. – Die Zentralbibliothek der Veszprémer Chemischen Universität (VVEKK) hat vor 10 Jahren die Verwirklichung einer komputersierten chemischen Informationsrecherche in Angriff genommen. Zum Ausbau der nationalen Dienstleistung war es notwendig die Datensammlung bedacht zu wählen, das Programm und den Komputers, wie auch den benötigenden finanziellen Rahmen zu sichern. Zuletzt hat die VVEKK den Benutzerkreis der neuen Dienstleistung organisiert. Seitdem hat die Bibliothek eine weitere SDI (selektive Informationsverbreitung) in Gange gesetzt, die chemische-marketing Informationen bearbeitet; der Aufbau der retrospektiven Datensammlung ist auch eingeleitet Wegen Ansprüchen der retrospektiven Bibliographien gegenüber, möchte sich die VVEKK mit Hilfe von on-line Terminals, den internationalen Datenbanken anschliessen. [432–435.p.]

KOVÁTS ZOLTÁN – DÖMÖTÖR LAJOSNÉ: Die Wirkung des Komputersierten Chemischen Fachliterarischen Beobachterdienstes auf die sonstigen Gebiete der Bibliotheksdienste. – Infolge des seit 1971 funktionierenden Komputersierten Chemischen Fachliterarischen Beobachterdienstes der Zentralbibliothek der Veszprémer Chemischen Universität, erhöhte sich der Anspruch der primären Fachliteratur gegenüber. Dies widerspiegelt sich zahlenmässig in der erhöhten Zahl der Xeroxkopien, angefertigt vom eigenen Bestand und in der erhöhten Zahl der Dokumente angeschafft im Wege des auswärtigen Leihverkehrs. Der Informationsfluss wurde schneller und es zeigte sich eine grössere Verschiedenartigkeit als früher auf dem Gebiet der benötigenden Dokumententypen. Die traditionelle Universitätsbibliothek wurde eine auf Dienstleistungen orientierte Informationszentrale. [435–438.p.]

TÓTH JÁNOSNÉ: Erfahrungen der Erschliessung einer Komitatszeitung. Index der Veszprémi Napló. 1945–1979. – Die Mitarbeiter der Veszprémer Eötvös Károly Komitatsbibliothek erschlossen im Rahmen ihrer ortskundigen Tätigkeit die Zeitung des Komitats Veszprém in Form eines Indexes. Das Material umfasst 35 Jahre in einem einzigen komplexen alphabetischen Index. In diesem Index sind die Personennamen, geographische Namen, Namen der Institutionen und auch Schlagwörter inbegriffen. Der Artikel behandelt die während der Arbeit aufgetauchten Gedanken und ihre Lösung. (000–000. p.) [439–445.p.]

ZENGŐ GÁBOR – ZENGŐ GÁBORNÉ: Vorschlag für einen Katalog neuen Typs. (Bericht.) [446–447.p.]

Ausblick

LINE, M. B.: Design of information services in the social sciences. Planung der Informationsdienste auf den Gebieten der Gesellschaftswissenschaften. – Zusammenfassung des Vortrages. IFLA General Conference, 1980. 13 S. [448–450.p.]

CHANDLER, G.: The Chinese library system. Das chinesische Bibliothekssystem. – Zusammenfassung des Artikels veröffentlicht in Int. Libr. Rev. 12.Band. 1980. 4.No. 393–427. S. [451–456.p.]

BARTLEY, L. K.: The International Standard Serial Number (ISSN) and its use by the United States Postal Service. Die Internationale Standardnummer periodischer Schriften und ihre Benützung im Postdienst der Vereinigten Staaten. – Zusammenfassung des Artikels veröffentlicht in Unesco Journal of Information Science, Librarianship and Archives Administration. 2. Band. 1980. 4.No. 245–251. S. [457–459.p.]

Rezensionen

Microform and library catalogs. A reader. Mikroformen und Bibliothekskataloge. Chrestomathie. Verf. DIAZ, A. J. Westport, Conn. Microform Review Inc., 1977. 282 S. (Rez.: SÁRDY Péter.) [460–462.p.]

Normirovanie práce vo vedeckych knizniciach. Arbeitsnormung in wissenschaftlichen Bibliotheken. Zusammengestellt: M. FRATRICOVÁ, Bratislava, Universitná kniznica v Bratislave, 1979. 108 S. Bibliogr. 53–56. S., 95–108. S. (Rez.: RÁCZ Ágnes.) (000–000. p.) [463–464.p.]

Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve, 1978. Jahrbuch der Nationalbibliothek Széchényi, 1978. Verf. NÉMETH Mária. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1980. 618 S. (Rez.: KULCSÁR Péter.) [465–466.p.]

Mediamobiles. Views from the road. Wandermedibliotheken. Anblick von der Strasse. Verf. ROBERTS, D. – BOYLE, D. Chicago. American Library Association, 1979. 116 S. (Rez.: KIGLICSNÉ KATONA Rita.) [467–468.p.]

СОДЕРЖАНИЕ

ВАЛЛЕСХАУСЕН ДЬЮЛА: Развиваются ли библиотеки или только растут? (Мысли об инновации.) — Рост библиотеки — ее количественное изменение — односторонне подчеркивается в пятом законе Ранганатана (The library is a growing organism.) Пассивное принятие к сведению роста надо уравновесить сознательным развитием комплексного системного подхода (инновациями). Для этого потребуется экономический подход и восприимчивость к новостям руководителей. Представленный пример: развитие каталогов доказывает, что инновации могут быть интеллектуального характера, которые не требуют материальных средств (напр. организация и рационализация и т.д.), а также технического характера. Но в последнее время увеличилось значение инноваций технического характера. Прогресс в библиотеке = рост + развитие. [стр. 405—413]

БЕРЕЦКИ ЛАСЛО: "Новые книги" (Új Könyvek) — настоящее и будущее. — Основная функция вышедшего с 1965 г. журнала "Новые книги" — это аннотированное и оценивающее раскрытие венгерского книжного продукта для библиотек. Но в ходе развития он станет способным заполнять все новые и новые задачи: по своим тенденциям он идет к построению комплексной системы обслуживания. Его важнейшие функции: он является а) библиографическим журналом, б) инструкцией по вопросам строения фонда (комплектования и исключения из фонда, в) критическим обзором, г) информационным средством. Главная цель реформы, изменений, осуществляемых постепенно с 1980 года в журнале "Новые книги" — это расширение вышеуказанной функциональной системы. Перечисляем важнейшие изменения: а) "Новые книги" появляется не в традиционном журнале, а на листах, б) описания составляются с использованием нового стандарта библиографического описания, автоматизированным путем, в) его пользование облегчается ежеквартальными указателями и годовыми кумуляциями. В функциональную систему журнала "Новые книги" кроме основной серии входит еще несколько других изданий, как напр. тома серии "Библиотечное зеркало", играющие роль ретроспективной рекомендательной библиографии (в маленьких библиотеках — роль печатного каталога), которые сообщают библиографическое описание и рецензию важнейших произведений одной или другой области, вышедших после 1945 г. [стр. 414—421]

АНТАЛ ЛАСЛО: О непрофессиональном книгоиздательстве. — В результате развития политической, хозяйственной и культурной жизни в Венгрии началась сильно развиваться т.н. непрофессиональная издательская деятельность кроме 19 профессиональных издательств и церковных издательств. Динамизм развития намного превосходит профессиональные издательства. Почти 50% издаваемых произведений, и почти 10% тиража выходит в издании непрофессиональных издательств. Среди них имеются и излишние, неумело отредактированные и низкого уровня произведения. Часто нарушаются законы о печати. Очень много слишком дорогих, расточительно оформленных изданий с репрезентативной целью. Но большинство изданий непрофессиональных издательств удовлетворяет действительные общественные потребности, поэтому важно организовать информацию о них в государственном масштабе. [стр. 422–428]

УРБАН ЛАСЛО: Письмо к архитекторам по случаю Международного года инвалидов. — Нам приходится способствовать осознанию антагонистического отношения колес и лестниц. Движение лиц, неспособных неорганично двигаться, находящихся в невыгодном положении (т.е. инвалидов) надо принципиально обеспечить такими склонами, которые обходят лестницы. В случае большей разности уровней надо встроить в здание лифт или элеватор, с размером, способным для перевозки инвалидов. Размеры дверей и подсобных помещений надо определить так, чтобы не забывать об интересах инвалидов. [стр. 429–431]

ЕДЪХАЗИ ТИБОРНЭ — КОВАЧ ЗОЛТАН: Десятилетнее развитие служб библиотеки Химического университета в г. Веспрем: ИРИ по химической литературы с помощью ЭВМ. — Библиотека химического университета в г. Веспрем 10 лет тому назад начала осуществить ИРИ по химической литературы с помощью ЭВМ. Для построения обслуживания общегосударственного масштаба надо было осмотрительно выбрать базу данных, и обеспечить программу, электронно-вычислительную машину, а также необходимые материальные средства. Наконец Библиотека организовала круг пользователей нового обслуживания. С тех пор в Библиотеке началось новое обслуживание в режиме ИРИ, в рамках которого обрабатывается информация по химической промышленности и организации рынка (marketing), и также строится ретроспективная база данных. Из-за потребностей в ретроспективных библиографиях Библиотека хотела бы присоединиться к международным банкам данных с помощью терминалов в режиме „on-line”. [стр. 432–435]

КОВАЧ ЗОЛТАН — ДЕМЕТЕР ЛАЙОШНЭ: Десятилетнее развитие служб Библиотеки Химического университета в г. Веспрем: Влияние ИРИ по химической литературы с помощью ЭВМ на другие библиотечные услуги. — В результате ИРИ по химической литературы с помощью ЭВМ, функционирующего в Библиотеке Химического университета в г. Веспрем с 1971 г., увеличилась потребность в примерных документах. Такой рост количественно отражается в повышении числа

копий, снятых с собственного фонда и документов, приобретенных в рамках межбиблиотечного абонеента. Ускорился информационный поток, и наблюдается большее разнообразие по сравнению с прежним в области нужных типов и документов. Из традиционной университетской библиотеки стал информационный центр, ориентирующийся на обслуживание. [стр. 435–438]

ТОТ ЯНОШНЭ: Опыт обработки областной ежедневной газеты. Указатель газеты „Veszprémi Napló” 1954–1975. – Сотрудники Областной библиотеки им. Этвеша Карояй в г. Веспрем в рамках краеведческой деятельности обрабатывали ежедневную газету области Веспрем „Veszprémi Napló” в форме индекса. Материал, охватывающий 35 лет, обработан в единственном комплексном алфавитном указателе, в котором фигурируют фамилии, географические названия, названия учреждений и предметные слова. В статье сообщается о мыслях, возникших в ходе работы, и об их решении. [стр. 439–445]

ЗЕНГЁ ГАБОР – ЗЕНГЁ ГАБОРНЭ: Предложение на каталог нового типа. (Сообщение). [стр. 446–447]

Библиотечное дело за рубежом

ЛАЙН, М. Б.: Планирование информационных служб в области общественных наук. – *Суммирование* на основе доклада автора (IFLA General Conference, 1980. 13 p.) [стр. 448–450]

ЧАНДЛЕР, Г.: Система библиотек Китая. – *Суммирование* статьи автора, опубликованной в *International Library Review* (12.vol. 1980. 4.no. 393–427.p.) [стр. 451–456]

БАРТЛЕЙ, Л. К.: Использование Международного номера периодических изданий (ISSN) для целей почтовой службы США. – *Суммирование* на основе статьи автора, опубликованной в *Unesco Journal of Information Science, Librarianship and Archives Administration* (2.vol. 1980. 4.no. 245–251.p.) [стр. 457–459]

Обзор

Microforms and library catalogs. A reader. Микроформы и библиотечные каталоги. Хрестоматия. Ред. DIAZ, A. J. Westport, Conn., Microform Review Inc., 1977. 282 p. (Рец. ШАРДИ Петер.) [стр. 460–462]

Normirovanie práce vo vedeckých knižniciach. Нормирование труда в научных библиотеках. Сост. M. FRATRICOVÁ. Bratislava, Univerzitná knižnica v Bratislave, 1979. 108 p. Bibliogr. 53–56.p., 95–108.p. (Рец.: РАЦ Агнеш.) [стр. 463–464]

Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve, 1978. Ежегодник Государственной библиотеки им. Сечени, 1978. Ред. NÉMETH Mária. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1980. 618 p. (Рец.: КУЛЧАР Петер.) [стр. 465–466]

Mediamobiles. Views from the road. Передвижные медиотеки. Картина с дорог. Ред.: ROBERTS, D. – BOYLE, D. Chicago, American Library Association, 1979. 116 p. (Рец.: КИГЛИЧНЭ КАТОНА Рита.) [стр. 467–468]

Ára: 24, — Ft

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

TARTALOMJEGYZÉK
27. évfolyam

1981

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁS- TUDOMÁNYI KUTATÁS

1. A kutatástól a gyakorlatig. Széljegyzetek az 1976/1980. évi könyvtárügyi kutatási program eredményeihez (KATSÁNYI Sándor)

5–14.p.

2. A könyvtártudományi kutatásról könyvtárosoknak (HEGYKÖZI Ilona)

212–213.p.

3. Országos könyvtárügyi kutatások 1981–1985. Programtervezet.

337–340.p.

4. Kutatómunka a szlovák könyvtárügyben (ism.: FUTALA Tibor)

375–376.p.

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁS- ÜGY

5. Az információ hatalom: a könyvtár mint erőforrás (LUCKHAM, B.; ford.: VÖLGYES Tamás)

110–114.p.

6. Az információ védelme az automatizált információs rendszerekben (AJLAMAŽAN, A. K., DENISZENKO, A. V.; töm.: HOPPÁN Géza)

207–211.p.

7. A harmadik világ információigénye (ZIAUDDIN, S.; töm.: ZOLTÁN Imre)

380–384.p.

8. Kína könyvtári rendszere (CHANDLER, G.; töm.: ZOLTÁN Imre)

451–456.p.

Lásd még: 9, 12, 13, 26, 27, 56, 62, 63, 64, 69, 70, 79, 80, 81, 82.

KÖNYVTÁRI ÉS DOKUMENTÁCIÓS EGYESÜLETEK, IRÁNYÍTÓ TESTÜ- LETEK, SZERVEZETEK, KÖZPONTI INTÉZMÉNYEK

9. A KMK tevékenységéről: 1980 és 1976–1980 (PAPP István)

179–187.p.

10. Újabb eredmények a nemzetközi könyvtárügyért. Az IFLA az 1970-es években (FEIMER Ágnes)

188–199.p.

11. A Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége.

200–203.p.

12. Az újjászervezett Országos Könyvtárügyi Tanácsról (VÁLYI Gábor)

245–250.p.

13. Az Országos Könyvtárügyi Tanács 1981. évi munkaterve.

250–251.p.

14. A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának tevékenységéről (ARATÓ Attila)

280–284.p.

15. A Szakszervezeti Központi Könyvtárak Igazgatói Tanácsának munkájáról (SEREGI István)

285–288.p.

Lásd még: 60, 64.

KÖNYVTÁROSHIVATÁS, KÉPZÉS,
TOVÁBBKÉPZÉS (könyvtárosok, infor-
matikusok, használók)

M. B.; töm.: SZABÓNÉ TÖRS
Hanna)

448–450.p.

16. A könyvtárosok továbbképzéséről
(GYÓRI Erzsébet)

15– 22.p.

Lásd még: 3, 37, 64, 79.

17. Levél a szakreferensekhez (CSÚRY
István)

37– 46.p.

TÁJÉKOZTATÁS, TÁJÉKOZTATÁSI
RENDSZEREK

23. A Nemzetközi Társadalomtudomá-
nyi Információs rendszer (MISZON)
fejlesztése (VINOGRADOV, V. A.;

töm.: GREGOROVICZ Anikó)
49– 51.p.

18. A könyvtárak káderhelyzete, könyv-
tárosképzés és -továbbképzés (TÓTH
Gyula)

85– 93.p.

24. A párizsi Centre de Documentation
Sciences Humaines és a társadalom-
tudományi információ (FEKETE
Gézáné)

294–299.p.

Lásd még: 57, 58, 65, 71, 73.

VEZETÉS, MUNKASZERVEZÉS

19. A gazdaságtalanság pszichopatológiá-
ja (LINE, M. B.; töm.: SZABÓNÉ
TÖRS Hanna)

52– 54.p.

25. Tájékoztatás az irodalomtudomány-
ról és a művészetekről (KÖBÖL-
KUTI Katalin)

368–374.p.

Lásd még: 18, 73.

Lásd még: 6, 22, 25, 33, 34, 38,
59, 64, 80, 81.

TERVEZÉS, PROGNOZTIKA

20. Jövőkép-készítés és szubjektivitás
(TÓTH Tibor)

272–279.p.

KONFERENCIÁK, KONGRESSZUSOK

26. A 14. Skandináv Könyvtárügyi Talál-
kozó (ORBÁN Éva)

289–293.p.

21. Fejlődnek is a könyvtárak – vagy
csak növekednek? (Gondolatok az
innovációról.) (WALLESHAUSEN
Gyula)

405–413.p.

Lásd még: 57, 58.

EGYÜTTMŰKÖDÉS

22. Információs szolgáltatások tervezése
a társadalomtudományokban (LINE,

27. A kiadványok egyetemes hozzáférhe-
tőségének eszméje és gyakorlati
eredményei (RÁCZ Aranka, N.)
125–135.p.

28. Az időszak kiadványok nemzetközi azonosító számának (ISSN) alkalmazása az Egyesült Államok Posta Szolgálat céljaira (BARTLEY, L. K.; töm.: SZILVÁSSY Zoltáné)
457–459.p.

Lásd még: 64.

KÖZPONTI SZOLGÁLTATÁSOK

29. Az Új Könyvek – jelen és jövő (BERECZKY László)
414–421.p.

KÖNYVTÁRÉPÍTÉS, BERENDEZÉS

30. A szovjet könyvtárak építészeti, berendezési kérdéseiről (töm.: MÁNDY Gábor)
55– 57.p.
31. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának épülő otthonáról: A könyvtáros (WALLESHAUSEN Gyula)
262–267.p.
32. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának épülő otthonáról: A tervezők (MÁNYI István – PÁL Katalin)
268–271.p.

Lásd még: 51, 77.

GÉPESÍTÉS, SZÁMÍTÓGÉPESÍTÉS

33. A szakirodalmi tájékoztatás gépesítése a „SZÁMOK”-nál (SZÖNYI Katalin)
165–178.p.

34. A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára szolgáltatásainak tízéves fejlődése: A Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat (EGYHÁZY Tiborné – KOVÁTS Zoltán)
432–435.p.

Lásd még: 6, 39, 45, 46, 59, 75.

TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVTÁR

35. Újra előtérben a hivatali szakkönyvtárak ügye. Egy felmérés és egy tanácskozás tapasztalatai (NAGY Lajos, Sz.)
341–349.p.
36. Az amerikai szakkönyvtárak az 1980-as években (DRAKE, M. A.; töm.: HEGEDŰS Péter)
377–379.p.

Lásd még: 11, 47, 84.

FELSŐOKTATÁSI KÖNYVTÁR

37. Szakmai irányelvek az egyetemi könyvtárak fejlesztéséhez (FÉNYES Miklós – FOGARASSY Miklós – MÁDER Béla)
325–336.p.
38. A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára szolgáltatásai

nak tízéves fejlődése: A Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat hatása a könyvtári szolgáltatások egyéb területeire (KOVÁTS Zoltán – DÖMÖTÖR Lajosné)

435–438.p.

Lásd még: 34.

KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁR

Lásd: 11, 14, 15, 47, 56, 76, 82.

KATALOGIZÁLÁS, OSZTÁLYOZÁS

39. On-line katalógusok, on-line katalógizálás (KOVÁCS Ilona)

23–27.p.

40. Lezárják-e katalógusukat, vagy sem? A katalógusok átalakítása az USA könyvtáraiban az új katalogizálási szabályzat bevezetése után (KOVÁCS Ilona)

204–206.p.

Lásd még: 68, 83.

BIBLIOGRÁFIA

41. A bibliográfia helyzete Magyarországon (SZABÓ Sándor)

94–100.p.

42. A kérdőjelek a külföldi hungarika irodalom kurrens bibliográfiai feltárása körül (MOHOR Jenő)

101–109.p.

43. Felkiáltójelek a külföldi hungarika irodalom kurrens bibliográfiai feltárása kapcsán. Reflexiók Mohor Jenőnek a Könyvtári Figyelő 1981/2.

számában megjelent cikkéhez (SZENTMIHÁLYI János)

356–365.p.

44. Egy megyei napilap feltárásának tapasztalatai. A veszprémi Napló mutatója 1945–1979 (TÓTH Jánosné)

439–445.p.

Lásd még: 29, 61, 66, 78.

VISSZAKERESÉS, KERESŐ RENDSZEREK

45. Bibliográfiai adatbázisok a társadalomtudományok területén. Újabb fejlemények és irányzatok (HEGEDŰS Péter)

28–36.p.

46. A bibliográfiai ellenőrzés kibernetikája. A dokumentációs visszakereső rendszerek elmélete felé (WELLISCH, H. H.; töm.: DIENES Gedeoné)

136–137.p.

KÜLÖNGYŰJTEMÉNYEK, SPECIÁLIS DOKUMENTUMOK

47. A zenei könyvtárakról (SKALICZKI Judit)

214–216.p.

48. Képes levelezőlap gyűjtemény szervezése (FREISCHLAG, E. K.; töm.: ZOLTÁN Imre)

301–303.p.

Lásd még: 68, 83, 86.

OLVASÁS, OLVASÁS- ÉS IGÉNYKUTATÁS

49. Korosztályok és könyvek
(BALOGH Zoltán)
252–261.p.
50. Szeged város ipari munkásai olvasási tevékenységének vizsgálata többváltozós elemzéssel (SZENTIRMAI László – GALAMBOS Gábor)
350–355.p.

Lásd még: 55, 74.

HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK KÖNYVTÁRI ELLÁTÁSA

51. Levél az építészekhez a kerékbekötötték sorsa fölötti aggodalommal (URBÁN László)
429–431.p.

KÖNYVTÁR- ÉS IRODALOMPROPAGANDA

52. A könyvtárak létérdeke – a közönségkapcsolatok sorompóba állítása (ZOLTÁN Imre)
115–124.p.

Lásd még: 67.

SZEMÉLYI HÍREK

53. Csúry István 1921–1980. (HAVASI Zoltán)
47–48.p.

KÖNYVKIADÁS

54. A nem hivatásos könyvkiadásról (ANTAL László)
422–428.p.

HÍREK, TUDÓSÍTÁSOK

55. A könyvtárakat használók és nem használók életstílusa az Egyesült Államokban. (MADDEN, M.; NAGY Attila)
57.p.
56. Közművelődési könyvtárpolitika Indonéziában. (SOEKARMAN; SEBESTYÉN György)
58.p.
57. Tájékoztató a szocialista országok felsőfokú könyvtárosképzési szakembereinek konferenciáiról.
187.p.
58. Nemzetközi megbeszélés a könyvtáros, információs és levéltáros szakemberek közös problémáiról. (SZENTMIHÁLYI János)
217–218.p.
59. Szozjukultúra. Számítógépes információs rendszer a szovjet kulturális és művészeti tájékoztatási központban. (SONNEVEND Péter)
219–220.p.
60. Az Osztrák Könyvtárügyi Tanács. (ZOLTÁN Imre)
284.p.
61. A KSH könyvtára által kiadott számítógéppel készült repertóriumról. (Statisztikai Közlemények,

- Statisztikai és Nemzetgazdasági Szemle Repertoriuma; szerk. HERNÁDI László Mihály) 288.p.
62. Könyvtárügy Grönlandon. (MOGENS I.; DEBRECENI Ágnes) 293.p.
63. A török könyvtárügy pillanatképei. (KUROSMAN, K.; BUDA Júlia) 300.p.
64. A könyvtári szakirodalom clearing-állomása; múltbéli tapasztalatok, jövőbeni lehetőségek. (BOWDEN, R.; HERBOLYNÉ ALBERTI Júlia) 304–305.p.
65. A könyvtárhasználat oktatásáról. (HÜLPÜSCH, G. – WETZEL, I.; HEGYKÖZI Ilona) 340.p.
66. A bibliográfiai kultúra Lenin Műveiben. (BURAN, V. A.; KERTÉSZ Gyula) 366.p.
67. A Toronto Public Library könyvtári propaganda tevékenységéről. (ZOLTÁN Imre) 367.p.
68. Javaslat egy újfajta katalógusra. (ZENGŐ Gábor – ZENGŐ Gáborné) 446–447.p.
- RECENZIÓK
69. Libraries in society – a reader. *Könyvtárak a társadalomban.* (Szerk. GERARD, D.) (Ism.: KOZMA László.) 59– 61.p.
70. A librarian's handbook. *Egy könyvtárosi kézikönyv.* (Összeáll.: TAYLOR, L. J.) (Ism.: MARÓT Miklós.) 62– 63.p.
71. User education. Towards a better use of information resources. *Használók oktatása. Az információforrások jobb felhasználása felé.* (Ism.: ORBÁN Éva.) 64– 66.p.
72. CORBETT, E. V.: Fundamentals of library organisation and administration. *A könyvtárvezetés és -irányítás alapelemei.* (Ism.: NOVÁK István.) 138–141.p.
73. VADÁSZ Ferencné: A középfokú könyvtárosképzés története és dokumentumai 1945–1976. (Ism.: CSAPÓ Edit.) 142–143.p.
74. PATTE, G.: Laissez-les lire! Les enfants et les bibliothèques. *Hagyjátok őket olvasni! A gyerekek és a könyvtárak.* (Ism.: KÁROLYI Ágnes.) 144–148.p.
75. BAHR, A. H.: Automated library circulation systems, 1979–80. *Számítógépes könyvtári kölcsönzési rendszerek, 1979–80.* (Ism.: SÁRDY Péter.) 221–223.p.

76. KOŁODZIEJSKA, J.: Biblioteki publiczne po refermie administracyjnej kraju. *A lengyel közművelődési könyvtárak a közigazgatási reform után.* (Ism.: FUTALA Tibor.) 224–225.p.
77. Sign systems for libraries. *Könyvtári jelrendszerek.* (Szerk.: POLLET, D. – HASKELL, P. C.) (Ism.: CAVALONI Gyöngyi.) 226–229.p.
78. Magyar Könyvészet 1921–1944. A Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke. 7. Magyar Irodalom (Ism.: SZENTMIHÁLYI János.) 306–307.p.
79. Delphi-Prognose in Information und Dokumentation. Untersuchung über zukünftige Entwicklungen des Bibliotheks-, Informations- und Dokumentationswesens in der Bundesrepublik Deutschland und in Österreich. *A Delphi-prognózis (módszer) alkalmazása az információ és dokumentáció területén. Vizsgálatok a könyvtárügy, az információs és dokumentációs tevékenység távlati fejlesztéséről az NSZK-ban és Ausztriában.* (Ism.: VARSÁNYI Livia.) 308–310.p.
80. The many faces of information science. *A sokarcú tájékoztatástudomány.* (Szerk.: WEISS, E. C.) (Ism.: HORVÁTH Tibor.) 385–386.p.
81. DAVIS, Ch. H. — RUSH, J. E.: Guide to information science. *Tájékoztatástudományi kalauz.* (Ism.: SZÉKELY Tamásné.) 387–388.p.
82. Bibliothek der Stadt — Bibliothek der Bürger. *A város könyvtára — az állampolgár könyvtára.* (Ism.: SZENTE Ferenc.) 389–390.p.
83. Microforms and library catalogs. A reader. *Mikroformák és könyvtári katalógusok. Szöveggyűjtemény.* (Szerk.: DIAZ, A. J.) (Ism.: SÁRDY Péter.) 460–462.p.
84. Normirovanie práce vo vedeckých knižniciach. *Munkanormázás a tudományos könyvtárakban.* (Összeáll.: FRATRÍCOVÁ, M.) (Ism.: RÁCZ Ágnes.) 463–464.p.
85. Az Országos Széchényi Könyvtár Év-könyve, 1978. (Szerk.: NÉMETH Mária.) (Ism.: KULCSÁR Péter.) 465–466.p.
86. Mediamobiles. Views from the road. *Mozgó mediotékák. Látvány az utakról.* (Szerk.: ROBERTS, S. — BOYLE, D.) (Ism.: KIGLICSNÉ KATONA Rita.) 467–468.p.

SZERZŐI NÉVMUTATÓ

AJLAMAZJAN, A. K. 207.p.
ANTAL László 422.p.
ARATÓ Attila 280.p.

BAHR, A. H. 221.p.
BALOGH Zoltán 252.p.
BARTLEY, L. K. 457.p.
BERECZKY László 414.p.
BOWDEN, R. 304.p.
BOYLE, D. 467.p.
BUDA Júlia 300.p.
BURAN, V. A. 366.p.

CAVALLONI Gyöngyi 226.p.
CHANDLER, G. 451.p.
CORBETT, E. V. 138.p.

CSAPÓ Edit 142.p.
CSŰRY István 37., 47.p.

DAVIS, Ch. H. 387.p.
DEBRECENI Ágnes 293.p.
DENISZENKO, A. V. 207.p.
DIAZ, A. J. 460.p.
DIENES Gedeonné 136.p.
DÖMÖTÖR Lajosné 435.p.
DRAKE, M. A. 377.p.

EGYHÁZY Tiborné 432.p.

FEIMER Ágnes 188.p.
FEKETE Gézáné 294.p.
FÉNYES Miklós 325.p.
FOGARASSY Miklós 325.p.

FRATRIČOVÁ, M. 463.p.
FREISCHLAG, E. K. 301.p.
FUTALA Tibor 224., 375.p.

GALAMBOS Gábor 350.p.
GERARD, D. 59.p.
GREGOROVICZ Anikó 49.p.

GYŐRI Erzsébet 15.p.

HASKELL, P. C. 226.p.
HAVASI Zoltán 47.p.
HEGEDŰS Péter 28., 377.p.
HEGYKÖZI Ilona 212., 340.p.
HERBOLYNÉ ALBERTI Júlia 304.p.
HERNÁDI László Mihály 288.p.
HOPPÁN Géza 207.p.
HORVÁTH Tibor 385.p.
HÜLPÜSCH, G. 340.p.

KATSÁNYI Sándor 5.p.
KÁROLYI Ágnes 144.p.
KERTÉSZ Gyula 366.p.
KIGLICSNÉ KATONA Rita 467.p.
KOŁODZIEJSKA, J. 224.p.
KOVÁCS Ilona 23., 204.p.
KOVÁTS Zoltán 432., 435.p.
KOZMA László 59.p.
KÖBÖLKUTI Katalin 368.p.
KULCSÁR Péter 465.p.
KUROSMAN, K. 300.p.

LINE, M. B. 52., 448.p.
LUCKHAM, B. 110.p.

- MADDEN, M. 57.p.
 MARÓT Miklós 62.p.
 MÁDER Béla 325.p.
 MÁNDY Gábor 55.p.
 MÁNYI István 268.p.
 MOGENS I. 293.p.
 MOHOR Jenő 101.p.
- NAGY Attila 57.p.
 NAGY Lajos, Sz. 341.p.
 NÉMETH Mária 465.p.
 NOVÁK István 138.p.
- ORBÁN Éva 64., 289.p.
- PAPP István 179.p.
 PATTE, G. 144.p.
 PÁL Katalin 268.p.
 POLLET, D. 226.p.
- RÁCZ Aranka, N. 125.p.
 RÁCZ Ágnes 463.p.
 ROBERTS, D. 467.p.
 RUSH, J. E. 387.p.
- SÁRDY Péter 222., 460.p.
 SEBESTYÉN György 58.p.
 SEREGI István 285.p.
 SKALICZKI Judit 214.p.
 SOEKARMAN 58.p.
 SONNEVEND Péter 219.p.
- SZABÓ Sándor 94.p.
 SZABÓNÉ TÖRS Hanna 52., 448.p.
 SZENTE Ferenc 389.p.
 SZENTIRMAI László 350.p.
 SZENTMIHÁLYI János 217., 306., 356.p.
 SZÉKELY Tamásné 387.p.
 SZILVÁSSY Zoltánné 457.p.
 SZÓNYI Katalin 165.p.
- TAYLOR, L. J. 62.p.
 TÓTH Gyula 85.p.
 TÓTH Jánosné 439.p.
 TÓTH Tibor 272.p.
- URBÁN László 429.p.
- VADÁSZ Ferencné 142.p.
 VARSÁNYI Livia 308.p.
 VÁLYI Gábor 245.p.
 VINOGRADOV, V. A. 49.p.
 VÖLGYES Tamás 110.p.
- WALLESHAUSEN Gyula 262., 405.p.
 WEISS, E. C. 385.p.
 WELLISCH, H. H. 136.p.
 WETZEL, I. 340.p.
- ZENGŐ Gábor 446.p.
 ZENGŐ Gáborné 446.p.
 ZIAUDDIN, S. 380.p.
 ZOLTÁN Imre 115., 284., 301., 367.,
 380., 451.p.

